

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

BUDDHISM PROPAGATION BY RADIO MEDIA OF DHAMMARANGSEE TEMPLE,
SAMROIYOD DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhism Propagation by Radio Media of Dhammarangsee Temple,
Samroi-yod District, Prachuapkhirikhan Province

Phrakhrusophon-dhammapitak (Wirat Viratano)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้ับสารนิพนธ์ เรื่อง
“การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระอุดมสิทธินายก,ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(พระสมุทรขันธ์โสภณ,ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ธิดา หนัมนี่)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสมุทรขันธ์โสภณ,ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ธิดา หนัมนี่

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูโสภณธรรมพิทักษ์)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ผู้วิจัย** : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระสมุทพรศิริโสภณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : ผศ.ดร.ธิดาวิภา วัฒนศิริ, พธ.บ. (การสอนสังคม), พธ.ม. (ปรัชญา), รพ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี” จำนวน ๓๙๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มี ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร และด้านสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ รองลงมาได้แก่ ด้านช่องทางการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟังของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ อายุ และการศึกษาสามัญ มีผลให้ความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๓. ปัญหา อุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุ กระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอต จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุของวัดธรรมรังสีมีจำนวนน้อย ผู้ช่วยจัดรายการบางรูปยังมีการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องในบางโอกาส การจำกัดเวลาออกอากาศ ขาดการเผยแผ่ทางช่องทางอื่น ๆ และขาดการสอบถามความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุ กระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอต จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ด้านการสื่อสารมวลชนแก่พระภิกษุสามเณรให้สามารถพัฒนาตนเป็นนักเผยแผ่ธรรมะทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียง ควรบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย ควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารคู่ขนานกับสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการจัดรายการผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เช่น ข้อความผ่านโทรศัพท์มือถือ (SMS) หรือแอปพลิเคชันไลน์ หรือเฟสบุ๊ก หรือแฟนเพจ หรือโซเชียลมีเดียอื่น ๆ เป็นต้น และ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ฟังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสื่อวิทยุกระจายเสียง โดยการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาผู้ฟังรายการ เป็นตัวแทนของผู้ฟังรายการในการเสนอความคิดเห็นให้เกี่ยวกับรายการเพื่อสนองความต้องการของผู้ฟังทุกกลุ่ม

Research Paper Title: Buddhism Propagation by Radio Media of Dhammarangsee Temple, Samroi-yod District, Prachuapkhirikhan Province

Researcher : Phrakhrusophon-dhammapitak (Wirat Viratano)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phrasamutrawachirasophon Dr.,
B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management),
Ph.D. (Buddhist Management)

: Asst.Prof. Dr.Thitiwut Manmee, B.A. (Social Teaching), M.A.
(Philosophy), Ph.D. (Public Administration)

Date of Graduation : March 15, 2018

ABSTRACT

The objectives of research Paper were 1. to study Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province, 2. to compare the opinion of the people to Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province, classified by personal data, and 3. to study the problem, obstacle and suggestion for Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuap-khirikhan province. The research methodology was the mixed method research, that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 390 people who are domiciled in the broadcasting area are most likely to transmit radio broadcasts, "Sangdhammarangsee". The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.), t-test, F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference: LSD. and the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 12 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following :

1. Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province in overall found that were high level with mean 4.41 when considered in each side found the highest 2 sides, that were the senders side, and the message side were at high at mean of 4.45, the second rank was the channels side was at high at mean of 4.40, and the lowest was the receivers side was at high at mean of 4.36.

2. The comparison for opinion of the people to Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province classified by personal data (sex, age, education, listening habits) found that age and education had the significantly at 0.01, the hypothesis was accepted. Those personal statuses were not different.

3. The problems and obstacles of Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province, as following; lacked of radio hosts, some monks lacked of correctly Thai language usage skill, limited broadcast time, no release on other channels, lack of demand of the audience. And, the suggestions for Buddhism propagation by radio media of Dhammarangsee temple, Samroi-yod district, Prachuapkhirikhan province, as following ; should be provided to educate the science of media for monks and novices to be able to develop themselves as broadcasters of the Dhamma, to increase the numbers of radio hosts, should integration of the model for the radio broadcast by presenting Dhamma integrating interestingly to all kinds of audiences, should be added the other channels in communication like radio broadcast through the mobile phone as the short message system (SMS) or Application Line or Face Book Fan page etc., and should promote the participation of audiences in Buddhism propagation by radio broadcast, to set up the fan club, to have the representative of the audiences of the programme for giving the opinions about the programme and have the duty to check the demand of all groups of audiences.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระสมุทรโชติโสภณ, ดร. และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา วัฒนศิริ ที่มี ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระอุดมสิทธิธาดา, ผศ.ดร., ผศ.พิเศษ ว่าที่ พ.ต.ดร.สวัสดิ์ จิรัฏฐิติกาล และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร., พระครูวิสุทธาจารย์, ดร., พระครูวาทีวรัณ, ดร., พระมหากังวาล ธีรธมฺโม, ดร. และพระครูสังฆรักษ์ทรงพรหม ชยทนต์, ดร. ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ ที่มอบความเมตตาและกำลังใจผู้วิจัยเสมอมา และขอกราบขอบพระคุณ พระเทพสิทธิวิมล (เอี่ยม สุทนต์) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตลอดจนทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าประโยชน์อันใดจะมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายแด่พระรัตนตรัย บูชาคุณของประเทศชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ และมอบเป็นกตเวทิตาคุณต่อ โยมบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ คณะสายบุญของวัดธรรมรังสี ที่มีอุปการคุณสนับสนุนด้วยปัจจัย ๔ มีอาหารบิณฑบาต ทุนการศึกษา พร้อมให้กำลังใจ ในการบวชอุทิศตนต่อพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต ด้วยดีเสมอมา ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(๓)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฅ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๖
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๗
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๙
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อวิทยุกระจายเสียง	๔๔
๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง	๖๙
๒.๔ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๘๔
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๖
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๐๔
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๕
๔.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๐๖
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๑๑
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๔๓
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๔๗
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๘
๕.๑ สรุป	๑๕๘
๕.๒ อภิปรายผล	๑๖๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๕
บรรณานุกรม	๑๖๗
ภาคผนวก	๑๗๔
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๗๕
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง	๑๘๑
ภาคผนวก ค ค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟ่า	๑๘๖
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๘๘
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๒๐๒
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๐๙
ภาคผนวก ช ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๒๑๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกภูมิลำเนาระดับหมู่บ้าน	๙๘
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๕
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม	๑๐๖
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร	๑๐๗
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร	๑๐๘
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร	๑๐๙
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร	๑๑๐
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๑๑๒
๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ	๑๑๒
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามเพศ	๑๑๓
๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามเพศ	๑๑๓
๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามเพศ	๑๑๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๒๐
๔.๒๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๑
๔.๒๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๑
๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๒
๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๒
๔.๒๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๒๓
๔.๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๔
๔.๒๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ	๑๒๔
๔.๓๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๒๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๓๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา	๑๒๖
๔.๓๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา	๑๒๖
๔.๓๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๒๗
๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา	๑๒๘
๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา	๑๒๘
๔.๓๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๒๙
๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา	๑๓๐
๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา	๑๓๐
๔.๓๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๓๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

[illegible]

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๕๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)	๑๓๘
๔.๕๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๓๙
๔.๕๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๓๙
๔.๕๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๔๐
๔.๕๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๔๐
๔.๕๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๔๑
๔.๕๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง	๑๔๑
๔.๕๗ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔	๑๔๒
๔.๕๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร	๑๔๓
๔.๕๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร	๑๔๔
๔.๖๐ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร	๑๔๕
๔.๖๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร	๑๔๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑	ใบอนุญาตทดลองประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง
๒.๒	ผังรายการ
๒.๓	ใบอนุญาตให้ตั้งสถานีวิทยุ
๒.๔	กรอบแนวคิดในการวิจัย
๔.๑	แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัด ธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
	๑๕๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์เล่มนี้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบคำย่อ ซึ่งการอ้างอิงจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕. หมายความว่า ระบุถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๐๔ หน้า ๒๕๕ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ทุก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ติก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.สตตก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.อฏฐก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สญฺญ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สญฺญนิบาต ชาตก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตรวม ๙ สาย ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ โดยสายที่ ๙ จากการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ อาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่าได้แก่ จังหวัด นครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เป็นประจักษ์พยานอยู่จนถึงบัดนี้^๑ ประเทศไทยจึงเป็นภูมิภาคที่ได้รับพลานิสงส์จากการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึกลงในสังคมทุกระดับชั้น ประชาชนที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ได้มีหลักการในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการดำรงตน ดูแลสังคม หรือกระทั่งช่วยเหลือประเทศชาติ สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น จนได้รับการขนานนามว่าเมืองพุทธ^๒ พระสงฆ์เป็นหลักสำคัญ ในการเผยแผ่พุทธธรรมในทุกยุคสมัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่เวไนยสัตว์ ตามพระพุทธดำรัสเมื่อครั้งที่ทรงส่งพระสาวกออกเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งแรก ความว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกิ พุชนหิตาย พุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย
หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ
ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทายาทและมนุษย์ทั้งหลาย”^๓

พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้วิธีในการเลือกบุคคล รองจังหวหรือโอกาส ฯลฯ ก็จะมีทรงยึดถือรูปแบบหรือวิธีการแสดงธรรมตามหลักการสื่อสารที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ชี้แจงให้ชัดเจน ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เสริมความกล้าหาญมั่นใจที่จะปฏิบัติตาม และทำให้ผู้ฟังเกิดความสุขในการฟัง^๔

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๐.

^๒สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ), อ้างใน กรมการศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๓.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๔พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตยาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรมเป็นอย่างดี^๕ ในขณะเดียวกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการสื่อสาร ซึ่งหากพิจารณาตามบริบทนี้ ตามทฤษฎีการสื่อสาร (SMCR Model หรือ The Berlo Model เป็นกระบวนการของการติดต่อสื่อสารไว้ในลักษณะรูปแบบจำลอง SMCR โดย เบอร์โล เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo)) ระบุไว้ว่า กระบวนการสื่อสารต้องประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) ผู้ส่งสาร (Sender) คือ ผู้เริ่มต้นการสื่อสาร (เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น) ในการสื่อสารครั้งหนึ่ง ๆ นั้น ผู้ส่งสารจะทำหน้าที่เข้ารหัส (Encoding) อันเป็นการแปรสารให้อยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ ภาษา และอาจกับิริยาท่าทางต่าง ๆ (อวัจนภาษา) สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วนี้จะถูกผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านทางติดต่อทางใดทางหนึ่ง ผู้ส่งสารจะเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสาร ถือเป็นบุคคลแรกที่จะทำให้กระบวนการในการสื่อสารเกิดขึ้น ๒) สาร (Message) คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษา หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดขึ้นและต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดนั้นไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น (ผู้รับสาร) ๓) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel) ช่องทางการสื่อสาร หรือ สื่อ ในการสื่อสารใด ๆ ก็ตามที่ผู้ส่งสารอาศัยช่องทางหรือสื่อให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วสารที่ถูกผู้ส่งสารถ่ายทอดไปยังผู้รับสารจะเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ของมนุษย์โดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง หรือหลายทาง ได้แก่ การเห็นโดยประสาทตา การได้ยินโดยประสาทหู การได้กลิ่นโดยประสาทจมูก การสัมผัสโดยประสาทกาย และทางการลิ้มรสโดยประสาทลิ้น การส่งสารนั้นก็โดยการที่ผู้ส่งสารแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างเพื่อแทนความคิดที่เกิดขึ้น พฤติกรรมที่ว่านี้ก็เช่น การพูด การเขียน การวาดการแสดงอาการ หรือกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ และ ๔) ผู้รับสาร (Receiver) เป็นองค์ประกอบประการสุดท้ายในกระบวนการของการสื่อสารและเป็นองค์ประกอบสำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารใด ๆ ก็ตามจะไม่ประสบผลสำเร็จได้เลยหรืออาจประสบผลสำเร็จไม่เต็มที่ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเองที่มีต่อการสื่อสาร^๖

จากปัญหาที่ว่า เมื่อโลกมีแนวโน้มเปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เคยใช้ได้ผลในอดีตใช้ไม่ได้ผล ต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในอดีตพระสงฆ์มีหน้าที่ศึกษาพระธรรมวินัย และเผยแผ่ธรรมโดยการเทศนาธรรม บรรยายธรรมอยู่ในวัด พอมายุคหนึ่งอาจจะมีการออกไปแสดงธรรมตามโรงเรียนหรือสถานที่ต่าง ๆ นอกวัดบ้าง เพราะเมื่อความเจริญทางเทคโนโลยีเจริญขึ้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยไปด้วย^๗

^๕ธีรวิธ บำเพ็ญบุญบารมี, **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจนิกาย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

^๖ศุภรศมี ฐิตกุลเจริญ, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.

^๗พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน, **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

สื่อวิทยุกระจายเสียง จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในงานด้านการเผยแพร่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคุณลักษณะบางประการของวิทยุกระจายเสียง ดังที่นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน อธิบายไว้ว่า “สื่อวิทยุกระจายเสียงนั้นได้มีบทบาทอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน และถือได้ว่าเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดหนึ่งเดียว เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่มีลักษณะพิเศษบางประการ คือ มีความรวดเร็วในการถ่ายทอดเหตุการณ์ การเตรียมรายการ การนำ เสนอรายการสดและรวดเร็ว การผลิตรายการทำได้รวดเร็ว ข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งผ่านทางวิทยุกระจายเสียงจึงมีความรวดเร็วกว่าสื่ออื่น ๆ เป็นสื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดทุกซอกทุกมุม มีพื้นที่เครือข่ายกระจายเสียงครอบคลุมไปทั่วประเทศ ทั้งสถานที่ที่อยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการส่งข่าวสารไปสู่ประชาชนในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญ และความเป็นสื่อที่มีราคาถูก จึงทำให้บุคคลทุกอาชีพและทุกสถานะทางเศรษฐกิจสามารถมีไว้ครอบครองและนำติดตัวไปเปิดรับฟังได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่”^{๘๘}

เมื่อศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า คำว่า วิทยุกระจายเสียง แรกเริ่มไม่มีคำใช้เรียกเป็นภาษาไทย ต่อมา จอมพลเรือกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ทรงใช้เรียกศัพท์ คำว่า Radio Telegraph ว่า ราวติโอโทรเลข ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติใช้คำว่า วิทยุ แทนคำว่า ราวติโอโทรเลข ต่อมาราชบัณฑิตยสถานได้ให้ใช้คำว่า วิทยุกระจายเสียง อย่างเป็นทางการ ซึ่งมีความหมายตรงกับ Radio Telegraph คำว่า วิทยุกระจายเสียง ได้แก่ สื่อมวลชนที่มีรูปแบบของการสื่อสารทางคลื่นวิทยุ^{๘๙} โดยคำว่า วิทยุ หมายถึง กระแสคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดที่เคลื่อนไปตามอากาศโดยไม่ต้องใช้สาย และอาจเปลี่ยนเป็นเสียงหรือรูปได้ ส่วนคำว่า วิทยุกระจายเสียง หมายถึง การแพร่สัญญาณเสียงออก อากาศโดยใช้คลื่นวิทยุ^{๙๐}

วิทยุกระจายเสียงได้รับการปฏิรูประบบการจัดการอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ภาครัฐได้ตรา บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในปี ๒๕๔๐ ในมาตรา ๔๐ เกี่ยวกับการให้คลื่นวิทยุเป็นของประชาชน โดยกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการปฏิรูประบบการจัดการสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง โดยมาตราดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่ของประเทศ สามารถเป็นเจ้าของสถานวิทยุกระจายเสียงได้ และส่งเสริมให้มีวิทยุชุมชน ดังนั้นวิทยุในส่วนภูมิภาคก็จะมีความเป็นวิทยุท้องถิ่น (Local Station) มากยิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบเนื้อหาของรายการก็จะตอบสนองกลุ่มเป้าหมายคนในท้องถิ่นตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ^{๙๑}

^{๘๘}ณรงค์ สมพงษ์, สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

^{๘๙}เมธา ดงวิบูลวุฒิ, “สภาพการจัดรายการวิทยุชุมชนของสถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ ความถี่ 101.75 MHz.”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๔๖), หน้า ๗-๘.

^{๙๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑,๑๒๐.

^{๙๑}มานิตย์ จุมปา, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทในการบริการสาธารณะ รวม ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างเสมอภาค เป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนมีโอกาสใฝ่หาความรู้ได้ไม่เท่าเทียมกัน บางคนมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสถาบันการศึกษามาก แต่บางคนไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษา โอกาสในการรับรู้เรียนรู้จึงต่างกัน จึงเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะต้องให้โอกาสแก่ประชาชนที่ขาดโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน ๒) ประกาศแจ้งความเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป ลักษณะการประกาศแจ้งความอาจทำในรูปแบบของการโฆษณาเผยแพร่ การโฆษณาธุรกิจ หรืออาจเป็นลักษณะการแจ้งให้ทราบและเตือนภัยก็ได้ ทั้งนี้จุดประสงค์ก็เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวในสังคมว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร โดยประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการประกาศแจ้งความนั้น ๆ และ ๓) โฆษณาเชิงประชาสัมพันธ์ การบริการสาธารณะในลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการโฆษณาเชิงประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป โดยมุ่งเน้นการบริการด้านสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม^{๑๒}

นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียงยังมีบทบาทตามแนวทางการใช้ประโยชน์ในแนวทางต่าง ๆ ได้แก่ ๑) เพื่อการสอนโดยตรง เป็นรายการวิทยุที่จัดรายการสอนตามหลักสูตร เมื่อผู้เรียนติดตามฟังและปฏิบัติตามกิจกรรมตามที่กำหนดจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ๒) เพื่อเสริมเนื้อหาหลักสูตรให้สมบูรณ์ เป็นรายงานวิทยุกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเพิ่มเติมจากเนื้อหาในหลักสูตร และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ๓) เพื่อผสมผสานกับสื่ออื่น ๆ เพื่อการสอนทางไกล โดยใช้รายการวิทยุกระจายเสียงผสมผสานกับสื่ออื่น ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ได้ผลดี ๔) เพื่อการโปรยหว่าน ในเนื้อหาของรายการสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างกว้างขวางและไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง ๕) เพื่อรณรงค์ ในประเด็นเนื้อหาที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ ๖) เพื่อกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะโดยการจัดองค์กรผู้ฟังหรือกลุ่มผู้ฟังเป็นการใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อตอบสนองหรือแก้ปัญหาาร่วมกันสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และ ๗) เพื่อการสื่อสาร ๒ ทาง โดยใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อควบคู่ไปกับจดหมายหรือโทรศัพท์^{๑๓}

วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อสำหรับมวลชนที่มีความสำคัญในปัจจุบัน ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงไปสู่ประชาชน และคอยรายงานเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้รับรู้ โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งสังคมเคลื่อนตัวเข้าสู่ยุค แห่งข้อมูลข่าวสาร ข่าวสารข้อมูลกลายเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนจำนวนมาก ในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายนั้น วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูง ได้รับความนิยอย่างกว้างขวางจากประชาชน เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ราคาไม่แพง สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นชนบทที่ห่างไกลหรือท้องที่ทุรกันดาร และเป็นสื่อที่เสนอข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วฉับไวด้วย

^{๑๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ เล่มที่ ๑ หน่วยที่ ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๑๓} เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ อ่างใน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษากรุงเทพฯ, (กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิคเกอร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒-๓๔.

วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรคณะสงฆ์ที่เล็งเห็นความเจริญทางเทคโนโลยีอันมีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในงานด้านการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยมีสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสังคม ซึ่งเผยแผ่พุทธธรรมทางคลื่นความถี่ ๙๗.๕๐ ชื่อสถานี “แสงธรรมรังสี” ซึ่งเป็น ๑ ใน จำนวน ๔๐๑ สถานี ที่อยู่ในกำกับมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่ที่ วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ใหม่ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมี พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์) เป็นผู้ก่อตั้ง^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน มีปัญหาอุปสรรคนานัปการ เช่น งบประมาณไม่เพียงพอต่อการสร้างอาคารสถานที่อย่างเหมาะสม, ปัญหาอาคารสถานที่จัดตั้งในวัดห่างไกลจากความเจริญทำให้ข่าวสารล่าช้า, ขาดบุคลากรในการรักษาดูแลอาคารสถานที่เป็นประจำ, ไม่มีนายทุนมาควบคุมผังรายการ, ขาดผู้ดำเนินรายการ, นักจัดรายการเผยแผ่ธรรมะที่ไม่เพียงพอ, นักจัดรายการในเรื่องของการยกเอาธรรมะมาบรรยาย อธิบายให้ละเอียด เข้าใจง่ายนั้นมีน้อย, นักจัดรายการขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาธรรมะดี ๆ มานำเสนอ และรู้สึกเบื่อหน่ายและขาดเทคนิค ลีลาในการนำเสนอให้น่าฟัง และควรมีการพูดคุยกับทางนักจัดรายการสังเกตได้จากรายการถามตอบปัญหา^{๑๕} ควรให้ผู้รับฟังและประชาชนทุกคนเข้ามาให้ความสำคัญต่อสาธารณะ^{๑๖} และต้องตระหนักในการนำเสนอสื่อจะต้องมีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากกว่านี้ รวมทั้งระบบสื่อสารทางเทคโนโลยี ต้องใช้ทุกรูปแบบ ควรมีการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ เพื่อให้เข้ากับสังคมยุคร่วมสมัย นอกจากนั้นควรใช้เวทีสื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับศาสนิกมามากยิ่งขึ้น^{๑๗}

จากปัญหาที่กล่าวมาสอดคล้องกับปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ พระมหาทองศรี เอกวิโส และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิทยุวัดสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลทางวิชาการสำหรับการพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

^{๑๔}วัดนายโรง, “สถานีวิทยุในกำกับมหาเถรสมาคม ๔๐๑ สถานี”, [ออนไลน์] < <http://www.watnairong.net/>, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].

^{๑๕}พระมหาปภิตต์ จิตวิโส, “บทบาทพระสงฆ์ในการบริหารจัดการวิทยุพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๖}พระธีรญาณ ญาณสุจิ, “การบริหารสถานีวิทยุชุมชน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๗}พระมหาทองศรี เอกวิโส และคณะ, “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิทยุวัดสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีของ เดวิด เค. เบอร์โล (David K.Berlo)^{๑๔} รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) ๒) ด้านสาร (Message) ๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร (Channel) และ ๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver)

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟัง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวม ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) ๒) ด้านสาร (Message) ๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร (Receiver) และ ๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver)

^{๑๔} เดวิด เค. เบอร์โล (David K.Berlo) อ้างใน ศุภรัตน์ จิตกุลเจริญ, *ทฤษฎีการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในพื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี” จำนวน ๑๖,๓๔๐ คน^{๑๙}

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นพื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี” ได้แก่ อำเภอสามร้อยยอด และอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป โดยมุ่งหมายให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม โดยเป็นการดำเนินการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง

สื่อวิทยุกระจายเสียง หมายถึง สื่อสารมวลชนที่มีรูปแบบการสื่อสารโดยใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดที่เคลื่อนไปในอากาศ ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยมีกฎหมายกำกับเพื่อประโยชน์สาธารณะ

^{๑๙} ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, “อำเภอสามร้อยยอด”, [ออนไลน์] < [https:// th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด](https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด) >, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง หมายถึง การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยอาศัยสัญญาณวิทยุจากสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือ ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

- ๑) ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ
- ๒) สาร (Message) หมายถึง หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่นำไปเผยแพร่
- ๓) ช่องทางการสื่อสาร (Receiver) หมายถึง เทคนิควิธีที่ใช้ในการสื่อสารของพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ
- ๔) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ประชาชนผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงซึ่งเป็นผู้ได้รับผลโดยตรง

สถานีวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี” ในกำกับมหาเถรสมาคม คลื่นความถี่ ๙๗.๕๐ MHz. ตั้งอยู่ที่ วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ใหม่ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้ เป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์สำหรับการพัฒนางานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางในการศึกษาวิจัย โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อวิทยุกระจายเสียง
- ๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง
- ๒.๔ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากเอกสารทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่าน จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

คำว่า เผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา^๑ คำว่า เผยแผ่ เป็นการประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจ จะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงความมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน ส่วนคำว่า เผยแพร่ คือ โฆษณาให้แพร่หลาย ถ้าคิดอย่างคนธรรมดา ความหมายก็คล้ายคลึงกัน ถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไปจะเห็นว่า คำว่า เผยแผ่ จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุจุดหมายที่แท้ที่ไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียว ดังนั้น คณะสงฆ์ จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๒

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๘๘.

^๒กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก^๓ หากกล่าวโดยลักษณะของการกระทำ คำว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การหยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๔

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เต็มใจที่จะน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม^๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกหลังจากพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว และแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จนเกิดมีพระอรหันต์สาวกขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก^๖ และต่อมาเมื่อมีพระอรหันต์สาวกได้ ๖๐ รูป จึงทรงส่งให้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุข แก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี”^๗

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยในสมัยปัจจุบันนี้ได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้เผยแผ่ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์ เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสก อุบาสิกา คือ ผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา^๘

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การประกาศธรรมะหรือหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้แพร่ขยายออกไปให้ผู้อื่นได้รับทราบ หากผู้รับฟังเกิดความสนใจจะน้อมนำหลักธรรมคำสอนนั้นไปประพฤติปฏิบัติก็ต้องเป็นไปด้วยความเต็มใจ ไม่บังคับ หรือไม่เกิดจากความเชื่อที่ปราศจากปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการบอกความจริงแก่ผู้ฟัง มิใช่การโฆษณาชวนเชื่อ

^๓สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^๔พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมจิตโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๐.

^๕พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ขวณพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘-๑๙/๒๕-๒๖.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๑/๔๐.

^๘ธีรวิศ บำเพ็ญบุญบารมี, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจนิภา, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

๒.๑.๒ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน^๙

การที่พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนาเพราะทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดเป็นความสุขนั้นทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับทุกข์ อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑) ดับอวิชชา หมายถึง การเกิดญาณทัศนะอันสูงสุด

๒) ดับกิเลส หมายถึง กำจัดความชั่วร้าย และของเสียต่าง ๆ ภายในจิตใจ หมดเหตุ ที่จะก่อปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่าง ๆ แก่ชีวิตและสังคม

๓) ดับทุกข์ หมายถึง หมดความทุกข์ บรรลุประโยชน์สูงสุด เกิดเป็นสุขที่นิรันดร์^{๑๐}

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา จริตนิสัยของผู้รับสารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการเผยแผ่ธรรม หรือเหตุแห่งความเลื่อมใสต่อกระบวนการสื่อสาร มี ๔ ประการ คือ

๑) รูปูปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป หมายถึง บุคคลที่เห็นรูปสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่างาม สมบูรณ์พร้อมจึงชอบใจเลื่อมใสในรูปที่จะนับถือ

๒) โสฬสูปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง หมายถึงบุคคลที่ได้ยินเสียงสรรเสริญเกียรติคุณหรือเสียงพูดจาไพเราะ จึงเกิดชอบใจเลื่อมใสในนามที่จะเชื่อถือ

๓) ลูขูปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง หมายถึง บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมอง เช่น เห็นจิวรคล้ำ ๆ เป็นต้น หรือมองเป็นการกระทำชั่วร้ายเป็นทุกกรกิริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาค้น จึงชอบใจเลื่อมใสในนามที่จะเชื่อถือ

๔) ธัมมูปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม หมายถึง บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจ น้อมในที่จะเชื่อถือ^{๑๑}

^๙สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, หน้า ๑๒.

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

^{๑๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๘

พระพุทธศาสนาอธิบายถึงลักษณะของผู้ส่งสารที่ดี และลักษณะของสารที่ดี ดังนี้
ลักษณะของผู้ส่งสารที่ดี

- ๑) ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนม
- ๒) ครุ น่าเคารพ ในฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
- ๓) ภาวนีโย นายกอง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง
- ๔) วตฺตา รู้จักพูด คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาได้ดี
- ๕) วจนฺทโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำซักถามด้วยความอดทน
- ๖) คมกิริยจ กถา กตฺตา กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้
- ๗) โน จมฺภูฏาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

ลักษณะของสารที่ดีหรือเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอน ต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑) สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้เห็นไม่เข้าใจ เป็นต้น

๒) สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป

๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนดู ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่า ประสบการณ์ตรง

๔) สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมในเรื่อง ไม่วกวน ไม่ไขว่ไขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน

๖) สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ได้สอนเท่าที่ตนรู้หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เป็นต้น

๗) สอนสิ่งที่มีความหมายที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวของเขาเอง^{๑๒}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ๓ ระดับ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในอนาคต และประโยชน์อย่างยิ่ง (การดับทุกข์โดยสิ้นเชิง) โดยกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลักการสอดคล้องกับแนวคิดด้านกระบวนการสื่อสาร คือ มีองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ซึ่งอาจต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในการสื่อสารนั้นด้วย อย่างไรก็ตาม ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารและตัวสาร ซึ่งหมายถึงผู้ทำหน้าที่เผยแผ่และหลักธรรมคำสอนที่นำไปเผยแผ่ โดยเน้นลักษณะของผู้ส่งสารที่ดีในทางพระพุทธศาสนา ๗ ประการ คือ น่ารัก น่าเคารพ นายกอง รู้จักพูด อุดหนุนต่อถ้อยคำ ชี้แจงได้ลึกซึ้ง และไม่ชักจูงในทางเสื่อม และลักษณะของสารที่ดีในทางพระพุทธศาสนา มี ๗ ประการ คือ ลำดับจากง่ายไปยาก มีความต่อเนื่อง เป็นเรื่องจริง ตรงประเด็น มีเหตุผล สอดคล้องกับภูมิของผู้ฟัง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ในขณะเดียวกันก็วิเคราะห์ว่าสถานะของผู้รับสารแต่ละบุคคลมีจิตหรืออุปนิสัยที่เป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารหรือการเผยแผ่แตกต่างกันด้วย

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

๒.๑.๓ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजังหะหรือโอกาส เป็นต้น^{๑๓} ดังกล่าวนี้นี้ รูปแบบหรือวิธีการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าตามหลักการสื่อสารที่ทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จ คือ

๑) สันทิสสนา หมายถึง ชี้แจงให้ชัดเจน คือจะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดุจลงมือทำด้วยตนเอง

๒) สมาทปนา หมายถึง ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำ หรืออธิบายให้เข้าใจในคุณค่าความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนจนยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๓) สมุตเตชนา หมายถึง ระวังให้อาจหาญกลัวกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

๔) สัมปหังสนา หมายถึง ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่ก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและความร่าเริงเบิกบานใจ^{๑๔}

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันไม่ควรเป็นเพียงการแสดงธรรมและประกอบพิธีกรรมเช่นในอดีตเท่านั้น ควรนำสิ่งที่สอนนั้นไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมในลักษณะของกิจกรรมร่วมกับชุมชนจนถึงรากหญ้า เพราะโอกาสที่ประชาชนจะเรียนรู้พุทธธรรมอย่างเต็มรูปแบบด้วยตนเองนั้นเป็นการยาก และการเรียนทฤษฎีเชิงปริยัติที่ขาดพื้นฐานทางพุทธธรรมที่ดีพอให้เข้าใจไม่ใช่เรื่องง่ายเช่นกัน พระสงฆ์จึงควรนำหลักคำสอนด้านปริยัติหรือทฤษฎีนั้นไปเสนอแก่ชุมชนผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันเช่นเดียวกับการสอนผ่านพิธีกรรมของพระสงฆ์ในอดีต^{๑๕} ในปัจจุบัน การเผยแผ่เป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน มีดังนี้

๑) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง เป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ โดยแนวทางการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

^{๑๓} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตฺวาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, ๓๔-๓๕.

^{๑๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “ยุคสมัยของความขัดแย้ง: พระสงฆ์ยุคใหม่ควรตีความและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร”, ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๒): ๓๖-๓๗.

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีคตินิยมที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดการบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖) การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา โครงการลานวัดลานใจการกีฬา เป็นต้น^{๑๖}

รูปแบบของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ควรมีดังนี้

๑) อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธิธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

^{๑๖}บุญศรี พานะจิตต์, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๔) ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้เพื่อให้เด็กที่ขาดสนได้ใช้มเรียน^{๑๗}

สรุปได้ว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการนำหลักธรรมคำสอนไปเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่ทำร่วมกัน ในรูปแบบการประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ดังที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเป็นแนวทาง โดยยึดหลักการ ๔ ประการ (๔ ส.) คือ ชี้แจงให้ชัดเจน ขวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น และ บำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน

๒.๑.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

พระพุทธเจ้าได้นำพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ออกไปเผยแผ่ สุ่มวลมนุษย์ได้รับประสบความสำเร็จ ทำให้มนุษย์ทุกหมู่เหล่าเข้าใจธรรม เห็นความจำเป็นในธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของตน ของครอบครัว ของสังคมที่ตนอยู่ ซึ่งจากการศึกษาการเผยแผ่ของพระพุทธองค์ได้มองเห็นแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งพอจะจำแนกเป็นแนวทางประมวลเข้ากับประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

(๑) นโยบาย

นโยบาย คือ หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการที่พระพุทธเจ้าใช้เพื่อการเผยแผ่ธรรม คือ

ก. บำบัดทุกข์

ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์กาย ความไม่สบาย ความเจ็บป่วยทางกาย เป็นทุกข์ ได้แก่ ความไม่สำราญทางกาย ความทุกข์ทางกาย ความเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญ เป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส กิริยาเสวยอารมณ์ที่ไม่สำราญเป็นทุกข์ อันเกิดแต่กายสัมผัส นี้เรียกว่าทุกข์^{๑๘} เพื่อให้ชาวโลกที่มีความทุกข์ได้พ้นจากความทุกข์ตามวิถีทางอันชอบธรรมซึ่งมีวิธีเดียวที่จะใช้แก้ความทุกข์ก็คือพุทธธรรม ที่พระพุทธองค์นำมาเป็นเครื่องมือบำบัดทุกข์ สภาพที่ทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ เพราะถูกบีบคั้นด้วยความเกิดขึ้นและความดับสลายเนื่องจากต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ไม่ขึ้นต่อตัวมันเอง ความ รู้สึกไม่สบาย (ทุกข์เวทนา) ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ มนุษย์ทุกคนล้วนถูกครอบงำอยู่ในความทุกข์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องการที่จะหนีความทุกข์ด้วยวิธีการต่าง ๆ จนในที่สุดพระพุทธองค์ได้พบกับวิธีการกำจัดทุกข์ให้กับมวลมนุษย์นั่นก็คือพุทธธรรมเป็นธรรมะที่พระพุทธองค์ได้ค้นพบและแสดงอบรมสั่งสอนแก่มนุษย์ก็เพื่อสิ่งเดียวคือกำจัดทุกข์^{๑๙}

^{๑๗} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๔๔.

^{๑๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๙๖/๑๖๕.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๐.

ดังพุทธพจน์ว่า “ปุพเพ จาหิ ภิกขเว เอตริหิ จ ทุกขมเจว ปณยาเปมิ ทุกขสฺส จ นิโรธํ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์ ทั้งในกาลก่อนและในกาลบัดนี้”^{๒๐} และ พระพุทธองค์ได้ตรัสสรุปเกี่ยวกับทุกข์ไว้ว่า “ทุกขเมว हि สมโภติ ทุกขํ ติฏฺฐติ वेदि ज नाण्यตร ทุกखा สมโภति नाण्यตร ทุกखा निरुद्धति แปลว่า ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ตั้งอยู่และเสื่อมสิ้นไป นอกจากทุกข์ไม่มี อะไรเกิด และไม่มีอะไรดับ”^{๒๑} ดังนั้น พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ทั้งหมดจึงเป็นเรื่องที่ เกี่ยวเนื่องกับทุกข์และการดับทุกข์ เท่านั้น

ข. บำรุงสุข

สัตว์ทุกชีวิตล้วนรักสุข ต้องการความสุข และเพื่อความสุขที่เสมอกัน ดังนี้ พุทธธรรมก็เป็น เครื่องมือในการบำรุงสุขแก่สัตว์โลกทั้งมวลจากความเกลียดทุกข์ของมนุษย์ จึงพยายามหลีกเลี่ยงจากความทุกข์และแสวงหาสิ่งที่ทดแทนที่เราเรียกว่า ความสุข ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้จัดกลุ่มของความสุขไว้ เป็น ๒ ระดับ คือ โลภียสุข และโลกุตตรสุข โดยโลภียสุข หมายถึง ความสุขสำหรับของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ ได้แก่ สุขเกิดจากความมีทรัพย์ สุขเกิดจากการจ่ายบริโภคนะ สุขเกิดจากความไม่ต้องเป็นหนี้ สุขเกิดจากการประกอบการงานที่ปราศจากโทษ และโลกุตตรสุข หมายถึง ความสุขของพระอริยบุคคล ผู้พ้นจากกิเลสบางส่วนหรือสิ้นเชิง^{๒๒} การกำจัดกิเลสได้หมดสิ้นนั้น คือ การเข้าถึงซึ่งพระนิพพาน ได้แก่ ความดับกิเลสไม่เหลือด้วยวิราคะ ความปล่อยวาง ความสละคืน ความพ้น ความไม่ติด^{๒๓} พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นความสุขอย่างยิ่ง สมดังพุทธดำรัสที่ตรัสถึงนิพพานว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ แปลว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^{๒๔}

ค. สันติภาพ

สันติภาพที่แท้ไม่สามารถเกิดได้ด้วยการสร้างเวรหรือก่อเวร แต่จะเกิดได้ด้วยการประพடுத்த ธรรมต่อกันของมวลมนุษยชาติ พุทธธรรมก็คือแนวทางลด ละ เลิกเวร จึงจำเป็นต้องเอาพุทธธรรม นำสู่สันติภาพ พุทธธรรมที่เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดสันติภาพ ได้แก่ สังคหัตถุ คือ หลักธรรม ที่เป็น เครื่องยึดเหนี่ยวนำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน^{๒๕} พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงอานิสงส์ ของสังคหัตถุในอดีตชาติของพระองค์ ว่า “เมื่อจุติจากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็น ประจำ ทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ คือ มีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม และมีเส้นที่ข้อพระองคุลีจติดกันเป็น รูปตาข่ายดงาม น่าดูน่าชม”^{๒๖} สังคหัตถุ มี ๔ ประการ ดังนี้

^{๒๐} ม.ม. (ไทย) ๒/๒๘๖/๑๙๔.

^{๒๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๕๔/๑๖๗.

^{๒๒} ศุภรังค์ จันทกิจ พรทิพา นิโรจน์ และนักรบ เถียรอำ, “การปฏิบัติตนตามหลักโลกียธรรมของ พุทธศาสนิกชนในตำบลสีพยา อำเภอนาทม จังหวัดจันทบุรี”, ใน วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพ พรรณี, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๙๐.

^{๒๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๑/๓๓๒.

^{๒๔} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๒๙.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐ -๑๗๑.

๑) ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาดเหลืออุปกรณ์สิ่งของ ก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปันเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้งานของความรู้มีการขับเคลื่อน โดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วย

๒) ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดี ๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ปิยวาจามีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้เพราะการจะนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการพูดแลกเปลี่ยนกันเป็นหลัก

๓) อุตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมีอุตถจริยาแล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังคน เพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

๔) สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอดันเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่ยกความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่าสมานัตตาเป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง^{๒๗}

ง. หน้าที่ชาวพุทธ

ชาวพุทธมีหน้าที่ในการนำพุทธธรรมสู่ประชาชนชาวโลกตามแนวนโยบายของพระพุทธเจ้า ซึ่งนั่นก็หมายถึง เมื่อตนเองได้รู้ได้ศึกษาได้ยินได้ฟังได้ผลจากการปฏิบัติพุทธธรรมแล้วก็นำสิ่งที่ตนได้รู้ได้ยินได้ฟังได้ศึกษามานั้นไปถ่ายทอดสืบทอดให้กับบุคคลอื่น ๆ อีก เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ตนและแก่ผู้อื่นตามรอยพระพุทธองค์ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาหรือหน้าที่ที่เรียกว่าธรรมทายาท^{๒๘}

^{๒๗} อรศิริ เกตุศรีพงษ์, “สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”, ใน วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐): ๔๓-๔๖.

^{๒๘} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), ศาสนทายาทคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

จากพระพุทธรูปในธรรมทายาทสูตรที่ทรงแสดงแก่พระภิกษุทั้งหลายให้เห็นถึงการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธองค์ โดยอย่าเห็นแก่อามิสสินจ้างรางวัล หรือเห็นแก่ประโยชน์ตนเองเป็นสำคัญ ให้เห็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยความเป็นธรรมทายาทนั้นควรเน้นความเป็นศาสนธรรมในพุทธศาสนาที่มีความพร้อมในการสืบทอดเผยแผ่ธรรม ซึ่งรวมถึงวาทะของพระอริยอรหันต์หลายท่านด้วย ดังพระพุทธรูปที่ตรัสสอนไว้ในกลุ่มธรรมที่เหมาะสมกับผู้ที่จะเป็นธรรมทายาท ว่าจะต้องมีคุณลักษณะของศาสนธรรม ๔ ประการ คือ

๑) สวากขาตธรรม หมายถึง นำคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนำมาเผยแผ่เป็นธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด

๒) สัลเลขธรรม หมายถึง การนำธรรมะที่ขัดเกลามาแล้ว ขจัดแล้วซึ่งการทำลายปฏิบัติภพธรรม คือธรรมที่ตรงกันข้ามกับตน เช่น เมื่อศรัทธาเกิดขึ้นในขณะใดเมื่อนั้นความลังเลสงสัยย่อมหมดไป เพราะถูกขจัดขัดเกลามาตามลำดับแห่งความศรัทธา

๓) นิยานิกรธรรม หมายถึง การนำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์หรือการนำพุทธธรรมนั้นให้เป็นไปเพื่อการศึกษาการปฏิบัติเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นให้ไปสู่ความสันตสุขสันติเกส จากสามัญชนสู่ความเป็นอริยชน

๔) สันติธรรม หมายถึง ธรรมที่จะนำไปเผยแผ่นั้น ต้องเป็นไปเพื่อความสงบโดยแท้จริง ปราศจากความเบียดเบียน, ปราศจากกิเลส, และปราศจากความทุกข์ อันเป็นผลสรุปมาจากไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา^{๒๙}

(๒) วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ คือ มนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการประกอบคุณงามความดีมนุษย์ต้องรักษาความสมบูรณ์ของโลกไว้และส่งเสริมสนับสนุนให้มนุษย์ด้วยกัน อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อต่อกันและต่อสิ่งแวดล้อมทั้งปวง ต้องเอาพุทธธรรมมาส่งเสริมสนับสนุนให้สัตว์โลกอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขหมดความรุนแรงไป เพราะฉะนั้นวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ได้แก่

ก. ขอบเขตในการเผยแผ่

ขอบเขตที่พระพุทธองค์ได้วางหรือกำหนดสำหรับที่จะใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมโดยกำหนดจากประเภทของบุคคลไว้เป็นบุคคล ๔ ประเภท ซึ่งถูกกำหนดขึ้นตามสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีแตกต่างกันไปตามเหตุตามปัจจัยของแต่ละคน ดังนี้

๑) อุกมภูติปัญญา ผู้ที่พอยกหัวข้อก็รู้ ผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลันแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดงบุคคลประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยผ่านการเรียนรู้ เป็นครู เป็นอาจารย์ ผ่านประสบการณ์มากมาย และเป็นประเภทที่ฝึกแสวงหาอยู่แล้ว เช่น ปัญจวัคคีย์ โมคคัลลานะ สารีบุตร หรือชฎิล ๓ พี่น้อง เป็นต้น^{๓๐} บุคคลประเภทนี้เปรียบเหมือนบัวพ้นน้ำแล้ว รอแต่แสงแดดเท่านั้น เมื่อได้รับแสงแดดจะบานทันที

^{๒๙} อด.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๓๕.

^{๓๐} แสง จันทร์งาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘.

๒) วิปจิตัญญู ผู้รู้ต่อเมื่อขยายความ ผู้รู้เข้าใจได้ต่อเมื่อท่านอธิบายความคิดพิสดารออกไป บุคคลประเภทนี้ส่วนใหญ่ยังต้องการให้อธิบายให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ไม่สามารถรู้ได้เพียงกล่าวครั้งแรก ต้องใช้การยกตัวอย่าง ต้องมีการอุปมาเปรียบเทียบให้เห็น หรือวิธีการอื่น ๆ เพื่ออธิบายหัวข้อเดิม ๆ ซ้ำ ดังเช่น องค์สิริมาล พระอานนท์ เป็นต้น บุคคลประเภทนี้เปรียบเหมือนบัวปริ่มน้ำ วันรุ่งขึ้นจะพ่นน้ำ และจะบานเมื่อได้รับแสงแดด

๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ ผู้ที่พอจะค่อยชี้แจงแนะนำให้เข้าใจได้ด้วยวิธีการฝึกสอนอบรมต่อไป บุคคลประเภทนี้ต้องใช้วิธีการมากกว่าบุคคลประเภทที่สอง และต้องให้การฝึกอบรมต่อไปเรื่อย ๆ อาทิ บุคคลประเภทมีดวงตาเห็นธรรม ดังเช่น พระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น บุคคลประเภทนี้เปรียบเหมือนบัวอยู่ใต้พื้นผิวน้ำ วันต่อ ๆ ไปก็จะขึ้นเหนือน้ำ รับแสงแดดแล้วก็บาน

๔) ปทปรมะ ผู้มีบทรเป็นอย่งยิ่ง ผู้อับปัญญาสอนให้รู้ได้แต่เพียงตัวบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจอรรถคือความหมาย บุคคลประเภทนี้มีปัญญอันถูกรอบงำด้วยมิจฉาทิฏฐิมาก มีกิเลสอันหนาแน่นมีพื้นฐานอันถูกโลภะ โทสะ และโมหะอยู่ในตัวอยู่มาก ดังเช่น พระเทวทัต นางจิณฺฆมานวิกา เป็นต้น เมื่อกล่าวจะเข้าใจธรรมบางที่จนเมื่อถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิตหรือไม่อาจจะทำความเข้าใจได้เลย บุคคลประเภทนี้เปรียบเหมือนบัวที่ยังติดดิน ถ้าไม่ได้รับการประคบเป็นพิเศษ อาจจะเป็นภักษาแห่งปลาและเต่าได้^{๓๑}

บุคคลอีก ๔ ประเภทที่พระพุทธองค์ได้วางขอบเขตในการเผยแผ่พุทธธรรม คือ

๑) ผู้ไปตามกระแส ได้แก่ ผู้เสพกาม ทำบาป บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทปทปรมะ

๒) ผู้ทวนกระแส ได้แก่ ผู้ไม่เสพกาม ไม่ทำบาป แต่ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยความทุกข์ โทมนัสรื้อให้บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทเนยยะ

๓) ผู้มีตนตั้งอยู่ได้ ได้แก่ พระอนาคามี บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทวิปจิตัญญู

๔) ผู้ข้ามฝั่ง ได้ยืนอยู่บนบก ได้แก่ พระอรหันต์ บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทอุคฆฏิตัญญู^{๓๒}

นอกจากนี้บุคคลอีก ๔ ประเภท ที่พระพุทธองค์ได้วางขอบเขตไว้ คือ

๑) ผู้สดับน้อย ทั้งไม่เข้าถึงด้วยการสดับ ได้แก่ ผู้สดับน้อย ทั้งไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลประเภทนี้เปรียบกับประเภทปทปรมะ

๒) ผู้สดับน้อย แต่เข้าถึงด้วยการสดับ ได้แก่ ผู้สดับน้อย แต่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทเนยยะ

๓) ผู้สดับมาก แต่ไม่เข้าถึงด้วยการสดับ ได้แก่ ผู้สดับมาก แต่ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลประเภทนี้ได้แก่ประเภทวิปจิตัญญู

๔) ผู้สดับมาก ทั้งเข้าถึงด้วยการสดับ ได้แก่ ผู้สดับมาก ทั้งปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลประเภทนี้เปรียบได้กับประเภทอุคฆฏิตัญญู^{๓๓}

^{๓๑} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓.

^{๓๒} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๘/๑๘๕.

^{๓๓} สุขีพ ญาณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๒๐.

ข. การวางพื้นฐาน

ในการวางพื้นฐานสำหรับการใช้เพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธองค์ ทรงได้จัดลำดับพื้นฐานไว้ เช่น อนุพุทธานุภาพ กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากกลุ่มเล็ก ลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตม ทั้งนี้ พระพุทธองค์จะตรวจสอบอุปนิสัยจากหลักการกำหนดขอบเขตของประเภทของบุคคลว่าอยู่ในประเภทใดแล้วจึงพระกรุณาแสดงอนุพุทธานุภาพไปตามลำดับดังนี้

- ๑) ทานกถา กล่าวถึง การให้ การเสียสละเพื่อแม่แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน
 - ๒) สีลกถา กล่าวถึง ความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม
 - ๓) สักคกถา กล่าวถึง ความสุขความเจริญ และผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกาม ที่พึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรมสองข้อต้น
 - ๔) กามาทีนวกถา กล่าวถึง ส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาจากกาม อันไม่ควรหลงใหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้
 - ๕) เนกขัมมานิสังกถา กล่าวถึง ผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น
- ตามปกติ พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่คฤหัสถ์ ผู้มีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุธรรมพิเศษ ทรงแสดงอนุพุทธานุภาพนี้ก่อน แล้วจึงตรัสแสดงอริยสัจ ๔ เป็นการทำให้พร้อมที่จะรับ ดุจผ้าที่ซักฟอกสะอาดแล้ว ควรรับน้ำย้อมต่าง ๆ ได้ด้วยดี^{๓๔}

ค. ความเข้าใจพื้นฐานในทางพุทธธรรม

สำหรับความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในทางพุทธธรรม (มิจฉาทิฎฐิ ๑๐) พระพุทธองค์ได้วางมิจฉัตตะ ๑๐ แปลว่า ภาวะที่ผิด หรือความเป็นสิ่งที่ผิด ๑๐ ประการ ดังนี้

- ๑) มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิด ได้แก่ ความเห็นผิดจากคลองธรรมตามหลักกุศลกรรมบถ และความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์
- ๒) มิจฉาสังกัปปะ ดำริผิด ได้แก่ ความดำริที่เป็นอกุศลทั้งหลาย ตรงข้ามจากสัมมาสังกัปปะ
- ๓) มิจฉาวาจา วาจาผิด ได้แก่ วาจาทุจจริต ๔
- ๔) มิจฉากัมมันตะ กระทำผิด ได้แก่ กายาทุจจริต ๓
- ๕) มิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีพผิด ได้แก่ เลี้ยงชีวิตในทางทุจจริต
- ๖) มิจฉาวายามะ พยายามผิด ได้แก่ ความเพียรตรงข้ามกับสัมมาวายามะ
- ๗) มิจฉาสติ ระลึกละเลย ได้แก่ ความระลึกถึงเรื่องราวที่ล่วงแล้ว เช่น ระลึถึงการได้ทรัพย์ การไต่ยศ เป็นต้นในทางอกุศลอันจัดเป็นสติเทียมเป็นเหตุชักนำใจให้เกิดกิเลสมีโลภะ มานะ อัสสา มัจฉริยะ เป็นต้น
- ๘) มิจฉาสมามิ ตั้งจิตผิด ได้แก่ ตั้งจิตเพ่งเล็ง จดจ่อปักใจแน่วแนในกามราคะพยาบาทเป็นต้นหรือเจริญสมาธิแล้ว หลงเพลิน ติดหมกมุ่น ตลอดจนนำไปใช้ผิดทาง ไม่เป็นไปเพื่อญาณทัสสนะและความหลุดพ้น

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๙.

๙) มิฉฉาญาณ รู้ผิด ได้แก่ ความหลงผิดที่แสดงออกในการคิดอุบายทำความชั่ว และในการพิจารณาทบทวนว่าความชั่วนั้น ๆ ตนกระทำได้อย่างดีแล้ว เป็นต้น

๑๐) มิฉฉาวิมุตติ หลุดพ้นผิด ได้แก่ ยังไม่ถึงวิมุตติ สำคัญว่าถึงวิมุตติ หรือสำคัญในสิ่งที่มิใช่วิมุตติว่าเป็นวิมุตติ^{๓๕}

(๓) พันธกิจ

พันธกิจ คือ กิจที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำไว้แล้วและได้มอบให้พุทธบริษัทกระทำต่อไป เช่น จากพุทธวจนะที่ตรัสแก่พระอรหันตชีนาสพจำนวน ๖๐ รูป ที่พระพุทธองค์ได้ส่งไปประกาศพระธรรมวินัย (พรหมจรรย์) ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งมีในมารกถาที่ว่าด้วยมารในเรื่องส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูป ไปประกาศศาสนา ในครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุเหล่านั้น ความว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๓๖}

ดังนั้น ภารกิจที่สำคัญของพระพุทธองค์ที่ตรัสไว้ก็คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเทพและมนุษย์ นั่นก็หมายถึงอรรถที่เป็นภารกิจที่สำคัญต่อมนุษย์ คือ อตถะ หรือ อรรถ ๓ ได้แก่

๑) ทิฐุธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น ซึ่งก็หมายถึงให้เริ่มทำประโยชน์ให้ตนเองก่อนเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต่อครอบครัว ต่อบุคคล ใกล้ชิด เพื่อนฝูงญาติมิตร ครูบาอาจารย์ให้เป็นที่รักที่เคารพต่อบุคคลเหล่านั้น

๒) สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ในภพหน้า ประโยชน์สูงขึ้นไป ซึ่งหมายถึงเริ่มจากกระทำประโยชน์ต่อยอดจากข้อหนึ่งก็คือทำเพื่อสังคม ประเทศชาติ ต่อโลกซึ่งยังสามารถส่งผลให้เมื่อตนเองต้องดับจากโลกนี้ไปแล้ว

๓) ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน คือกระทำประโยชน์ให้กับทุกชนชั้นทุกหมู่เหล่าแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งโลกกุตตรธรรมเท่านั้น เป็นไปเพื่อความดับทุกข์แห่งโลกนี้และโลกหน้าโดยสิ้นเชิง^{๓๗}

^{๓๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๖๙/๓๓๓๗.

^{๓๖}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๓๙-๔๐.

^{๓๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

ในพระพุทธศาสนา กล่าวถึง ประโยชน์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ ทั้ง ๓ ประการดังกล่าวนี้ คือ แนวปฏิบัติที่จะให้ก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางทั้งความสุขระดับโลกีย์และความสุขที่อยู่เหนือโลก โดยแบ่งอรรถเป็น ๒ แนวทาง คือ ทิฐุธัมมิกัตถะและสัมปรายิกัตถะ ได้แก่ ความสุขระดับโลกีย์หรือโลกียสุข ส่วนปรมัตถะ คือ ความสุขเหนือโลก ความสุขอย่างยอดเยี่ยมคือ ภาวะแห่งพระนิพพานเรียกว่าโลกุตตรสุข บุคคลทุกคนควรดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายอย่างน้อยถึง ๒ ชั้น กล่าวคือ เมื่อได้บรรลุทิฐุธัมมิกัตถะแล้วก็ได้อยู่ แต่ยังไม่เพียงพอ ไม่พึงหยุดอยู่แค่นั้น ควรก้าวต่อไปให้ได้อย่างน้อยบางส่วนของสัมปรายิกัตถะด้วย ผู้ได้ประสบจุดหมายหรือประโยชน์สองชั้นนี้ ท่านยกย่องให้ว่าเป็นบัณฑิต แปลว่า ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เป็นผู้มีชีวิตไม่ว่างเปล่าไร้ค่าในโลกนี้^{๓๘}

คำว่า ทิฐุธัมมิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์และความสุขในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสัมผัสรับรู้ได้ในชีวิตปัจจุบันมีผลต่อการดำรงชีวิต ที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อุฏฐานสัมปทา มีความขยันหมั่นเพียรและใช้ปัญญาในการประกอบอาชีพ

ประการที่ ๒ อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ด้วยความชอบธรรม

ประการที่ ๓ กัลยาณมิตตตา รู้จักคบค้าสมาคมกับคนดีมีศีลธรรม

ประการที่ ๔ สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ รู้จักประหยัด ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และมีวิธีการให้ทรัพย์เพิ่มพูนขึ้นมาได้^{๓๙}

คำว่า สัมปรายิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์และความสุขเบื้องหน้า ที่ล้ำเลิศกว่าที่มองเห็นเฉพาะหน้า ซึ่งเกี่ยวกับชีวิตในด้านคุณค่า เป็นจุดหมายชั้นสูง เป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละจากโลกนี้ไป และเป็นประโยชน์ที่จะพึงได้ในโลกนี้ เช่น ความเจริญงอกงามทางจิตใจ ประกอบด้วยคุณธรรม โดยที่สุด คือ คุณวิเศษทางจิตใจ ได้แก่ ฌานสมาบัติ สามารถเข้าถึงได้ด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ สัทธาสัมปทา ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ประการที่ ๒ สีลสัมปทา ความประกอบพร้อมด้วยศีล มีการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต งดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นต้น

ประการที่ ๓ จาคสัมปทา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไร้มลทินทางจิต มีความพร้อมเพื่อการบริจาค

ประการที่ ๔ ปัญญาสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา พิจารณาตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายพิจารณาความเกิดดับของสรรพสิ่ง^{๔๐}

คำว่า ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด คือ การดับทุกข์หรือพระนิพพาน ซึ่งการก้าวไปสู่พระนิพพาน มนุษย์ต้องปรับปรุงพฤติกรรมของมนุษย์เอง ด้วยการครองชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์ คือ ละเว้นสิ่งที่ควรเว้น บำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ทำความเข้าใจกับธรรมชาติ จากนั้นจะต้องพัฒนาชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ยึดมั่นถือมั่น เดินตามทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ คือ

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

^{๓๙} อง.อุฎฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๘.

^{๔๐} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๖๕.

ประการที่ ๑ สัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นชอบ หมายความว่า ความรู้ในทุกข์ (ความทุกข์) ความรู้ในทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธ (ความดับแห่งทุกข์) ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์) นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

ประการที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ แปลว่า ความดำริชอบ หมายความว่า ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

ประการที่ ๓ สัมมาวาจา แปลว่า เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

ประการที่ ๔ สัมมากัมมันตะ แปลว่า การกระทำชอบหรือการงานชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

ประการที่ ๕ สัมมาอาชีวะ แปลว่า อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

ประการที่ ๖ สัมมาวายามะ แปลว่า เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายความว่า สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลื่อนหาย ภัยโยณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

ประการที่ ๗ สัมมาสติ แปลว่า ระลึกชอบ หมายความว่า พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำหนดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำหนดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำหนดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำหนดอภิชมาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

ประการที่ ๘ สัมมาสมาธิ แปลว่า ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่า สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจาร์ มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจาร์สงบระงับไป บรรลุตติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย (นามกาย) บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดุตตฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ^{๔๑}

อริยมรรค มืองค์ ๘ โดยย่อแล้ว สามารถสรุปลงในไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษาหรือเรียกว่า สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ดังนี้

^{๔๑}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ความงามในเบื้องต้น คือ ศีล ความงามในท่ามกลาง คือ สมาธิ ความงามที่สุด คือ ปัญญา ปรากฏในพระพุทธดำรัสที่ทรงส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นรุ่นแรก ซึ่งถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรมนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตสูตร ความว่า

“ผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังสันตบถ พึงบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ซื่อตรง เคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย อนึ่ง ไม่ควรประพฤติกุศลเสียหายใด ๆ ที่จะเป็เหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้”^{๔๒}

การดำเนินไปในหลักของไตรสิกขานั้น สามารถจัดฝึกการอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกันได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในการปฏิบัติกรรมฐานคือ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ความสำรวมกาย วาจาในขณะนั้นเป็นอธิจิตตสิกขา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอธิปัญญาสิกขา ในทำนองเดียวกันสามารถนำหลักการนี้ไปบูรณาการครอบคลุมสาระเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นหัวข้อธรรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งดูหลากหลายให้มีระบบเดียว คือ ไตรสิกขา เพราะหัวข้อธรรมทั้งหมดสรุปลงในเรื่องของไตรสิกขาได้ทั้งสิ้นภายในกรอบของหลักไตรสิกขา เราสามารถจัดความสัมพันธ์ของหลักธรรมทุกหมวดให้เกิดเป็นการปฏิบัติธรรม คือ การนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ นั้นเอง และในบรรดาธรรมหรือระบบการปฏิบัติที่จัดรูปแบบเป็นหมวดหมู่ ไตรสิกขาถือเป็นพื้นฐาน เป็นระบบกลาง กว้างขวางครอบคลุม และให้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติมากที่สุด ไตรสิกขา มี ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาจากกาย วาจา เป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของ วาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรงตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อบุคคลรอบข้าง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลเป็นประโยชน์

ประการที่ ๒ อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิต เป็นลักษณะของการประกอบกุศล ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งมั่นชอบ การดำรงคงมั่นของจิต ควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็งมีกำลังสงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมองต่าง ๆ อยู่ในสภาพที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

ประการที่ ๓ อธิปัญญาสิกขา คือ การพัฒนาปัญญา ให้เกิดความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริงที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะของการประกอบกุศลในส่วนของความเห็นชอบ และความดำริชอบ การพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เกิดเป็นความรู้ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนจากสภาวะธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริง^{๔๓}

^{๔๒} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๔๓-๑๔๕/๕๓๓.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๙๑๔-๙๑๕.

จุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนา คือ การดับทุกข์ เพื่อก้าวไปสู่ความสุข แยกออกเป็นสองระดับ คือ ระดับโลกียสุข หมายถึง ความสุขแบบโลกีย์ การเข้าถึงความสุขระดับนั้น ต้องดำเนินชีวิตบนรากฐานของ ทิฐุธรรมมิกัตถะและสัมปรายิกัตถะ และระดับที่สอง คือ ระดับโลกุตตรสุข หมายถึง ความสุขเหนือโลก ได้แก่ พระนิพพาน ซึ่งเป็นความสุขเหนือความสุขหรือเป็นความสุขอย่างยิ่ง ดังพุทธพจน์ว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ แปลว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^{๔๔}

(๔) วิธีการ

วิธีการ เรียกโดยภาษาธรรมว่า อุบายโกศล ในการเผยแผ่พระศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงใช้ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ ความรอบรู้ในความเจริญ ความเสื่อม ความฉลาดในอุบาย รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ หรือที่เรียกว่า อุบายโกศล ดังนี้

ก. การเผชิญหน้า

บ่อยครั้งที่พระพุทธองค์ต้องเผชิญหน้าผู้ที่ตั้งท่าจะไม่ยอมรับไม่ยอมดีด้วย แต่พระพุทธองค์ก็ไม่หวาดหวั่นไหว ทรงใช้วิธีการของพระองค์ปราบ ต่อสู้กับสิ่ง ๆ หนึ่ง ดังเช่น ในเรื่องเรื่องทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ แม้จะรู้ว่าเป็นการยากที่จะให้ปัญจวัคคีย์ยอมรับในพระพุทธองค์แต่พระพุทธองค์ก็ไม่ย่อท้อ ทรงแสดงธรรมย้าแล้วย้าอีกถึง ๓ ครั้ง จนในที่สุดปัญจวัคคีย์ก็ยอมรับฟังแต่โดยดี^{๔๕} ซึ่งนี่ก็นับเป็นวิธีการของพระพุทธองค์อีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้ต่อสู้กับศัตรู (ในที่นี้ก็หมายถึงปัญจวัคคีย์)

ข. การประนีประนอม

การประนีประนอมก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พระพุทธองค์ใช้ปราบศัตรูซึ่งเป็นวิธีที่นุ่มนวลดังจะเห็นได้จากตัวอย่างใน อัมพพัฏฐสูตร^{๔๖} ซึ่งมีใจความว่า

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ โภกขราติพราหมณ์ได้ยินกิตติศัพท์สรรเสริญพระพุทธเจ้า จึงใช้อัมพพัฏฐมาณพผู้เป็นศิษย์ให้ไปเฝ้าเพื่อสังเกตว่าพระพุทธองค์มีมหาปุริสลักษณะครบตามคัมภีร์มนต์ของตนหรือไม่ อัมพพัฏฐมาณพไปแสดงอาการอวดดี คือ พระพุทธเจ้าประทับนั่ง แต่ตนเดินบ้าง ยืนบ้างสนทนาด้วย เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเตือน จึงประกาศตนว่าเป็นพราหมณ์ ควรแสดงอาการอย่างนี้ต่อคนชั้นไพริศรัยะล้วน ซึ่งเกิดจากเท้าของพระพรหม และเพิ่มความโกรธเคืองยิ่งขึ้น เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสว่า อัมพพัฏฐมาณพยังไม่จบพรหมจรรย์ของพราหมณ์ แต่สำคัญว่าตนจบแล้ว จึงด่าสกุลศากยะว่าเป็นสกุลทาสสกุลไพร่ ไม่เคารพพราหมณ์ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ศากยสกุลเคยทำผิดอะไรไว้ อัมพพัฏฐมาณพจึงเล่าว่า เมื่อครั้งหนึ่งตนเดินทางไปกรุงกบิลพัสดุ์ด้วยธุระบางอย่าง ได้เข้าไปสู่อาคารโถงของเจ้าศากยะ เจ้าศากยะและศากยกุมารมากหลายนั่งบนอาสนะสูง ในอาคารโถง ต่างซิกซี้กันด้วยนิ้วมือ ชะรอยจะหัวเราะตนก็เป็นได้ ไม่มีใครสักคนหนึ่งกล่าวเชียวด้วยอาสนะ การไม่เคารพนับถือ ไม่อ่อนน้อมพราหมณ์ เจ้าศากยะไพร่ ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า แม่นกไส้ เมื่ออยู่ในรังของตนก็ยังส่งเสียงร้องตามชอบใจ เจ้าศากยะเหล่านั้นถือว่ากรุงกบิลพัสดุ์เป็นของตน จึงยังไม่น่าจะถือโทษด้วยเหตุเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

^{๔๔} จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๒๙.

^{๔๕} วิ.มทา. (ไทย) ๔/๑๑-๑๖/๑๔-๑๙.

^{๔๖} อัมพพัฏฐสูตร หมายถึง สูตรว่าด้วยการโต้ตอบกับอัมพพัฏฐมาณพ.

อัมพัฏฐมาณพอ้างเหตุผลต่อไปว่า ในวรรณะทั้งสี่นั้น วรรณะทั้งสาม คือ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร ย่อมตกอยู่ในฐานะเป็นผู้บำเรอพวกพราหมณ์ การที่เจ้าศากยะไพร่ ๆ ไม่เคารพนับถือไม่อ่อนน้อมพราหมณ์จึงเป็นการไม่สมควร นี่เป็นการประณามศากยสกุลว่าเป็นไพร่ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคเห็นอัมพัฏฐมาณพกล่าวรุกรานศากยสกุลอย่างหนักเช่นนั้น จึงตรัสถามว่า ท่านสกุลอะไร เมื่ออัมพัฏฐมาณพกราบทูลว่ากัณ्हายนโคตร พระองค์ตรัสเตือนให้ระลึกว่า ต้นสกุลของเจ้าศากยะ คือ พระเจ้าโอกกากราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ แต่ต้นสกุลของกัณ्हายนะ คือ นางทาสีของพระเจ้าโอกกากราช ผู้มีนามว่าทิสา ก็เมื่อต้นสกุลศากยะเป็นลูกกษัตริย์ ต้นสกุลกัณ्हายนะเป็นลูกนางทาสี เช่นนั้นก็จึงระลึกถึงสกุลดั้งเดิมดูเถิด มาณพทั้งหลายที่ตามมาด้วยก็พูดอ้ออึ้ง ห้ามพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระโคดมอย่าได้กล่าวหาว่าอัมพัฏฐมาณพเป็นลูกทาสีเลย เพราะอัมพัฏฐมาณพมีชาติอันดี สดับตรับฟังมาก มีถ้อยคำอันดีงามและเป็นบัณฑิต พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามอัมพัฏฐมาณพว่า ที่พระองค์ตรัสอย่างนี้ เป็นความจริงหรือไม่ อัมพัฏฐมาณพนิ่งอึ้ง พระผู้มีพระภาคตรัสย้ำถามถึงครั้งที่สาม จึงยอมตอบรับว่าเป็นความจริง มาณพที่มาด้วย จึงอ้ออึ้ง ประณามว่าอัมพัฏฐมาณพเป็นลูกทาสี มีชาติไม่ดี พระสมณโคตมพูดเป็นธรรม เราหลงรุกรานว่าพูดไม่ถูก พระผู้มีพระภาคทรงเห็นมาณพเหล่านั้นกลับไปรุกรานอัมพัฏฐมาณพเช่นนั้น ก็ตรัสห้าม และทรงเล่าถึงความยิ่งใหญ่ของกัณ्हะผู้เดินทางไปเรียนพรหมมนต์ ณ ชนบทภาคใต้ แล้วกลับมาขอพระราชธิดาของพระเจ้าโอกกากราชนามว่ามัทรุปี ครั้งแรกพระเจ้าโอกกากราชไม่พระราชทาน แต่ในที่สุดก็พระราชทานเพราะเกรงฤทธิ์ของกัณ्हะ (ทรงตรัสช่วยแก้หน้าให้แก่อัมพัฏฐมาณพ) จากนั้น ตรัสถามถึงประเพณีนิยมเพื่อให้อัมพัฏฐมาณพตอบเป็นข้อ ๆ เกี่ยวกับกษัตริย์และพราหมณ์ว่าใครจะสูงกว่ากัน เพื่อให้คลายความถือดี ทรงตรัสถามว่า บุตรที่เกิดจากบิดาเป็นกษัตริย์ มารดาเป็นพราหมณ์ จะได้อาสนะและน้ำ ในพวกพราหมณ์หรือไม่ ตอบว่า ได้ พวกพราหมณ์ยอมให้บริโภคอาหารในพิธีสารท ในพิธีกาลิปากะ ในยัญญุพิธี และในปาหุณะหรือไม่ ตอบว่า ยอมให้บริโภค พวกพราหมณ์จะสอนมนต์ให้หรือไม่ ตอบว่า สอน จะห้ามผู้นั้นแต่งงานกับสตรีพราหมณ์หรือไม่ ตอบว่า ไม่ห้าม จะได้รับอภิเชกเป็นกษัตริย์หรือไม่ ตอบว่า ไม่ ถามว่าเพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะยังไม่บริสุทธิ์ฝ่ายมารดา^{๔๗}

ดังกล่าวนี้ เป็นตัวอย่างวิธีการในเรื่องของความประนีประนอมที่พระพุทธองค์นำมาใช้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้ใช้ทั้งไม้อ่อนและไม่แข็งกับอัมพัฏฐมาณพ จนในที่สุดอัมพัฏฐมาณพก็ได้แพ้ยัยของตัวเองไป กระนั้นพระพุทธองค์ก็ได้ทรงซ้ำเติม กลับเมตตาสงสารช่วยหาวิธีการไม่ให้อัมพัฏฐมาณพขายหน้าเสียหน้าต่อหน้าธารณะก้านอีกด้วย

ค. การกำหนดรูปแบบ

การกำหนดรูปแบบก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้นำมาใช้เพื่อปราบศัตรู เนื่องจากศัตรูมีความหลากหลาย อุปนิสัยมีหลายประการแตกต่างกันไป ดังนั้น ความจำเป็นในการใช้วิธีการต่าง ๆ จึงมีมากมายหลายรูปแบบ แต่พอจะจำแนกรูปแบบที่แน่นอนได้ ดังนี้

^{๔๗}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๑-๑๖/๑๔-๑๕.

รูปแบบที่ ๑ เอกัสมยพยากรณ์ คือ ทรงชี้แจงแสดงไปแนวเดียวไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าในกาลใดก็ตาม เช่น เป็นไปไม่ได้ที่คนซึ่งทำความชั่วจะได้รับความสุขความเจริญเพราะการทำชั่วของตน สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ เป็นต้น และมีใจความกล่าวไว้ในกรณียสูตร^{๔๘} และปหานภาวนาสูตฺร โดยมีใจความว่า “ดูกรอานนท์ เรากล่าวว่า กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว พระอานนท์ทูลถามว่า เมื่อบุคคลประกอบทุจริตเช่นนั้นอยู่ โทษอะไรจะพึงมีแก่บุคคลนั้น พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เขาพึงได้ซึ่งโทษ ๕ ประการคือ ตนเองติเตียนตนเองได้ ๑ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วติเตียน ๑ กิตติศัพท์อันไม่ดีย่อมพึงขจรไป ๑ เป็นคนหลงทำกาลกิริยา ๑ และเมื่อสิ้นชีพแล้วย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ เรากล่าวว่า กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริตเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว พระอานนท์ทูลถามว่า เมื่อบุคคลทำกายสุจริตเป็นต้นนั้นอยู่ เขาพึงหวังได้ซึ่งอานิสงส์อะไร พระพุทธองค์ทรงตอบว่า เขาพึงหวังได้ซึ่งอานิสงส์ ๕ ประการ คือ ตนเองติเตียนตนเองไม่ได้ ๑ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วสรรเสริญ ๑ กิตติศัพท์อันดีย่อมพึงขจรไป ๑ ไม่หลงทำกาลกิริยา ๑ เมื่อสิ้นชีพแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑”^{๔๙}

รูปแบบที่ ๒ ปฏิปุจฉาพยากรณ์ คือ ย้อนถามก่อนแล้วจึงตอบ เช่น เรื่องสัจจกนิครณัมมีความเชื่อว่ามีตัวตนที่เที่ยงแท้ถาวร เมื่อพระพุทธเจ้ารับสั่งถามว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นสามารถบังคับไม่ให้แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น ได้ไหม เมื่อย้อนถามว่า ถ้าอย่างนั้นชั้น ๕ เป็นอัตตวจริตหรือ ท่านก็ยอมจำนนซึ่งคำถามแนวนี้นักใช้ในกรณีของคนที่ค่อนข้างอวดดีที่หากจะอธิบายให้ฟังนั่นคือการให้ข้อมูลใหม่แก่เขา เขาจะเถียงได้ตลอดเวลา แต่เมื่อถามให้เขาแสดงความรู้ ความเข้าใจของเขาออกมา โดยไม่ได้รับข้อมูลเพิ่มเติม แต่กลับถูกซักถามซ้ำแล้วซ้ำอีก เขาต้องยอมจำนน ทำให้ใจพร้อมที่จะฟังเหตุผลที่ต้องการชี้แจงในโอกาสต่อไป^{๕๐}

รูปแบบที่ ๓ วิวิจจพยากรณ์ คือ การเอาเรื่องที่เขากล่าวหรือต้องการแสดง มาจำแนกแยกออกให้ชัดเจนแล้วให้อธิบายในเรื่องนั้น ๆ เช่นถามว่า คนเราตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ คนเห็นรูปแล้วจะมีความรู้สึกละอย่างไร ก่อนจะตอบคำถามจะต้องจำแนกออกมาก่อนว่าใครตาย คนตายเป็นปุถุชนหรือพระอริยบุคคล เป็นพระอริยบุคคลชั้นไหน จากนั้นจึงตอบไปตามประเด็นที่จำแนกไว้ก่อนแล้ว

รูปแบบที่ ๔ ฐปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือ ไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะทรงเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์หรือยังไม่ถึงเวลาที่จะรู้ ตัวอย่างเรื่องพระมาลูงกยะมาทูลถามเรื่องโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือคนละอย่าง เป็นต้น ทรงเห็นว่าไม่จำเป็นที่พระมาลูงกยะจะรู้เรื่องนี้ จึงทรงนิ่งเฉยไม่ตอบ แต่ทรงชี้แจงให้พระมาลูงกยะเข้าใจว่าเรื่องทุกข์ซึ่งเผชิญหน้ามนุษย์อยู่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องรู้ก่อน เปรียบเหมือนคนที่ถูกศรอาบยาพิษควรรีบชวนหาการรักษาแผลให้หายดีกว่ามัวสนใจเรื่องราวว่าใครเป็นคนยิงลูกศรทำด้วยอะไร^{๕๑}

^{๔๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๕/๓๐๓.

^{๔๙} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๖๔/๕๕.

^{๕๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๙/๓๙๘.

^{๕๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๓/๑๔๗.

รูปแบบที่ ๕ การอุปมา คือ การเปรียบเทียบ เช่น ทรงเปรียบเทียบภิกษุด้วยผ้าเปลือกไม้ และผ้ากาสี โดยทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ผ้ากาสีมีลักษณะ ๓ อย่าง คือ สิ่งาม สัมผัสดี ราคาแพง ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นผ้าใหม่ หรือกลางเก่ากลางใหม่ หรือเก่า เมื่อเก่าแล้วคนก็นิยมนำไปห่อรัตนะ หรือห่อของหอมฉุนใด ทำนองเดียวกัน ภิกษุบางรูปไม่ว่าจะเป็นภิกษุใหม่ หรือปูนกลาง หรือเป็นเถระมีลักษณะ ๓ อย่างคือ เป็นผู้มึศีลมีธรรมงาม (เท่ากับสิ่งามของภิกษุ) เป็นผู้ให้ประโยชน์สุขแก่ผู้คบหาสมาคม (เท่ากับสัมผัสดีของภิกษุ) ทำให้ปัจจัยที่หายกลวายเป็นอันสงส์มาก (เท่ากับราคามากหรือราคาแพงของภิกษุ) พระพุทธองค์ทรงเตือนภิกษุทั้งหลายว่า ให้ทำตนเช่นผ้ากาสีอย่างทำตนเป็นเช่นผ้าเปลือกไม้ ผ้าเปลือกไม้มีลักษณะ ๓ อย่าง คือ สีไม่สวย ๑ สัมผัสหยาบ ๑ ราคาน้อย ๑ ทำนองเดียวกับภิกษุบางรูปซึ่งเป็นผู้มึศีล มีธรรมเลว ให้ทุกข์ให้โทษแก่ผู้คบหาสมาคม ทำปัจจัยที่หายกลวายเป็นมีค่าน้อยหรือมีอันสงส์น้อย^{๕๒} หรือการที่ทรงเปรียบเทียบลัทธิของมกฺขลิกโคศลว่าเหมือนผ้าที่ทำด้วยผม คน ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย บรรดาผ้าที่ช่างผูกทอด้วยด้ายทุกชนิด ผ้าที่ทอด้วยผมคนเป็นของเลวที่สุด เพราะในฤดูหนาวก็เย็นจัด ในฤดูร้อนก็ร้อนจัด สีไม่งาม กลิ่นเหม็น และสัมผัสหยาบ ฉนใด บรรดาว่าทะหรือลัทธิของสมณะที่เป็นปุณชนทั้งหลาย ลัทธิของมกฺขลิกโคศลเป็นเลวที่สุด เพราะมกฺขลิกโคศลมีวาทะว่า กรรมไม่มี การกระทำความกรรมไม่มี ความเพียรไม่มี ซึ่งขัดแย้งกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีต อนาคตและปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายบุคคลวางใจหรือลอบไว้เพื่อความพินาศของคนทั้งหลาย ฉนนั้น”^{๕๓}

วิธีการในการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าที่ทรงสามารถสร้างความสนใจและทำให้ประสบความสำเร็จในทุกครั้งที่ทรงเผยแผ่ธรรมมีรูปแบบหลายประการ หากกล่าวโดยสรุปมี ๕ ประการ ดังนี้

๑) อุปสนนถา เป็นการนั่งสนทนากันทำนองคติไทยว่า จับเข้าคุยกันท่ามกลางบรรยากาศกันเอง ค่อย ๆ เสริมสร้างแนวความคิด ความเห็นไปตามลำดับ อาจจะใช้เวลามากบ้างน้อยบ้าง ตามสมควรแก่ฐานะของผู้ฟังในขณะนั้น ๆ

๒) ธรรมถา เป็นพระพุทธดำรัสสั้น ๆ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งใช้ในกรณีที่ผู้ฟังมีความพร้อมที่จะฟัง พร้อมที่จะคิดพิจารณา เช่น พระพุทธดำรัสประเภทคาถาทั้งหลาย อาทิ ร่างกายนี้ไม่นานหนอ จักล้มลงเหนือแผ่นดิน พอวิญญานออกจากร่างแล้ว จะเป็นเหมือนท่อนไม้ที่หาสาระแก่นสารไม่ได้ เมื่อผู้ฟังคิดพิจารณาตามที่ทรงแสดงสั้น ๆ เพียงเท่านั้นก็สามารถบรรลุผลได้แล้ว

๓) โอวาท ทรงประทานเป็นรูปโอวาทสั้น ๆ ตามปกติแล้วจะทรงประทานแก่พุทธบริษัทในการประกาศธรรม เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการวิธีการ ด้วยข้อความเพียง ๓ คาถากึ่งเท่านั้น หรือแม้ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ที่จัดเป็นปัจฉิมวาจาของพระพุทธเจ้าที่ตรัสในมหาปรินิพพานสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้ทราบไว้สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำประโยชน์ตนและประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”^{๕๔}

^{๕๒} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๑๘/๕๓๘.

^{๕๓} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๖๘/๕๗๗.

^{๕๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๐/๑๔๘/๑๑๗.

๔) อนุศาสน์ เป็นคำสอนในลักษณะซ้ำ ๆ ครั่งแล้วครั่งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง มักจะทรงสอนแก่พระภิกษุ สามเณร ภิกษุณี สามเณรี นางสิกขมานา อันเป็นพุทธบริษัทประเภทนักบวช ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น ที่รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า อานนท์ เราจักกระหนาบแล้วกระหนาบอีก ใครมีสภาระก็ตั้งอยู่ได้ ใครไม่มีสภาระก็ต้องออกไป ดังกล่าวนี้นี้ สังเกตเห็นได้ว่า คำสอนประเภทความไม่ประมาท ความสามัคคี ความเพียรพยายาม สติสัมปชัญญะ อดทน ฯลฯ พระพุทธองค์จะทรงย้ำเตือนอยู่เสมอ

๕) ธรรมสาส์น เป็นการสนทนาธรรม บางครั้งเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความเห็นกัน บางครั้งมาในรูปของคำถามดังกล่าว ปล่อยให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นบ้าง ทรงรับรองความเห็นเขาบ้าง เพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามสมควรแก่กรณี

๖) ธรรมเทศนา เป็นการเทศน์หรือการชี้บอกเหตุผลในเรื่องนั้น ๆ ข้อความส่วนมากค่อนข้างยาว เช่น พระสูตรในพระสุตตันตปิฎก อาทิ อนัตตลักขณสูตร เป็นต้น^{๕๕}

(๕) เป้าหมาย

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ เป้าหมายในเชิงปริมาณ ได้แก่ การที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปที่ตัวบุคคล เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นกำลังสำคัญในการขยายฐานเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป และในส่วนของการกำหนดเป้าหมายเชิงคุณภาพ ได้แก่ การที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป้าหมายซึ่งเกิดจากผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปที่ผลของการปฏิบัติของแต่ละบุคคลสู่ความเป็นอริยชน หรือเป็นพระอริยบุคคล ดังนี้

ก. เป้าหมายเชิงปริมาณ

๑) เป้าหมายระดับผู้นำ คือ การที่พระพุทธองค์ได้เน้นเป้าหมายไปที่หัวหน้า เจ้าสำนักต่าง ๆ หรือพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ที่มีความสำคัญเป็นที่เคารพของชนหมู่มาก เพื่อความสะดวกในการเผยแผ่ เพราะบุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญที่สามารถจะขยายพุทธานุภาพของพระพุทธองค์ได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคคลเป็นหัวหน้าหรือผู้นำย่อมมีอำนาจในตัวเองอยู่แล้ว คือ มีทั้งพระเดชและพระคุณ ย่อมเป็นที่เกรงกลัวของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น ไม่ว่าจะกล่าวสิ่งใดทำสิ่งใดก็ย่อมทำตามผู้เป็นผู้นำของตนอยู่แล้ว ซึ่งเราจะเห็นได้จากกรณี การโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ซึ่งมีบริวาร ๑,๐๐๐ คน และเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรและแสดงปาฏิหาริย์ เพื่อให้ชฎิลกลุ่มนี้เข้ามานับถือพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จ ได้บรรลุธรรมและอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมือง คือ พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธและข้าทาสบริวาร พระเจ้าพิมพิสารและข้าราชบริพารพอเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์แล้ว ก็คลายทิฐิมานะและน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพในที่สุด ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๕๖}

^{๕๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา, หน้า ๙๖-๙๘.

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๕๔/๑๘-๖๕.

๒) เป้าหมายกลุ่มบุคคลแต่ละระดับรอง ๆ ลงไป

กลุ่มบุคคลระดับรอง ๆ ลงไป คือ บุคคลที่มีอิทธิพลที่คนหมู่มากรองจากเป้าหมายระดับผู้นำ ซึ่งจะเห็นได้จากกรณี การแสดงธรรมโปรดภัททวัคคีย์ กลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นสหายกัน ๓๐ คน ที่ได้พาคนรักมาเที่ยวหาความสำราญกัน แต่ชายหนุ่มคนหนึ่งไม่มีคนรักจึงพาเอาหญิงแพศยาคนหนึ่งมาเป็นคู่ และหญิงแพศยานั้นได้ลักเอาของมีค่าไป ภัททวัคคีย์จึงได้ออกติดตาม แล้วจึงไปพบกับพระพุทธเจ้าประทับอยู่ใต้ต้นไม้ พระพุทธองค์จึงแสดงธรรม เหล่าภัททวัคคีย์เกิดความศรัทธาจึงทูลขออุปสมบท พระองค์ก็ทรงประทานการอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา^{๕๗} เป็นต้น

ข. เป้าหมายเชิงคุณภาพ

เป้าหมายเชิงคุณภาพ ได้แก่ การที่พระพุทธองค์ทรงเมตตาโปรดเวไนยสัตว์เหล่าให้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดจนกระทั่งถึงมรรค ผล นิพพาน กล่าวคือ ให้เวไนยสัตว์เหล่านั้นพบกับความสุขในปัจจุบัน สุขในอนาคต จนกระทั่งสุขที่หมายถึงนิพพาน นั่นเอง ซึ่งในส่วนของเวไนยสัตว์สามารถแยกเป็นระดับเข้าสู่การเป็นอริยชน หรือพระอริยบุคคล ๘ ระดับ นับเรียงตัวบวชได้ ๔ คู่ คือ

คู่ที่ ๑ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

คู่ที่ ๒ พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามิมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามิผล

คู่ที่ ๓ พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามิมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามิผล

คู่ที่ ๔ พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

อริยชนหรือพระอริยบุคคล ๘ ระดับ ซึ่งนับเรียงตัวบวชได้ ๔ คู่นี้ ถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับผลสูงขึ้นโดยลำดับเข้าถึงฝั่งของพระนิพพาน มีรายละเอียด ดังนี้

๑) โสดาบัน แปลว่า ผู้ถึงกระแสแห่งพระนิพพาน การจำแนกพระอริยบุคคลเป็นมรรคเป็นผลนั้นเป็นการจำแนกโดยขณะ ซึ่งว่ากันตามความเป็นจริงแล้วเร็วมาก เร็วจนนับไม่ทัน เร็วกว่าเราเปิดไฟ กดสวิทช์ปั๊บ หรือว่าเร็วกว่าภาษาชนะดินมีน้ำเต็ม เราไปทุบตุ่มให้แตกน้ำที่ไหลจากตุ่มที่แตกออกมา นั้นยังช้ากว่าขณะจิตอีก แต่ว่าเป็นเรื่องคนละขณะกัน พระโยคาวจรผู้บำเพ็ญเพียรมาโดยลำดับเจริญสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน จนญาณบังเกิดขึ้นในอริยสัจทั้ง ๔ ประการ ระดับหนึ่ง ท่านสามารถทำศีลให้สมบูรณ์ ทำสมาธิพอประมาณ ปัญญาพอประมาณ ญาณระดับนี้ทำหน้าที่ขจัดสังโยชน์ ๓ ให้ออกไปได้สิ้นเชิง ไม่กำเริบอีก คือ สักกายทิฏฐิ ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย และสัสสัพพตปราคาส การถือมั่นด้วยศีลวัตร

๒) พระสกทาคามี พระอริยบุคคลระดับที่สอง ได้แก่ ท่านที่ปฏิบัติโดยนัยดังกล่าวแล้วนั่นเองมีญาณเกิดขึ้นในอริยสัจทั้ง ๔ จนสามารถขจัดสังโยชน์ ๓ ประการข้างต้นได้ดังกล่าวแล้ว และลดความรุนแรงของราคะ โทสะ โมหะ ลงไป ในแง่ของไตรสิกขา ศีล ของท่านสมบูรณ์ สมาธิ เกิดขึ้นพอประมาณ ปัญญาพอประมาณ ให้เกิดญาณระดับหนึ่งขึ้นมา ลดความรุนแรงของราคะ โทสะ โมหะ ขจัดสังโยชน์ ๓ ข้างต้นดังกล่าวได้ ท่านเรียกว่า สกทาคามี แปลว่า ผู้มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวก็จะนิพพาน

๓) พระอนาคามี คือท่านผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีกแล้ว ได้แก่ ท่านที่บำเพ็ญเพียรสืบต่อมาจากญาณที่บังเกิดขึ้นแก่ผู้บำเพ็ญเพียร ทำให้ศีลสมบูรณ์ สมาธิให้ใคร่อยู่ภายในจิต ละกามราคะและภริษะได้

^{๕๗}วิ.มทา. (ไทย) ๔/๔๐-๔๑/๒๕.

๔) พระอรหันต์ คือ ท่านผู้ปฏิบัติให้สมบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญาจนสัมมาญาณเกิดขึ้น เต็มที่ในอริยสัจทั้ง ๔ ประการ รู้ว่าทุกข์ นี้เหตุเกิดแห่งทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ ที่เรียกว่า สัจจญาณ รู้ว่าทุกข์เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ สมุทัยควรละ นิโรธควรทำให้แจ้ง มรรคควรเจริญ ที่เรียกว่า กิจจญาณ รู้ว่าทุกข์ที่ควรกำหนดรู้ได้กำหนดรู้แล้ว สมุทัยที่ควรละได้ละแล้ว นิโรธที่ควรทำให้แจ้งได้ทำให้แจ้งแล้ว มรรคที่ควรเจริญ ได้เจริญแล้วที่เรียกว่า กตญาณ ทำให้ท่านสามารถขจัดกิเลสที่มีชื่อต่าง ๆ ให้หมดไปจากจิตสันดานของท่านด้วยการบรรลุอาสวกขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะหมดไปสิ้นไป ละสังโยชน์เพิ่มขึ้นอีก ๕ คือ รูปราคะ ความกำหนัดในรูปธรรมที่ประณีตทั้งหลาย ตลอดถึงรูปฌาน อรูปราคะ ความกำหนัดยินดีในนามธรรมทั้งหลายตลอดจนถึงอรูปฌาน มานะ คือ ความถือตัวถือตน อุทธัจจะ คือ ความฟุ้งซ่านไปของจิต และอวิชชา ความไม่รู้อริยสัจ ๔ ตามความจริงในขั้นที่สมบูรณ์เต็มที่^{๕๘}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงนำพุทธธรรมคำสั่งสอนออกไปเผยแผ่สู่มวลมนุษยให้เข้าใจธรรม เห็นความจำเป็นในธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของตน ของครอบครัว ของสังคมที่ตนอยู่ โดยทรงได้กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ วิธีการ และเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ (๑) นโยบาย คือ หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการที่พระพุทธเจ้าใช้เพื่อการเผยแผ่ธรรม ได้แก่ มุ่งบำบัดทุกข์ บำรุงสุข สร้างสันติภาพ ตลอดจนกำหนดหน้าที่ชาวพุทธในการนำพุทธธรรมสู่ประชาชนชาวโลก (๒) วิสัยทัศน์ คือ มนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการประกอบคุณงามความดีมนุษย์ต้องรักษาความสมบูรณ์ของโลกไว้และส่งเสริมสนับสนุนให้มนุษย์ด้วยกัน อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อต่อกันและต่อสิ่งแวดล้อมทั้งปวง ต้องเอาพุทธธรรมมาส่งเสริมสนับสนุนให้สัตว์โลกอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขหมดความรุนแรงไป (๓) พันธกิจ คือ กิจที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำไว้แล้วและได้มอบหมายให้พุทธบริษัทกระทำสืบต่อไป เป็นภารกิจเพื่อก่อเกิดประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก ได้แก่ ประโยชน์ปัจจุบัน (ภพนี้) ประโยชน์เบื้องหน้า (ภพหน้า) และประโยชน์สูงสุด (พระนิพพาน) เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่อกุล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ (๔) วิธีการ หรืออุปายโกศล คือ การที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ความฉลาด ความเชี่ยวชาญ ความรอบรู้ในความเจริญ ความเสื่อม ความฉลาดในอุปาย รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์ และวิธีที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ธรรม กล่าวโดยสรุปมี ๕ ประการ คือ อุปสินนถา การนั่งสนทนา ธรรมถา ข้อความที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ โอวาท การให้โอวาท อนุศาสนี การสอนในลักษณะย้าเตือนอย่างต่อเนื่อง ธรรมสากัจฉา การสนทนาธรรม และธรรมเทศนา การเทศน์ หรือการชี้บอกเหตุผล และ (๕) เป้าหมาย คือ การกำหนดเป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ เป้าหมายในเชิงปริมาณ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปที่ตัวบุคคล เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเป็นกำลังสำคัญในการขยายฐานเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป และในส่วนของการกำหนดเป้าหมายเชิงคุณภาพ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายซึ่งเกิดจากผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปที่ผลของการปฏิบัติของแต่ละบุคคลสู่ความเป็นอริยชนหรือเป็นพระอริยบุคคล

^{๕๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตภาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๓-๓๗๖.

๒.๑.๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล^{๕๙} จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๖๐}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด เชื่อว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๖๑} ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงบริบทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน สามารถประมวลเนื้อหาสาระสำคัญ ๆ ดังนี้

(๑) รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ปัจจุบัน กิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ในประเทศไทย มีการดำเนินการอยู่หลายลักษณะ ซึ่งหากจะจำแนกตามรูปแบบของการเผยแผ่ สามารถจัดเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ ได้ ๓ รูปแบบ คือ การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และการเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่^{๖๒} ดังนี้

ก. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย

การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียวหรือเทศน์ปุจฉา วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ

^{๕๙} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๖๐} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๐.

^{๖๑} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๖๒} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโณ) อ้างใน กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

การเทศนาหรือการเทศน์ถือเป็นรูปแบบของการเผยแผ่ตามประเพณีนิยม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ วิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรค ผล นิพพาน แต่การเทศน์จนถึงวิมุตตินั้นเป็นเรื่องยากทั้งผู้เทศน์และผู้ฟัง แต่ถึงอย่างไรแล้ว ผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจัง รู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไร ผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อถึงวิมุตติด้วยเช่นกัน

ข. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกแผ่นเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแผ่

ปัจจุบันนี้ว่ามีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และการสื่อสารในด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตประจำวันของผู้คนก็เปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและเป้าหมายไปตามวิถีชีวิต ตามค่านิยมของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อไม่ให้ผู้คนเห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นล้าสมัย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงมีวิธีเน้นการสอนโดยการแสดงธรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การ ปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม การบรรยายธรรม การเขียนบทความ การเป็นมัคคุเทศก์ การเป็นวิทยากร หรือการจัดรายการทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น^{๖๓}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภิคุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ภิคุสงฆ์มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้^{๖๔}

ค. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่

การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียงในปัจจุบัน มีดังนี้

๑) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ

^{๖๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๖๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, หน้า ๑๒.

๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖) การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร เผยแพร่ธรรม วารสาร และการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจการศึกษา เป็นต้น^{๖๕}

การเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จึงเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์^{๖๖}

(๒) จุดมุ่งหมายของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันดำเนินการตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักการมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ได้แก่ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ดังนี้

ก. เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่า ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น ๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้วแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่ควรรู้และจำเป็นเท่านั้น

^{๖๕} บุญศรี พานะจิตต์, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๖๖} บุญศรี พานะจิตต์, *โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

ดังเช่น ในกรณีที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสพวัน เขตโกสัมพี ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบมากับใบไม้ที่มีอยู่บนต้น อย่างไหนมากกว่ากัน ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประดู่ ๒-๓ ใบ ที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะฉะนั้น เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว คือเราบอกไว้ว่า นีทุกข์ นีทุกข์สมุทัย นีทุกข์นิโรธ นีทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุไร เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ตรัสรู้เพื่อนิพพานเพราะเหตุนั้น เราจึงบอกภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัด ตามความเป็นจริงนี้ทุกข์ ฯลฯ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^{๖๗}

ข. เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง

เกิดจากการแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอสามารถไตร่ตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง เช่น กรณีที่ พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิของเรา ติดตามรอยเท้าเรา ติดตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาท คิดประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้ว ภิกษุนั้นก็ยังชื่อว่าอยู่ห่างไกลเรา เราก็ห่างไกลภิกษุนั้น นั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรมชื่อว่าไม่เห็นเรา... ภิกษุทั้งหลาย แม้ถ้าภิกษุอยู่ไกลเรา ๑๐๐ โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติมั่น มีความรู้สึกตัว มีจิตตั้งมั่น แน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ชื่อว่าอยู่ใกล้เรา เราก็อยู่ใกล้ภิกษุนั้น นั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเห็นธรรม แม้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา”^{๖๘}

ค. เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร

การให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ดังกรณีที่ปรากฏในมหาปริณิพพานสูตร เมื่อพระองค์ใกล้จะปรินิพพาน ทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์จึงตรัสกับพระอานนทว่า การทำการบูชาอย่างนั้นไม่เชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็ตาม ปฏิบัติธรรมสมควรปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระศาสดาเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก ๔ เดือนข้างหน้าจะปรินิพพาน ดังนี้

^{๖๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑,๑๐๑/๖๑๓.

^{๖๘} ข.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๒๑/๔๖๕.

ภิกษุหลายพันรูปเที่ยวแวดล้อมพระองค์อยู่ ปรีกกางันว่า พวกเราจะทำอย่างไรหนอ ภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อ ธรรมมาราม ไม่ยอมร่วมกลุ่มกับภิกษุทั้งหลาย ถ้ามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับปรีณพพนของพระศนศดท ท่นมได้ให้ค้ตอบว่ประการใด แต่ค้ดว่ “อ้ก ๖ เดือนข้งหน้า พระศนศดทจะปรีณพพนแล้ว เราเป็นผู้อยู่ระค้อยู่ เราจะทำยพมเพื่อบรรลอรหัตผลในข้งเวลาท่พระศนศดทย้คงพระชนม์อยู่น้เอง เพื่อเป็นการบูชาพระองค์”^{๖๙}

กล่าวได้ว่ จดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพพทธศนสนาในปัจจุบันจ้ยังค้งหลักการตามท่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำหนดไว้ ค้ให้ผู้อยู่รู้จ้เห็นจ้ริงในล่ท่ควรรู้ควรเห็น หมายถึง สอนให้รู้จ้เห็นจ้ริงเฉพาะท่ท่จำเป็นท่นั้น ให้ผู้อยู่ไตรตรองตามเห็นได้จ้ริง หมายถึง สอนอย้งมีเหตุผลสามารถให้ผู้อยู่ไตรตรองให้เห็นด้วยตนเองได้ และให้ผู้อยู่ได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร หมายถึง ยังผู้อยู่ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัตินั้นๆ ของตน

(๓) พระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้บังคับเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพพทธศนสนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้บังคับ ให้อำนาจหน้าท่พระภิกษุสงฆ์ และฆรวาสท่เป็นผู้เผยแผ่พระพพทธศนสนา มีอำนาจหน้าท่ ดังนี้

ก. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตรี (๓) กำหนดให้มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าท่ควบคุมส่งเสริมพระพพทธศนสนาใน ๖ ด้านค้ การปกครอง การศนศศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ของพระภิกษุสงฆ์ ในมาตรา ๓๗ ข้ ๓ ยังได้กำหนดให้เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าท่ในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์อ้ด้วย^{๗๐}

ข. ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพพทธศนสนา พ.ศ. ๒๕๕๐

ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพพทธศนสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้ใช้บังคับตั้งแต่ถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นต้นไป มีสาระสำคัญของระเบียบท่จะช่วยส่งเสริมให้การเผยแผ่พระพพทธศนสนา มั่นค้งก้าวหน้าดังนี้

๑) ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพพทธศนสนาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพพทธศนสนา สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพพทธศนสนา ให้มีอุดมการณ์ ความรู้ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพพทธศนสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชน ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพและดำเนินชีวิตอย้งมีความสุข สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพพทธศนสนาแห่งชาติมีสำนักงานกลางตั้งอยู่ท่สำนักงานพระพพทธศนสนาแห่งชาติ

^{๖๙}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๘/๑๒๖.

^{๗๐} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพพทธศนสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๘.

๒) ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นศูนย์ประสานงานกลางประจำจังหวัด มีหน้าที่อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษา พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์และปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์ และอื่น ๆ ตามที่ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดหรือมอบหมาย ให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๓) ให้มีคณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประกอบด้วย กรรมการมหาเถรสมาคม ๓ รูป แม่กองงานพระธรรมทูต เจ้าคณะภาค ๕ รูป จาก ๕ หน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ (ทรท.) อธิบดีกรมการศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นกรรมการเลขานุการ และมีผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน ๕ คน

๔) ให้มีคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคในเขตการปกครองคณะสงฆ์ของจังหวัดนั้นเป็นที่ปรึกษา เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้ที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมายเป็นประธาน รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นรองประธาน ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และเลขานุการ จำนวน ๕ รูป แต่ไม่เกิน ๗ รูป ผู้แทนบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๘ รูป หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการเลขานุการและมีผู้ช่วย เลขานุการ จำนวน ๕ คน

๕) คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริมให้ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดได้ดำเนินกิจกรรมตามนโยบายและแผนแม่บทสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้คำปรึกษาและเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานและงบประมาณการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ออกประกาศ มติ คำสั่ง ระเบียบ หรือ และอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการ

๖) คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่บริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ปฏิบัติตามนโยบายแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำกับบุคลากรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดให้ดำเนินกิจกรรมอย่างมีเอกภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดำเนินการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัด ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด พิจารณาโครงการและเสนอแนะให้ความเห็นชอบงบประมาณต่าง ๆ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๗๑)}

^{๗๑)} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

โดยการนี้ คณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศใช้ แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ ๔ ยุทธศาสตร์ ที่ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชาติไทยให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ อุปถัมภ์บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการดำเนินงานเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการส่งเสริมสวัสดิภาพ สวัสดิการ ให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา และ กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนางานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะภิกษุสงฆ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนการใช้กลไกระบบคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกระดับในการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ เพิ่มและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความรู้แตกฉานในหลักพุทธธรรม เพื่อเพิ่มและพัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา และ กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทักษะและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จัดกิจกรรมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย แบ่งเป็น ๓ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วัดมีศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเป็นศูนย์การเรียนรู้หลักพุทธธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วัดมีศักยภาพในการเผยแผ่หลักพุทธธรรม เพื่อเพิ่มและพัฒนาวัดให้มีความพร้อมในการดำเนินงานด้านการปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ กลยุทธ์ที่ ๓ ส่งเสริม พัฒนารูปแบบและนวัตกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกมิติ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีรูปแบบและสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๒ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ จัดตั้งและพัฒนาศักยภาพองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาองค์กรเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กรทุกภาคส่วน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้องค์กรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่องค์กร เพื่อระดมสรรพกำลังในการสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๗๒}

^{๗๒} กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

กล่าวได้ว่า ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับ และแผนแม่บท ให้อำนาจหน้าที่เพื่อดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขครั้งที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙ โดยได้ให้อำนาจผู้เผยแผ่ ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณร ขรวาส ทั้งบุคคลและองค์กร ให้มีอำนาจหน้าที่สนับสนุนหรือทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทุกแห่ง ทั้งในและต่างประเทศ โดยใช้วิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้เผยแผ่ให้กว้างไกลทั่วถึง

(๔) พระสังฆาธิการกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

คำว่า พระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือพระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โลกมีอำนาจเต็มตามหน้าที่^{๗๓} เป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้องเป็นประโยชน์ทั้งงานการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์^{๗๔}

หน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการทุกระดับ ที่จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

๑) อบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นสมณะสัญญา และอบรมเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ

๒) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔) แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธี และการปฏิบัติ

๕) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและได้ยินได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง

๖) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธิธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

๗) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น

๘) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙) ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้เพื่อให้เด็กที่ขาดสนใจได้ใช้เรียน^{๗๕}

^{๗๓} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๗๔} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์, (สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖.

^{๗๕} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๔๔.

เมื่อพิจารณาโดยละเอียด เห็นได้ว่า พระสังฆาธิการ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๗๖} ซึ่งโดยบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับไว้ชัดเจน ดังนี้

ก. เจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาคหรือ มีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็น ไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข. เจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๗๖} กนก แส่นประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๘๔.

ค. เจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ง. เจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๗๗}

จ. เจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๘๐.

๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติดิฉัน คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๗๘}

อนึ่ง พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๔๕ ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา^{๗๙} และตามความในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๘ และ มาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

โดยใน มาตรา ๑๔๘ และ มาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา มีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา ๑๔๘ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบ ช่มชู้ใจหรือจงใจเพื่อให้บุคคลใดมอบให้หรือหามาให้ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ตนเองหรือผู้อื่นต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือประหารชีวิต^{๘๐}

มาตรา ๑๕๗ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๘๑}

การเป็นเจ้าพนักงานตามความหมายแห่งกฎหมายอาญาแล้ว ย่อมมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติของเจ้าอาวาส และมีผลต่อบุคคลผู้จำต้องปฏิบัติต่อเจ้าอาวาสนั้นด้วย หากความผิดนั้นผิดต่อกฎหมายอาญา ก็มีผลเป็นเจ้าพนักงานกระทำความผิด ซึ่งต้องรับโทษหนักกว่าบุคคลธรรมดากระทำความผิดในทางตรงกันข้าม หากบุคคลผู้กระทำต่อเจ้าอาวาสอาจต้องรับโทษหนักขึ้นได้ ฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น โดยความผิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เจ้าพนักงาน ได้แก่ ความผิดฐานดูหมิ่นเจ้าพนักงาน ความผิดฐานทำร้ายเจ้าพนักงาน ความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน ความผิดฐานต่อสู้อย่างเจ้าพนักงาน ความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบ เป็นต้น

เจ้าอาวาสจึงนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดที่มีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผลที่ว่า ...

... เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็กเล็ก รู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้าย ย่อมเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๗๙} เจ้าพนักงาน คือ บุคคลผู้ทำงานให้แก่รัฐโดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือน.

^{๘๐} คณะวิชาการ The Justice Group, **ประมวลกฎหมายอาญา**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พีรภาส จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

... ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่งเป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี^{๘๒}

กล่าวได้ว่า พระสังฆาธิการหรือพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) กล่าวคือ ต้องดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยดีและเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สำหรับพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสถือเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา และประชาชน จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น โดยรูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีการดำเนินการอยู่หลายลักษณะ ซึ่งหากจะจำแนกตามรูปแบบของการเผยแผ่เฉพาะที่เป็นรูปแบบใหญ่ ๆ ได้ ๓ รูปแบบ คือ การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และการเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ โดยทุกรูปแบบมีจุดมุ่งหมายโดยคงหลักการตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกำหนดไว้ คือ ให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายถึง สอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง หมายถึง สอนอย่างมีเหตุผลสามารถให้ผู้ฟังไตร่ตรองให้เห็นด้วยตนเองได้ และให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร หมายถึง ยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติ นั้น ๆ ของตน และในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับ และแผนแม่บท สนับสนุนการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐ และแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙ อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน คือ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) โดยต้องดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยดีและเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสถือเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา และประชาชน จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์

^{๘๒} พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อวิทยุกระจายเสียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อวิทยุกระจายเสียง จากเอกสารทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่าน จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “ความหมายของสื่อวิทยุกระจายเสียง” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

คำว่า วิทยุ หมายถึง กระแสคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าชนิดที่เคลื่อนไปตามอากาศโดยไม่ต้องใช้สาย และอาจเปลี่ยนเป็นเสียงหรือรูปได้ ส่วนคำว่า วิทยุกระจายเสียง หมายถึง การแพร่สัญญาณเสียงออก อากาศโดยใช้คลื่นวิทยุ^{๘๓}

เมื่อศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ จึงพบว่า คำว่า วิทยุกระจายเสียง แรกเริ่มไม่มีคำใช้เรียกเป็นภาษาไทย ต่อมา จอมพลเรือกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ทรงใช้เรียกศัพท์ คำว่า Radio Telegraph ว่า ราดิโอโทรเลข ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติใช้คำว่า วิทยุ แทนคำว่า ราดิโอโทรเลข ต่อมาราชบัณฑิตยสถานได้ให้ใช้คำว่า วิทยุกระจายเสียง อย่างเป็นทางการ ซึ่งมีความหมายตรงกับ Radio Telegraph คำว่า วิทยุกระจายเสียง จึงหมายถึง สื่อมวลชนที่มีรูปแบบของการสื่อสารทางคลื่นวิทยุ^{๘๔}

ตามความใน พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ระบุว่า วิทยุกระจายเสียง หมายถึง การส่งและรับเสียงด้วยคลื่นแอมพลิจูดโมดูลейต์โดยวิธีการแพร่กระจายไปในบรรยากาศหรือโดยวิธีการใช้สายสื่อสารนำไฟฟ้าหรือทั้งสองวิธีรวมกัน^{๘๕}

ในปัจจุบันนี้ วิทยุกระจายเสียง คือ สื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุด และมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด สะดวกในการรับฟังเพราะสามารถนำเครื่องรับติดตัวไปได้ทุกแห่ง^{๘๖}

สรุปได้ว่า สื่อวิทยุกระจายเสียง หมายถึง สื่อมวลชนที่มีรูปแบบการสื่อสารโดยใช้คลื่นแม่เหล็ก ไฟฟ้าชนิดที่เคลื่อนไปในอากาศ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายน้อย สะดวกต่อผู้ฟัง จึงเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของสังคมมากที่สุด

^{๘๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๒๐.

^{๘๔} เมธธา ดงวิบูลวุฒิ, “สภาพการจัดรายการวิทยุชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ ความถี่ 101.75 MHz.”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๖), หน้า ๗-๘.

^{๘๕} ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ฉบับที่ ๔ พ.ศ.๒๕๓๐, เล่ม ๑๐๔ ตอน ๑๑๖, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๓๐, หน้า ๒.

^{๘๖} ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษากรุงเทพฯ, (กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิคเกอร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

๒.๒.๒ บทบาทของสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “บทบาทของสื่อวิทยุกระจายเสียง” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทในการกระจายข่าวสาร ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงพยายามจัดขึ้นให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของเหตุการณ์ ทำให้เหตุการณ์นั้นมีความหมายต่อผู้ฟัง เนื่องจากทั้งข่าวและข่าวสารเป็นความต้องการของมนุษย์ มีความสำคัญต่อมนุษย์ในสังคม สมัชชาทั่วไปแห่งสหประชาชาติจึงเห็นพ้องต้องกันในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ว่า เสรีภาพของข่าวสารเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ (Freedom of Information is a Fundamental Human Right) เท่ากับว่าสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารคือจุดมุ่งหมาย เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นหนทางนำไปสู่จุดมุ่งหมายอันนั้น และจุดมุ่งหมายอันเป็นพื้นฐานของการกระจายข่าวหรือข่าวสารในสังคมประชาธิปไตย คือ เพื่อให้ประชาชนสามารถทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นและมีความเข้าใจความหมายเหตุการณ์ดังกล่าว และสามารถมีความคิดเห็นของตนเองในเรื่องเหล่านั้นได้ ดังกล่าวนี้นี้ บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงตามเป้าหมายและความรับผิดชอบทางวิชาชีพ มี ๖ ประการ คือ

- ๑) แจ้งข่าวสารและเปิดหูเปิดตาผู้ฟัง
 - ๒) เปิดเผยข้อเท็จจริง
 - ๓) ทำความเข้าใจแก่ผู้ฟัง
 - ๔) เตือนภัยหรือผิติดต่อกับสังคมส่วนรวม
 - ๕) หาข่าวสารที่ถูกต้องมาเสนอต่อผู้ฟังอย่างรวดเร็ว
 - ๖) เป็นประจักษ์พยาน และรายงานเหตุการณ์ที่เป็นข่าวตามลำดับเวลา
- โดยสรุป บทบาทและหน้าที่ของการสื่อสารหรือของสื่อสารมวลชน มี ๘ ประเด็น คือ
- ๑) การเสนอข่าวสารข้อมูล
 - ๒) การช่วยให้เกิดการตัดสินใจจากการรับข้อมูลข่าวสาร
 - ๓) การช่วยสอนและให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ
 - ๔) การช่วยฝึกอบรมทักษะและความเชี่ยวชาญในอาชีพต่าง ๆ
 - ๕) การช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เพื่อประชาชนได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอ ได้รู้สภาพของสังคมตน ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะร่วมมือ ช่วยกันพัฒนาสังคม
 - ๖) การช่วยให้เกิดความสำนึกในการพัฒนาสังคม
 - ๗) การช่วยปรับทัศนคติ ความเชื่อของบุคคล สังคม ให้ไปในทิศทางที่ควร
 - ๘) การช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเอง^{๘๗}
- วิทยุกระจายเสียงยังมีบทบาทตามแนวทางการใช้ประโยชน์ในแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) เพื่อการสอนโดยตรง เป็นรายการวิทยุที่จัดรายการสอนตามหลักสูตร เมื่อผู้เรียนติดตามฟังและปฏิบัติตามกิจกรรมตามที่กำหนดจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ๒) เพื่อเสริมเนื้อหาหลักสูตรให้สมบูรณ์ เป็นรายงานวิทยุกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเพิ่มเติมจากเนื้อหาในหลักสูตร และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

^{๘๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ ๙-๑๕, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔๔.

๓) เพื่อผสมผสานกับสื่ออื่น ๆ เพื่อการสอนทางไกล โดยใช้รายการวิทยุกระจายเสียงผสมผสานกับสื่ออื่น ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ได้ผลดี

๔) เพื่อการโปรยหว่าน ในเนื้อหาของรายการสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างกว้างขวาง และไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง

๕) เพื่อรณรงค์ ในประเด็นเนื้อหาที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่

๖) เพื่อกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะโดยการจัดองค์การผู้ฟังหรือกลุ่มผู้ฟัง เป็นการใช้รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อตอบสนองหรือแก้ปัญหาาร่วมกันสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

๗) เพื่อการสื่อสาร ๒ ทาง ควบคู่ไปกับจดหมายหรือโทรศัพท์^{๘๘}

วิทยุกระจายเสียงยังมีบทบาทในการบริการสาธารณะ ดังนี้

๑) ให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างเสมอภาค เป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนมีโอกาสเฝ้าหาความรู้ได้ไม่เท่าเทียมกัน บางคนมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสถาบันการศึกษามาก แต่บางคนไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษา โอกาสในการรับรู้เรียนรู้จึงต่างกัน จึงเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะต้องให้โอกาสแก่ประชาชนที่ขาดโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน

๒) ประกาศแจ้งความเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป ลักษณะการประกาศแจ้งความอาจทำในรูปแบบของการโฆษณาเผยแพร่ การโฆษณาธุรกิจ หรืออาจเป็นลักษณะการแจ้งให้ทราบและเตือนภัยก็ได้ ทั้งนี้จุดประสงค์ก็เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบความเคลื่อนไหวในสังคมว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร โดยประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการประกาศแจ้งความนั้น ๆ

๓) โฆษณาเชิงประชาสัมพันธ์ การบริการสาธารณะในลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการโฆษณาเชิงประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป โดยมุ่งเน้นการบริการด้านสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม^{๘๙}

ด้วยเหตุที่ วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากอย่างรวดเร็ว จึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแพร่หลายทั้งในด้านธุรกิจ การค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และการศึกษา^{๙๐}

สรุปได้ว่า สื่อวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทในฐานะสื่อมวลชนผู้ให้บริการข้อมูลสาธารณะแก่ประชาชนอย่างเสมอภาค วิทยุกระจายเสียงจึงมีบทบาทต่อธุรกิจ การค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และการศึกษา โดยหน้าที่หลักของวิทยุกระจายเสียงคือ แจ้งข่าวสารและเป็นประจักษ์พยานข้อเท็จจริง ให้ความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ รณรงค์ให้เกิดความสำนึกในการพัฒนาสังคม ปรับทัศนคติความเชื่อของบุคคลในสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชน และช่วยให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๘๘} เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ อังใน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษากรุงเทพฯ, หน้า ๓๒-๓๔.

^{๘๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ เล่มที่ ๑ หน่วยที่ ๗, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๙๐} บุญเกื้อ ควรหาเวช, คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

๒.๒.๓ รูปแบบทั่วไปของสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “รูปแบบทั่วไปของสื่อวิทยุกระจายเสียง” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

หากพิจารณาโดยจำแนกตามประเภทจะพบว่ารูปแบบของวิทยุกระจายเสียงมีความแตกต่างกันตามประเภทของรายการวิทยุ ดังนี้

๑) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อข่าวสาร หรือเรียกว่ารายการข่าว นิยมทำเป็นรูปแบบการเสนอข่าวด้วยการอ่าน การรายงานข่าว การบรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดที่เกิดเหตุ ตลอดจนการวิเคราะห์ข่าว

๒) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้ความรู้แก่ผู้ฟัง คือ รายการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมวิชาการ วัฒนธรรม การอาชีพ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีของเยาวชนและประชาชน นิยมทำในรูปแบบบทความหรือการบรรยาย สารคดี สัมภาษณ์ สันทนา อภิปราย และถาม-ตอบปัญหา

๓) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อเสนอความบันเทิง เป็นรายการที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ฟังผ่อนคลายอารมณ์ ก่อให้เกิดความสบายใจ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจได้อย่างดี นิยมทำในรูปแบบรายการเพลง รายการละคร รายการปิกนิก และนิตยสารทางอากาศ

๔) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ เป็นรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ นิยมทำเป็นรูปแบบการประกาศแจ้งความ การให้ข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์^{๙๑}

รูปแบบวิทยุกระจายเสียงในความหมายของประเภทรายการวิทยุกระจายเสียง คือ การแบ่งประเภทรายการวิทยุตามจุดมุ่งหมาย โดยทั่วไปจำแนกเป็น ๗ ประเภท คือ

๑) รายการเพลง ประกอบด้วย เพลงล้วน ๆ หรือเพลงประกอบคำพูด

๒) รายการพูด ประกอบด้วย บทความ คำปราศรัย เทศนา สัมภาษณ์ หรืออภิปรายหมู่ อภิปรายโต้เถียง สันทนา ถาม-ตอบปัญหาผู้ฟัง และโต้ว่าที่

๓) รายการที่มีผู้ฟังร่วมด้วย เช่น สัมภาษณ์คนเดินถนน ผู้ฟังร่วมในห้องส่ง ส่วนมากเป็นการถามปัญหาให้ตอบหรือถามความคิดเห็น

๔) รายการสิ่งละอันพันละน้อย เช่น บทข่าวสั้น ดารารับเชิญ

๕) ข่าว ประกอบด้วย ข่าวแท้ วิเคราะห์ข่าวซึ่งเป็นการตีความหมายของข่าว วิเคราะห์ข่าวเป็นการเสนอภูมิหลังและในอนาคต ข่าวเฉพาะเรื่อง คือ ข่าวกีฬา ข่าวเกษตร สรุปข่าว และข่าวประกอบเสียง

๖) ละคร ประกอบด้วย ละครจบในเรื่อง ละครยาวเป็นตอน ๆ หรือละครชุด และเรื่องสั้น ดัดแปลงคือการนำเรื่องสั้นมาเล่าทางวิทยุ

๗) รายการข่าวสารเหมือนจริงหรือสารคดี เป็นรายการที่มุ่งเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา มักเป็นเรื่องที่มีปัญหา บันทึกเสียงคนที่เกี่ยวข้องหรือเหตุการณ์ประกอบคำบรรยายเพื่อให้นักศึกษาปัญหานี้ได้อย่างลึกซึ้ง^{๙๒}

^{๙๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ เล่มที่ ๑ หน่วยที่ ๗, หน้า

๑๗๖.

^{๙๒} บุญแก้ว ควรวาเวช, คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, หน้า ๘๑-๘๓.

สำหรับองค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตรายการวิทยุ ประกอบด้วย

๑) ผู้ฟัง (Audience) หมายถึง กลุ่มผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายของการจัดรายการ (Target Audience) จะเป็นตัวตัดสินว่ารายการที่จัดประสบความสำเร็จหรือไม่ ผู้จัดรายการต้องรู้ว่ากลุ่มผู้ฟังเป็นใคร นอกจากจะรู้ว่าเป็นกลุ่มใดแล้ว ควรจะรู้ให้ลึกถึงประวัติ พฤติกรรม และทัศนคติของคนในกลุ่มนั้น

๒) เนื้อหา (Content) เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังได้ฟังกัน การบรรจุเนื้อหาควรจะต้องสอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมาย ซึ่งอาจจะพิจารณาถึงระดับการศึกษาของผู้ฟัง

๓) วิธีเสนอ (Technique of Program me Presentations) วิธีเสนอรายการเป็นกระบวนการที่จะนำเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไปสู่ผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการนำเสนอรายการประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ ประการ คือ ภาษาพูด (Language) ควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ประโยคสั้น ๆ กระชับรัดกุม เหมาะสมกับสภาพของการฟังวิทยุของผู้ฟังโดยทั่วไป สลีการพูด (Style) ไม่ควรพูดเหมือนกับอ่านหนังสือ ควรพูดเหมือนกับการพูดคุยกับเพื่อน น้ำเสียงต้องแสดงถึงความจริงใจ ไม่ดูถูกผู้ฟัง หรือผู้ฟังไม่รู้เท่าตนเอง เพลงประกอบ (Program me Music) จะช่วยให้รายการน่าฟังและผ่อนคลายความตึงเครียด ใช้ประกอบ แนะนำรายการ คั่นรายการ สร้างบรรยากาศหรือเนื้อหาส่วนหนึ่ง เปลี่ยนฉากหรือเรื่องราวที่จะพูด เสียงประกอบ (Sound Effect) เป็นเสียงที่เกิดขึ้นในธรรมชาติหรือประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อนำมาใช้สอดแทรกในรายการ ทำให้มีบรรยากาศสมจริง หลากหลาย (Variety) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) การเสนอรายการให้มีความหลากหลายจะช่วยให้รายการไม่น่าเบื่อ จะต้องใช้ภาษาลีลาในการพูด เพลงประกอบหรือเสียงประกอบจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในแง่เนื้อหาและวิธีเสนอ

๔) เวลาออกอากาศ (Air Time) เป็นตัวกำหนดให้ผลิตในรูปแบบใดบ้าง หมายถึง เวลาที่ผู้ฟังเป้าหมายพร้อมที่จะฟังรายการต่าง ๆ จากผู้จัด เหมาะกับผู้ฟังเป้าหมายกลุ่มใดบ้าง แล้วจึงมาวางแผนรายการให้เหมาะสม

๕) การประเมินผล (Evaluation) ความสำเร็จของการจัดรายการวิทยุขึ้นอยู่กับความต้องการฟังของผู้ฟังอย่างเดียวกันนั้น ผู้จัดจึงจำเป็นต้องรู้จักประเมินผลรายการ ซึ่งจำเป็นต้องทำเป็นประจำเป็นระยะ ๆ ไป^{๙๓}

รูปแบบของวิทยุกระจายเสียง มี ๔ รูปแบบ คือ

๑) รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อข่าวสาร เป็นรายการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสารหรือรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนรับรู้

๒) รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความรู้ เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมวิชาการ วัฒนธรรม การอาชีพ และแนวทางดำเนินชีวิตของประชาชน

๓) รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความบันเทิง เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อผ่อนคลายก่อให้เกิดความสบายใจ และพัฒนาด้านจิตใจ

๔) รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความสุขและความเสมอภาค^{๙๔}

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๑.

^{๙๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การจัดการวิทยุกระจายเสียง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

รูปแบบวิทยุกระจายเสียง สามารถจำแนกได้ตามรูปแบบของรายการที่ผลิตขึ้น โดยจำแนกได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑) รูปแบบรายการที่ผลิตขึ้นเพื่อการสอน (Teaching Format) ทั้งผู้จัดรายการและผู้ชมต่างมีข้อตกลงนัดหมายที่จะใช้รายการเพื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตร รูปแบบของรายการกลุ่มนี้มีบทบาทในเชิงการสอนมากกว่าการจูงใจ การผลิตรายการอาจง่ายกว่าในรูปแบบอื่น ๆ รายการที่ใช้รูปแบบนี้ ได้แก่ รายการเพื่อการศึกษาในระบบทั่วไป กลุ่มเป้าหมายเป็นแบบปิด อยู่ในสถานการณ์บังคับ

๒) รูปแบบรายการเพื่อการเรียน (Learning Format) เป็นกลุ่มรายการที่มุ่งใช้เพื่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรแบบกลุ่มแรก หรืออาจใช้เพื่อการศึกษาโดยทั่วไปก็ได้ แต่เป็นรายการที่ต้องสร้างแรงจูงใจแก่ผู้ฟังมากขึ้น ต้องให้ผู้ฟังสนใจอย่างติดตาม โดยไม่มีความรู้สึกว่าการผลิตมาสอนตน แต่กลับรู้สึกว่าเป็นรายการที่ดีมีประโยชน์น่าเรียน น่ารู้ และเต็มใจชมโดยตลอด การผลิตรายการในรูปแบบนี้ต้องการความประณีตและเทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพสูง รายการรูปแบบนี้ ได้แก่ รายการเพื่อศึกษานอกระบบ กลุ่มเป้าหมายได้รับการแนะนำฟัง แต่ผู้ฟังมิได้อยู่ในสถานการณ์บังคับ

๓) รูปแบบรายการเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร (Informational Format) เป็นกลุ่มรายการที่มุ่งใช้เป็นสื่อสารสนเทศแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อสนองความใคร่รู้ เพื่อความทันสมัยทันต่อเหตุการณ์และสามารถปรับตนเองเข้ากับความจริงก้าวหน้าของสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รายการในรูปแบบนี้ต้องสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ฟังมากที่สุด การผลิตจึงต้องประณีตและใช้เทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพสูงด้วย มิฉะนั้น ผู้ฟังจะหันไปหารายการวิทยุอื่น ๆ รายการที่ใช้รูปแบบนี้ ได้แก่ รายการเพื่อการศึกษาประชาชน กลุ่มเป้าหมายมีอิสระในลักษณะเปิด^{๙๕}

กล่าวโดยย่อ เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียง เห็นได้ว่า มีรูปแบบสำคัญ คือ เข้าถึงเป้าหมายได้กว้าง ผู้ฟังมีส่วนร่วมด้วยกับรายการ ราคาถูกกว่าโทรทัศน์มาก เลือกรับฟังได้มากสถานีกว่าโทรทัศน์ ผู้ฟังรู้สึกคล้ายกับผู้ประกาศวิทยุมายืนพูดอยู่ตรงหน้า มีความรวดเร็วในการเสนอข่าว ทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกรู้ว่าได้ฟังเรื่องเดียวกันพร้อมๆ กัน วิทยุไม่ต้องการด้านเทคนิคมากเท่าโทรทัศน์ วิทยุต้องการคนทำงานน้อยกว่าโทรทัศน์ และผู้ฟังสามารถรับฟังได้ตลอดเวลาเพราะใช้แต่การได้ยินเท่านั้น^{๙๖}

สรุปได้ว่า วิทยุกระจายเสียงมีรูปแบบรายการหลากหลายตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของแต่ละรายการ ซึ่งโดยสรุปเป็นไปเพื่อเรียกร้องถึงความสนใจ สร้างภาพพจน์และความประทับใจ และกระตุ้นให้เกิดจินตนาการและมีความเห็นคล้อยตาม แนวคิดในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงจึงมีขอบเขตครอบคลุมในด้านงานวางแผนและด้านผังรายการ อย่างไรก็ตาม เมื่อจำแนกรูปแบบของวิทยุกระจายเสียงตามประเภทของรายการวิทยุ สามารถจำแนกได้ ๔ ประเภทหลัก ได้แก่ รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อข่าวสาร รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้ความรู้ รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความบันเทิง และรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ

^{๙๕} ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษากรุงเทพฯ, หน้า ๒๑-๒๒.

^{๙๖} บำรุง สุขพรรณ, “พฤติกรรมกรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียงกองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป. กลาง) จังหวัดเชียงราย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

๒.๒.๔ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุกระจายเสียง” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยถือกำเนิดมาเป็นระยะยาวนาน ตั้งแต่หลังสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์มีความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอย่างน่าสนใจ กระทั่งปัจจุบัน ภาครัฐเห็นความจำเป็นของการที่จะต้องสร้างดุลยภาพระหว่างการบริหารที่มีประสิทธิภาพกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของราษฎร จึงกำหนดให้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล และมีกฎหมายกำกับเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน มีดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นพระราชบัญญัติที่ยกเลิกพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งมีบทบัญญัติที่ครอบคลุมกิจการกระจายเสียง ได้แก่ กิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการกระจายเสียงซึ่งให้บริการการส่งข่าวสารสาธารณะโดยผ่านระบบคลื่นความถี่ต่าง ๆ ด้วย ใจความแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “กสทช.” จำนวนสิบเอ็ดคน ประกอบด้วยผู้ที่มีผลงานหรือมีความรู้ มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ด้านกิจการโทรคมนาคม ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ต่อการกำกับดูแลกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม โดยให้คณะกรรมการนี้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนแม่บทการบริหารคลื่นความถี่ จัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดลักษณะและประเภทของกิจการกระจายเสียง กำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่ กำหนดหลักเกณฑ์การใช้คลื่นความถี่ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้หรือเชื่อมต่อ กำหนดโครงสร้างอัตราค่าธรรมเนียมและโครงสร้างอัตราค่าบริการในกิจการกระจายเสียง กำหนดมาตรฐานและลักษณะพึงประสงค์ทางด้านเทคนิคในการประกอบกิจการกระจายเสียง กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำอันเป็นการผูกขาดหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขันในกิจการกระจายเสียง คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบกิจการ ประสานงานเกี่ยวกับการบริหารคลื่นความถี่ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ วินิจฉัยและแก้ไขปัญหาการใช้คลื่นความถี่ที่มีการรบกวนซึ่งกันและกัน ออกระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งอันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของ กสทช. ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนทั่วไปเพื่อนำ ความคิดเห็นที่ได้มาประกอบการพิจารณาด้วย^{๙๗}

^{๙๗} พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๗ ตอนที่ ๗๘ ก วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๓.

(๒) พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑

พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้ในระหว่างที่การจัดตั้งองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ (กสช.และ กทช.) เพื่อทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ตามมาตรา ๔๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๕๑ (มาตรา ๔๐ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐) ยังไม่แล้วเสร็จนั้น ให้มีคณะกรรมการกำกับดูแลวิทยุกระจายเสียง ชุมชนและการประกอบกิจการที่ไม่ใช้คลื่นความถี่เรียกโดยย่อว่า “คณะกรรมการ กวช.” ซึ่งประกอบด้วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์หรือผู้แทน ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติหรือผู้แทน และเลขาธิการคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติหรือผู้แทนเป็นกรรมการ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกินห้าคน แต่งตั้งจากผู้มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ทางด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์หรือสื่อสารมวลชน กฎหมายมหาชน เทคโนโลยีการสื่อสาร หรือด้านอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์กับการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เป็นกรรมการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นการชั่วคราว โดยมีอำนาจหน้าที่ในออกใบอนุญาตดำเนินการเพื่อให้ผู้ประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงชุมชนและการที่ไม่ใช้คลื่นความถี่รับใบอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชนและการที่ไม่ใช้คลื่นความถี่เป็นการชั่วคราว ประกาศกำหนดสัดส่วนรายการและให้ความเห็นชอบผังรายการของผู้ได้รับใบอนุญาตควบคุมดูแลให้การส่งหรือการแพร่เสียงของผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นไปตามขนาดกำลังส่งที่กำหนดและครอบคลุมพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต ทั้งนี้ กำหนดให้มีใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียงหรือกิจการโทรทัศน์โดยใช้คลื่นความถี่ใน ๓ ประเภท คือ ใบอนุญาตประกอบกิจการสาธารณะ ใบอนุญาตประกอบกิจการบริการชุมชน และใบอนุญาตประกอบกิจการทางธุรกิจ โดยใบอนุญาตประกอบกิจการชุมชน ได้แก่ ใบอนุญาตที่ออกให้สำหรับการประกอบกิจการที่มีวัตถุประสงค์หลักเช่นเดียวกับการประกอบกิจการบริการสาธารณะ คือ เพื่อส่งเสริมความรู้ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา สุขภาพอนามัย กีฬา ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงของรัฐ การประกอบอาชีพ เผยแพร่ข่าวสารประโยชน์ของท้องถิ่นหรือประโยชน์สาธารณะอื่นใด และต้องเป็นประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นที่รับบริการ^{๔๔}

(๓) ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียงชุมชน)

เพื่อมิให้พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) จึงได้ออกประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียงชุมชน) ดังนี้

^{๔๔}พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๕ ตอนที่ ๔๒ ก วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๑.

โดยการนี้ วิทยุกระจายเสียงชุมชน ได้แก่ กิจกรรมกระจายเสียงเพื่อประโยชน์สาธารณะที่ไม่แสวงหารายได้จากการโฆษณา เป็นประโยชน์ตามความต้องการที่หลากหลายของชุมชนหรือท้องถิ่นที่รับบริการส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันและดำเนินการโดยชุมชนเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ขัดต่อจรรยาบรรณหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มผลประโยชน์โดยมิชอบ กลุ่มการเมืองพรรคการเมืองทุกระดับหรือเอกชนที่มุ่งหากำไรในเชิงพาณิชย์

รายการที่จะกำหนดไว้ในผังรายการเพื่อออกอากาศต้องเป็นรายการที่จัดทำขึ้นโดยเจตนารมณ์เพื่อให้บริการสาธารณะและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบและจิตสำนึกในเรื่องของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) เป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อความเข้าใจอันดีและถูกต้อง โดยคำนึงถึงสิทธิและความเสมอภาคในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน

๓) ส่งเสริมการศึกษา จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ให้ความรู้ ความบันเทิง โดยไม่ขัดต่อขนบ-ธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

๔) ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

รายการที่กำหนดไว้ในผังรายการต้องเป็นรายการที่เป็นข่าวสารหรือสาระที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือท้องถิ่นที่รับบริการในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบ โดยควรออกอากาศในช่วงเวลาที่มีผู้รับฟังเป็นจำนวนมาก ได้แก่

๑) รายการข่าวสาร

๒) รายการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

๓) รายการส่งเสริมการศึกษา จริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม

๔) รายการให้ความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการที่จะออกอากาศได้จะต้องไม่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่มีการกระทำซึ่งเข้าลักษณะลามกอนาจาร หรือมีผลกระทบต่อทำให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง^{๙๙}

^{๙๙} ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียงชุมชน) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๔๑ ง วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๔.

สรุปได้ว่า กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยถือกำเนิดมาเป็นระยะยาวนาน ตั้งแต่หลังสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์มีความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอย่างน่าสนใจ กระทั่งปัจจุบัน ภาครัฐเห็นความจำเป็นของการที่จะต้องสร้างดุลยภาพระหว่างการบริหารที่มีประสิทธิภาพกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของราษฎร จึงกำหนดให้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลและมีกฎหมายกำกับเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ (๑) พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช) ทำหน้าที่ในการจัดทำแผนแม่บทในการบริหาร จัดสรร กำหนดลักษณะและประเภท หลักเกณฑ์ และกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่ ฯลฯ ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนทั่วไป เพื่อนำ ความคิดเห็นที่ได้มาประกอบการพิจารณาด้วย (๒) พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง โดยมีอำนาจหน้าที่ในออกใบอนุญาตดำเนินการ กำหนดสัดส่วนรายการ ให้ความเห็นชอบผังรายการ และควบคุมดูแลการส่งหรือการแพร่เสียง และ (๓) ประกาศคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การประกอบกิจการบริการชุมชนชั่วคราว (วิทยุกระจายเสียงชุมชน) ซึ่งกำหนดผังรายการเพื่อออกอากาศ รายการที่จะกำหนดไว้ในผังรายการ ฯลฯ เพื่อมิให้พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการประกอบกิจการบริการชุมชน (วิทยุกระจายเสียงชุมชน)

๒.๒.๕ การจัดรายการวิทยุ

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การจัดรายการวิทยุ” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากอย่างรวดเร็ว จึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแพร่หลายทั้งในด้านธุรกิจ การค้า การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การบริหารประเทศ ความบันเทิง และการศึกษา^{๑๐๐} อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงก็จะพบว่ามีรายการอยู่ ๔ รูปแบบ คือ

๑) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อข่าวสาร เป็นรายการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสารหรือรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนรับรู้

๒) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความรู้ เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมวิชาการ วัฒนธรรม การอาชีพ และแนวทางดำเนินชีวิตของประชาชน

^{๑๐๐}บุญเกื้อ ควรหาเวช, คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง, หน้า ๑.

๓) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความบันเทิง เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อผ่อนคลายก่อให้เกิดความสบายใจ และพัฒนาด้านจิตใจ

๔) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความสุขและความเสมอภาค^{๑๐๑}

ดังกล่าวนี้ ผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงจึงต้องบทบาทความรับผิดชอบทางวิชาชีพ คือ แจ้งข่าวสารและเปิดหูเปิดตาผู้ฟัง เปิดเผยข้อเท็จจริง ทำความเข้าใจแก่ผู้ฟัง เตือนภัยหรือผดปกติดต่อสังคมส่วนรวม หาข่าวสารที่ถูกต้องมาเสนอต่อผู้ฟังอย่างรวดเร็ว และเป็นประจักษ์พยาน และการรายงานเหตุการณ์ที่เป็นข่าวตามลำดับเวลา^{๑๐๒}

(๑) ขอบเขตการจัดรายการวิทยุ

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญกับผู้รับสาร เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะตัวที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้รับสาร อีกทั้งผลจากเทคโนโลยีเกี่ยวกับการกระจายเสียงที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง^{๑๐๓} ลักษณะของสถานีวิทยุกระจายเสียง เมื่อจัดแบ่งตามการจำแนกแถบคลื่นความถี่ด้านการกระจายเสียง ตามข้อบังคับวิทยุของสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union : ITU) พ.ศ. ๒๕๔๐ จำแนกเป็น ๖ ช่วงความถี่ คือ

ช่วงความถี่ ๓๐-๓๐๐ KHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่ต่ำ (Low Frequencies หรือ LF) การใช้งานสามารถส่งได้ในระยะใกล้ ๆ

ช่วงความถี่ ๓๐๐-๓,๐๐๐ KHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่ปานกลาง (Middle Frequencies หรือ MF) การใช้งานความคลื่นวิทยุในระบบ AM (Amplitude Modulation หรือ A.M.)

ช่วงความถี่ ๓-๓๐ MHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่สูง (High Frequencies หรือ HF) ใช้สำหรับส่งวิทยุคลื่นสั้น วิทยุตำรวจ

ช่วงความถี่ ๓๐-๓๐๐ MHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่สูงมาก (Very High Frequencies หรือ VHF) ใช้สำหรับส่งวิทยุ เอฟ. เอ็ม. (Frequencies Modulation หรือ F.M.) และส่งวิทยุระบบ VHF

ช่วงความถี่ ๓๐๐-๓,๐๐๐ MHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่เหนือสูง (Ultra High Frequencies หรือ UHF) ใช้ส่งวิทยุระบบ UHF วิทยุของหน่วยราชการและโทรศัพท์มือถือ

ช่วงความถี่ ๓,๐๐๐-๓๐.๐๐๐ MHz. มีชื่อเรียกว่า ความถี่สูงพิเศษ (Super High Frequencies หรือ SHF) ใช้สำหรับการส่งวิทยุระบบไมโครเวฟ

^{๑๐๑}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

^{๑๐๒}บุษราคัม เอี่ยมอำไพ, เอกสารการสอนชุดวิชานิติศาสตร์ : การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงประเภทข่าวสาร, หน้า ๒๖๖-๒๖๘.

^{๑๐๓}พัชรพร ตีวงษ์, “การคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงในยุคดิจิทัล”, ใน วารสารนักบริหาร Executive Journal, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗): ๑๕๙.

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงมีขอบเขตครอบคลุมงาน ๒ ด้าน ได้แก่

๑) งานวางแผนให้มีรายการใดรายการหนึ่ง การวางแผนจัดรายการเริ่มต้นด้วยการศึกษากลุ่มประชากรเป้าหมาย ทั้งด้านประชากรศาสตร์ และพฤติกรรมการฟังวิทยุกระจายเสียงของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ฟังนี้จะช่วยให้ผู้บริหารด้านการจัดรายการ นำไปตัดสินใจในการจัดรายการให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในชุมชนนั้น ถ้าหากเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อการค้าสิ่งที่จะต้องนำมาประกอบการพิจารณาวางแผนก็คือ สภาพการแข่งขันกับสถานีวิทยุอื่น ๆ โดยศึกษาจากอัตราส่วนความนิยมรายการ ซึ่งมีบริษัทวิจัยเกี่ยวกับการโฆษณาได้ทำไว้ การศึกษาอัตราส่วนความนิยมรายการจะทำให้ทราบว่าสถานีวิทยุของตนติดอันดับความนิยมของประชาชนบ้างหรือไม่ และทำให้ทราบว่ารายการประเภทใดของสถานีวิทยุใดที่ได้รับความนิยมสูงสุด เพื่อนำมาวางแผนกลยุทธ์ในการจัดรายการให้เป็นที่นิยมของผู้ฟัง

๒) งานบรรจutarางกระจายเสียงหรืองานวางแผนรายการ หมายถึง การกำหนดประเภทของรายการ วัน เวลา ในการออกอากาศ ความยาวของรายการ และผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบไว้เป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือน ส่วนการจัดหารายการมาบรรจตามผังรายการให้ครบนั้นต้องมีการมอบหมายให้ผู้ผลิตรายการผลิตรายการมาป้อน ซึ่งผู้ผลิตรายการนี้ อาจจะเป็นผู้ผลิตรายการภายในของสถานีเอง หรือผู้ผลิตรายการภายนอกที่มาซื้อเวลาของสถานีก็ได้ หากผู้จัดรายการสามารถทำงานทั้งสองส่วนได้อย่างครอบคลุม การที่สถานีวิทยุกระจายเสียงใดมีผังรายการที่ดีจะมีส่วนช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้ดี เนื่องจากมีการวิเคราะห์ผู้ฟังและแนวโน้มต่าง ๆ ทำให้สามารถผลิตรายการที่ตรงกับความต้องการของผู้ฟังเป้าหมาย ทั้งส่วนเนื้อหา รูปแบบ และเวลาออกอากาศ มีกำหนดเวลาออกอากาศที่แน่นอน ในส่วนของผู้ผลิตรายการเองจะได้รับประโยชน์ในแง่ที่มีแผนการทางงานที่ชัดเจนแน่นอน^{๑๐๔}

กล่าวได้ว่า การจัดรายการเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสถานี เปรียบเสมือนแผนที่ของสถานีสำหรับบุคลากรของสถานี และการแสดงอัตลักษณ์ของสถานีว่าสถานีเป็นสถานีที่มีจุดยืนอย่างไร หากสถานีใดไม่มีการจัดรายการของสถานี แสดงว่าสถานียังขาดมาตรฐาน

(๒) ส่วนประกอบที่ทำให้รายการวิทยุน่าสนใจ

วิทยุกระจายเสียงที่อิทธิพลต่อผู้ฟังหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ ในด้านทัศนคติและค่านิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และค่านิยมได้ ในด้านอารมณ์ วิทยุกระจายเสียงสามารถปลุกเร้าให้เกิดความรู้สึกชอบและชังได้ ในด้านศีลธรรม สามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นได้ ด้านสติปัญญาความรู้ความสามารถ ก็ให้ความรู้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี^{๑๐๕} แต่รายการวิทยุใดจะน่าสนใจน่าติดตามรับฟังหรือไม่ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบ ๘ ประการ ดังต่อไปนี้

^{๑๐๔} สุมณ อยู่สิน, “แนวคิดในการผลิตวิทยุกระจายเสียง”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง หน่วยที่ ๑, (นนทบุรี: สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๑๐๕} วิรัช ลภิตตันกุล, การประชาสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

๑) ผู้ดำเนินรายการและผู้ร่วมรายการ การกำหนดตัวผู้ดำเนินรายการและการเลือกผู้ที่จะมาร่วมรายการมีความสำคัญ เพราะวิทยุกระจายเสียงมีลักษณะเฉพาะตัว คือ ใช้เสียงในการสื่อสาร ดังนั้น การสร้างความประทับใจให้ผู้ฟังขึ้นอยู่กับเสียงเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำเนินรายการซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของรายการ

๒) ภาษาพูด การสื่อสารผ่านวิทยุเมื่อผ่านไปแล้วย่อมไม่สามารถย้อนกลับได้ ยกเว้นจะบันทึกเสียงไว้ แต่โดยปกติไม่มีใครทำ ดังนั้น ภาษาพูดที่ใช้ในรายการจึงมีความสำคัญ ผู้พูดไม่ควรใช้ประโยคยาว ซับซ้อน เข้าใจยาก ใช้ศัพท์เทคนิคมากเกินไป เพราะจะทำให้คนฟังไม่เข้าใจ แล้วก็อาจจะรู้สึกเบื่อและเลิกฟังในที่สุด ดังนั้น ภาษาที่ใช้ควรมีลักษณะประโยคสั้น กระชับ ได้ใจความ นอกจากนี้ยังต้องไม่หยาบ ไม่มีลักษณะสองแง่สองง่าม รวมทั้งไม่ใช้ภาษาในลักษณะที่จะทำให้ภาษาวิบัติ

๓) สลีลาการพูด สลีลาการพูดเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคน รายการวิทยุกระจายเสียงแต่ละประเภทต้องใช้ลีลาในการพูดแตกต่างกัน เช่น สลีลาการพูดในรายการข่าว ควรกระฉับกระเฉง ฉับไว เป็นต้น ดังนั้น จึงควรเลือกบุคคลที่มีลีลาการพูดเหมาะสมกับลักษณะรายการ

๔) เพลงและเสียงประกอบที่ใช้ในรายการ โดยทั่วไปแบ่งได้ ๒ ประเภท ได้แก่ เพลงประจำรายการและเพลงเชื่อมในรายการ การเลือกใช้เพลงต้องคำนึงถึงชนิดของเพลง เครื่องดนตรีที่ใช้ อารมณ์เพลง และเนื้อหาที่อยู่ในเพลง ควรเลือกให้เหมาะสมกับบรรยากาศของรายการ

๕) การเปิด-ปิดและเชื่อมต่อรายการ การเปิดรายการหากสามารถวางแผนการเสนอรายการในช่วงเปิดรายการได้ดึงดูดใจผู้ฟังได้ก็จะทำให้ผู้ฟังติดตามฟังรายการต่อไป และเมื่อสามารถทำให้ผู้ฟังติดตามฟังรายการแล้วยังต้องวางแผนต่อไปถึงช่วงเชื่อมรายการ เช่น รายการเพลง ช่วงที่เพลงหนึ่งจบจะพูดเชื่อมไปยังเพลงต่อไปอย่างไรให้ราบรื่นต่อเนื่อง และช่วงท้ายรายการต้องดึงดูดให้ผู้ฟังกลับมาฟังรายการของเราอีก สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องวางแผนล่วงหน้า

๖) ความหลากหลายในรายการ โดยธรรมชาติเรามักไม่ชอบความซ้ำซากจำเจ ดังนั้น การดำเนินรายการต้องมีความหลากหลาย ซึ่งความหลากหลายนี้เกิดขึ้นจากการใช้เสียงและรูปแบบรายการ เช่น รายการพูดคุยอาจสร้างความหลากหลายของเสียงด้วยเทปเสียงสัมภาษณ์บุคคลภายนอก เสียงเพลง เสียงประกอบ เป็นต้น หรือสร้างความหลากหลายด้านรูปแบบรายการ ด้วยการให้ประชาชนโทรศัพท์มาแสดงความคิดเห็น มีการตอบคำถาม เป็นต้น

๗) เอกภาพของรายการ ความหลากหลายสามารถดึงดูดความสนใจผู้ฟังรายการได้ แต่ในขณะเดียวกันยังต้องคำนึงถึงควมมีเอกภาพของรายการด้วย หมายถึง ในความหลากหลายนั้น ผู้ฟังจะต้องรู้สึกว่ทั้งหมดนั้นเป็นรายการเดียวกัน โดยอาจจะกำหนดแกนเรื่องในการนำเสนอ

๘) อารมณ์ของรายการ อารมณ์ของรายการสร้างขึ้นได้จากผู้ดำเนินรายการ ผู้ร่วมรายการ สลีลาการพูด ภาษาพูด เสียงประกอบ เสียงเพลง เป็นต้น ซึ่งผู้ที่จะมีส่วนสร้างอารมณ์ของรายการที่สำคัญยิ่งคือผู้ดำเนินรายการ อาจสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองหรือเป็นทางการมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์รายการ สิ่งที่ผู้ดำเนินรายการสร้างขึ้นจะส่งผลให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมตามไปด้วย^{๑๐๖}

^{๑๐๖} จิราภรณ์ สุวรรณวาทกสิกิจ, “หลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง หน่วยที่ ๑-๗, (นนทบุรี: สาขาวิชานิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓): ๘๘-๘๙.

กล่าวได้ว่า รายการวิทยุกระจายเสียงต้องการเป็นรายการวิทยุที่มีคุณภาพ ชวนให้ผู้ฟังติดตามรับฟังได้ ผู้ทำหน้าที่จัดรายการจะต้องผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ดำเนินรายการ และผู้ร่วมรายการ ภาษาพูด ลีลาการพูด เพลงและเสียงประกอบที่ใช้ในรายการ การเปิด-ปิดและเชื่อมต่อรายการ ความหลากหลายในรายการ เอกภาพของรายการ และอารมณ์ของรายการ โดยทั้งหมดนี้ต้องผสมกลมกลืนกันได้อย่างดี

(๓) กระบวนการผลิตรายการวิทยุ

วิทยุกระจายเสียง เป็นการแพร่สัญญาณเสียงออกอากาศโดยใช้คลื่นวิทยุ^{๑๐๗} การผลิตรายการ วิทยุกระจายเสียงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน เป็นสิ่งที่ต้องทำหลังจากที่วางแผนจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเรียบร้อยแล้ว ทำให้ทราบว่าต้องผลิตรายการอะไร รูปแบบรายการอะไร ต้องเตรียมเนื้อหาสาระอะไรบ้าง การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายผลิตรายการ ซึ่งมีกระบวนการในการผลิตที่ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้

๑) รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน กระบวนการผลิตรายการเริ่มจากผู้ผลิตรายการ ได้รับมอบหมายจากผู้จัดรายการให้ผลิตรายการใดรายการหนึ่ง ผู้ผลิตรายการจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ข้อมูลที่จำเป็น คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับผู้ฟัง รูปแบบและประเภทของรายการที่ควรจะมีผลิต

๒) การวางแผนผลิตรายการ เป็นขั้นที่ผู้ผลิตรายการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ว่าจะดำเนิน การผลิตรายการอย่างไรจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ของรายการ จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ได้แก่ บุคคล วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และเวลา ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างไร

๓) การเขียนบท เป็นขั้นตอนที่ผู้ผลิตรายการมอบหมายให้ผู้เขียนบทนำแนวคิดและประเด็นเนื้อหาอย่างกว้าง ๆ ไปสร้างจินตนาการและเรียบเรียงออกมาเป็นคำพูด เสียงเพลง เสียงดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ บทวิทยุจะเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ในกลุ่มผลิตรายการให้เป็นไปทิศทางเดียวกัน ในขั้นแรกของการเขียนบท ผู้เขียนอาจเขียนโครงร่างบทอย่างคร่าว ๆ ก่อน แล้วจึงเขียนบทอย่างสมบูรณ์ภายหลัง หรือจะเขียนบทสมบูรณ์เลยก็ได้ ถ้าหากเป็นรายการที่ไม่ใช่เทปแทรกประกอบรายการ

๔) จัดเตรียมวัสดุรายการ จากการศึกษาบทวิทยุหรือโครงสร้างของบทคร่าว ๆ จะทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถจัดเตรียมวัสดุรายการไว้ล่วงหน้า เช่น จัดเตรียมเทปบันทึกเสียง จัดเตรียมห้องผลิตรายการ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกเสียงนอกสถานที่ไว้ให้พร้อมสำหรับที่จะใช้งานได้ทันที

๕) ประสานงานการผลิตรายการ เป็นการประสานงานผู้ร่วมงานฝ่ายต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในบท เช่น การประสานงานกับผู้กำกับการแสดง ผู้แสดง ผู้ดำเนินรายการ ช่างเทคนิค และวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ ผู้ผลิตรายการจะต้องประสานกับบุคคลเหล่านี้เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนการผลิตที่วางไว้

^{๑๐๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๒๐.

๖) ชักซ้อม การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงที่ดีนั้นต้องมีการชักซ้อมก่อนการบันทึกเสียง การชักซ้อมอาจมีหลายขั้นตอนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบรายการ ถ้าเป็นรายการที่ผลิตยาก มีผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก เช่น รายการละคร ก็ต้องซ้อมหลายขั้นตอนและต้องมีความพิถีพิถันมาก ข้อดีของการซ้อมก็คือ ช่วยลดความผิดพลาดทั้งด้านเนื้อหา การพูด และการแสดง เพราะระหว่างการซ้อมผู้ผลิตและผู้กำกับรายการจะต้องแนะนำแก่ผู้ร่วมรายการทุกฝ่าย ทำให้มีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ก่อนมีการบันทึกเสียง

๗) บันทึกเสียง เป็นขั้นตอนการบันทึกเสียงในห้องส่งหรือห้องสตูดิโอซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนจะต้องมาอยู่พร้อมกันตามที่กำหนดไว้ในบทวิทยุเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเพราะเป็นการบันทึกเสียงรายการตั้งแต่ต้นจนจบเพื่อเก็บไว้สำหรับออกอากาศตามผังรายการ รายการที่ผลิตออกมาต้องมีคุณภาพทั้งด้านเนื้อหา และคุณภาพเสียง ดังนั้น ผู้กำกับรายการจึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมช่างเทคนิคให้ผสมเสียงที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ เสียงพูดจากไมโครโฟน เสียงจากเทปแทรก ให้มีความผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องสามารถให้คำแนะนำเรื่องการแสดงบทบาทการออกเสียงอย่างถูกต้องแก่ผู้ดำเนินรายการ ผู้แสดง และวิทยากร

๘) ตรวจสอบคุณภาพ การประเมินคุณภาพและประเมินผลรายการเมื่อการบันทึกเสียงเสร็จแล้ว ขั้นตอนของการผลิตรายการยังไม่สิ้นสุด ผู้ผลิตรายการและผู้ร่วมในรายการทุกคนต้องตรวจสอบคุณภาพของเสียงที่บันทึกไว้มีความชัดเจนถูกต้อง สมจริงสมจังหรือไม่ มีตอนใดบ้างที่ควรจะบันทึกใหม่หรือมีตอนใดที่ควรจะตัดออก ขั้นตอนนี้จำเป็นมีขึ้นก่อนที่กลุ่มผลิตรายการจะแยกย้ายกันไป เพื่อจะได้แก้ไขทันเวลาก่อนที่จะนำรายการไปออกอากาศ นอกจากนี้แล้ว ยังต้องมีการประเมินคุณภาพรายการ ซึ่งเป็นการพิจารณาว่ารายการที่ผลิตออกมาแล้วมีความเหมาะสมที่จะออกอากาศหรือไม่ โดยพิจารณาทั้งด้านเทคนิคการผลิต เนื้อหา สาระ เทคนิคการเสนอรายการ การประเมินนี้เป็นงานที่ฝ่ายรายการต้องดำเนินการก่อนที่รายการนั้นจะออกอากาศ สามารถทำได้ ๒ วิธีการ ได้แก่ วิธีแรก ประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาและเทคนิคการผลิต โดยอาจจัดประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้อภิปรายแสดงความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงรายการ หรือให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถาม วิธีที่สอง ประเมินคุณภาพโดยกลุ่มตัวอย่าง วิธีนี้ต้องสุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มเป้าหมายของรายการนำตัวอย่างรายการไปเปิดให้ฟัง แล้วให้ตอบแบบสอบถามหรือใช้วิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็น หลังจากการออกกระจายเสียงไประยะหนึ่งแล้วควรที่จะประเมินผลรายการ ซึ่งเป็นการประเมินความ สนใจและทัศนคติของผู้ผลิตรายการสามารถปรับปรุงรายการในครั้งต่อไปให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การประเมินผลรายการสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ให้เจ้าหน้าที่ออกไปเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ หรือส่งแบบสอบถามไปยังผู้ฟังทางไปรษณีย์ หรือรวบรวมข้อมูลจากจดหมายและโทรศัพท์ของผู้ฟัง ซึ่งวิธีการนี้เป็นการประเมินผลรายการแบบไม่เป็นทางการ แต่สะดวกเสียค่าใช้จ่ายไม่มากนัก ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ การประเมินคุณภาพและประเมินผลรายการเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ผลิตรายการสามารถพัฒนาปรับปรุงรายการวิทยุของตนให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟัง^{๑๐๘}

^{๑๐๘} สุมน อยู่สิน, “แนวคิดในการผลิตวิทยุกระจายเสียง”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการวิทยุ กระจายเสียง หน่วยที่ ๑, (นนทบุรี: สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓) : ๕-๘.

กล่าวได้ว่า จากกระบวนการการผลิตรายการทั้งหมด ซึ่งได้แก่ การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การวางแผนการผลิตรายการ การเขียนบท การจัดเตรียมวัสดุรายการ การประสานงานการผลิตรายการ การชักซ้อม การบันทึกเสียง และการตรวจสอบคุณภาพ ทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้เป็น ๓ ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นแรก ขั้นเตรียมการก่อนผลิต ประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและวางแผนการผลิต การเขียนบท การเตรียมวัสดุรายการ การประสานงาน และการชักซ้อม ขั้นที่สอง ขั้นการผลิต ประกอบด้วย การบันทึกเทปรายการ หรือออกอากาศสด และขั้นสุดท้าย ขั้นหลังการผลิต ประกอบด้วย การตัดต่อ แก้ไข และการตรวจสอบคุณภาพรายการตลอดจนประเมินผลหลังการออกอากาศ นั้นเอง

(๔) บุคลากรในการจัดและผลิตรายการวิทยุ

การจัดการองค์การงานสื่อสารมวลชนจึงเป็นงานที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ จะต้องมีส่วนร่วมจากมากมายภายในองค์กร และผู้ร่วมงานแต่ละคนก็มีความแตกต่างกัน จึงต้องอาศัยการจัดการบริหารที่ดี (Management) เทคนิค (Technical) และความเป็นมืออาชีพ (Media professional) นอกจากนี้ ยังต้องมีมาตรฐานและจรรยาบรรณและกฎเกณฑ์ทางอาชีพประกอบด้วย^{๑๐๙} บุคลากรในการจัดและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านรายการและงานด้านเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียง มีดังนี้

๑) ฝ่ายบริหาร ได้แก่ ผู้บริหารสถานีวิทยุกระจายเสียง มีหน้าที่บริหารสถานีให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ นโยบายและตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควบคุมพนักงานให้ปฏิบัติตามระเบียบ พิจารณาความดีความชอบ ควบคุมการจัดทำงบประมาณ ติดต่อประสานงานองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างบรรยากาศที่ดีในสถานี ติดตามรับฟังการกระจายเสียงของสถานีอย่างใกล้ชิด

๒) ฝ่ายรายการและฝ่ายข่าว ประกอบด้วย

๒.๑) เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ มีหน้าที่จัดทำแผนงาน และงบประมาณของฝ่ายรายการ วางแผนเพื่อกำหนดสัดส่วนในผังรายการ ควบคุมและประเมินคุณภาพของรายการ รับผิดชอบการออกอากาศตามผังรายการ

๒.๒) ผู้ควบคุมการออกอากาศรายการ มีหน้าที่กำกับดูแลให้ดำเนินการออกอากาศให้เป็นไปตามผังรายการที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ดูแลและควบคุมการออกอากาศ จัดเตรียมกำกับการออกอากาศ จัดเตรียมอุปกรณ์ในการออกอากาศ ช่วยเหลือผู้ดำเนินรายการในกรณีออกอากาศสด

๒.๓) ผู้ผลิตรายการ มีหน้าที่กำหนดวัตถุประสงค์และเวลาออกอากาศให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย กำหนดรูปแบบรายการ ประเภทเนื้อหา และบุคลิกของผู้ดำเนินรายการ จัดเตรียมหรือจัดทำส่วนประกอบต่าง ๆ ของรายการวิทยุ อาจเป็นผู้ดำเนินรายการเอง หรือควบคุมดูแลให้การดำเนินรายการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๒.๔) นักพัฒนางานวิทยุ ทำหน้าที่หาวิธีการพัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหารายการให้มีคุณภาพและน่าสนใจ เสนอแนะการผลิตรายการที่มีเนื้อหาแปลกใหม่

^{๑๐๙} เดนิส แมคควอล (Dennis McQuail) อ้างใน อัญญา สุขสมจิตร, “สภาพการจัดรายการและการบริหารจัดการของสถานีวิทยุชุมชนในจังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

๒.๕) ผู้เขียนบท ทำหน้าที่รับข้อมูลและแนวคิดที่เป็นภาพรวมของรายการ จากผู้ผลิตรายการ นำมาดัดแปลงและเขียนเป็นบทวิทยุ

๒.๖) ผู้จัดการรายการหรือผู้ดำเนินรายการ ทำหน้าที่เสนอเนื้อหารายการตามรูปแบบและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยการอ่าน พูดคุย สัมภาษณ์ ตอบปัญหาทางโทรศัพท์ หรือจดหมาย ควบคุมให้การนำเสนอรายการเป็นไปตามเวลาที่กำหนด

๒.๗) ผู้ประกาศ ทำหน้าที่ประกาศเปิด-ปิดสถานี ประกาศนำ ปิดรายการ และช่วงค้นรายการ

๒.๘) ผู้ประสานงานรายการ ทำหน้าที่ติดต่อใกล้ชิดระหว่างฝ่ายผลิตรายการ ฝ่ายผังรายการ ฝ่ายควบคุมการออกอากาศ ฝ่ายเทคนิค หรือฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง

๒.๙) บรรณาธิการข่าว ทำหน้าที่วางแผนจัดกำลังคนด้านข่าว จัดรูปแบบการเสนอข่าว คัดเลือกกลั่นกรอง ตัดต่อ แก้ไข เรียบเรียง และลำดับความสำคัญของข่าว ควบคุมการผลิตข่าวให้เป็นไปตามนโยบายสถานี สร้างสรรค์และพัฒนาการนำเสนอข่าวรูปแบบใหม่

๒.๑๐) ผู้สื่อข่าว มีหน้าที่เก็บข้อมูลข่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สัมภาษณ์ ชักถาม พูดคุย สัมมนา บันทึก และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข่าว ตรวจสอบ คัดเลือกข้อมูล เขียนข่าว และรายงานข่าวจากสถานที่เกิดเหตุทั้งที่เป็นการรายงานสดหรือบันทึกเทป

๒.๑๑) ผู้แปลข่าว มีหน้าที่รับข่าวต่างประเทศจากสื่อต่าง ๆ แปลข่าวภาษาต่างประเทศให้เป็นภาษาไทย ตรวจสอบค้นคว้าข้อมูล และเรียบเรียงข่าวพร้อมนำเสนอกองบรรณาธิการ

๒.๑๒) ผู้เรียบเรียงข่าว มีหน้าที่นำเสนอเนื้อหาข่าวจากผู้สื่อข่าว ผู้แปลข่าว บรรณาธิการ หรือแหล่งข่าวอื่น ๆ มาเขียนใหม่โดยอาจตัดต่อ แก้ไข ปรับเปลี่ยน หรือเพิ่มเติมข้อความโดยไม่ผิดจากความหมายหรือเบี่ยงเบนไปจากประเด็นข่าวเดิม

๒.๑๓) พนักงานธุรการฝ่ายข่าว มีหน้าที่พิมพ์และจัดเก็บข่าว บทความ สกู๊ปข่าว เอกสารที่เกี่ยวข้องข่าว จัดเตรียมบทข่าวและเอกสารที่เกี่ยวข้องข่าว

๓) ฝ่ายการตลาดและโฆษณา ประกอบด้วย

๓.๑) เจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาด มีหน้าที่วางแผนการตลาดในทุกกระบวนการตลาด ตั้งแต่กำหนดราคาเวลาโฆษณาช่วงต่าง ๆ จัดส่งเสริมการขาย ประสานงาน ดูแล หรือเร่งรัดพนักงานขาย

๓.๒) พนักงานขายโฆษณาวิทยุ ทำหน้าที่ติดต่อ หา และเยี่ยมลูกค้า ตามแผนการตลาดที่ตั้งไว้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า จัดทำข้อเสนอแก่ลูกค้า

๓.๓) ผู้สร้างสรรค์โฆษณา มีหน้าที่กำหนดแนวคิดหลักของงานโฆษณา คิดรูปแบบและเขียนคำหรือข้อความโฆษณาสินค้าหรือบริการ และรับผิดชอบการผลิตงานโฆษณา

๓.๔) เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เป็นผู้วางแผนการประชาสัมพันธ์ทั้งภายนอกและภายในสถานี รับผิดชอบการสร้างภาพลักษณ์ของสถานีด้วยวิธีที่เหมาะสม สร้างสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชนทุกแขนง

๔) ฝ่ายผลิตและเทคนิค มีหน้าที่ดูแลความรับผิดชอบงานด้านเทคนิคต่าง ๆ อันที่จะทำให้เกิดเสียง และส่งเสียงจากห้องส่งกระจายเสียงไปผ่านยังเครื่องส่งกระจายเสียงไปถึงผู้รับฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เจ้าหน้าที่เทคนิคประจำสถานี มีหน้าที่ควบคุมเสียง ควบคุมเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับเล่นเพลง ควบคุมไมโครโฟน เครื่องบันทึกเสียงในสตูดิโอ ในการบันทึกรายการหรือออกอากาศสด และดูแลรักษาอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้เสมอ ควบคุมการเชื่อมโยงระหว่างห้องส่งกระจายเสียงกับเครื่องส่งกระจายเสียงให้ทำได้ปกติ หากเกิดขัดข้องต้องแก้ไขได้ทันท่วงที และยังมีหน้าที่บำรุงรักษาเครื่องส่งให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอด้วย

๕) ฝ่ายการเงิน ทำหน้าที่ในด้านการเงินและบัญชี ควบคุมระบบบัญชีและระบบการเงินให้ถูกต้อง โปร่งใส^{๑๑๐}

กล่าวได้ว่า บุคลากรในการจัดและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านรายการและงานด้านเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียงในแต่ละสถานี มีความแตกต่างกันไปตามความจำเป็นจากขนาดของสถานี และภารกิจในการให้บริการแก่ประชาชน

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายการจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียงก็เพื่อเสนอให้คนฟังได้รับความบันเทิง ความรู้ และข่าวสาร การจัดรายการจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสถานีวิทยุ เปรียบเสมือนแผนที่สำหรับบุคลากรของสถานีวิทยุ แสดงอัตลักษณ์ของสถานีวิทยุ แสดงมาตรฐานของสถานีวิทยุนั้นด้วย และรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีคุณภาพก็จะเป็นที่นิยม โดยการนี้ผู้ทำหน้าที่จัดรายการวิทยุจะต้องผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ดำเนินรายการและผู้ร่วมรายการ ภาษาพูด สื่การพูด เพลงและเสียงประกอบที่ใช้ในรายการ การเปิด-ปิดและเชื่อมต่อรายการ ความหลากหลายในรายการ เอกภาพของรายการ และอารมณ์ของรายการ โดยทั้งหมดนี้ต้องผสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดีเพื่อชวนให้ผู้ฟังสนใจติดตามรับฟัง สำหรับกระบวนการการผลิตรายการทั้งหมด ซึ่งได้แก่ การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน การวางแผนผลิตรายการ การเขียนบท การจัดเตรียมวัสดุรายการ การประสานงานการผลิตรายการ การชักซ้อม การบันทึกเสียง และการตรวจสอบคุณภาพ ทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้เป็นสามขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นแรก ขั้นเตรียมการก่อนผลิต ประกอบด้วยรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและวางแผนการผลิต การเขียนบท การเตรียมวัสดุรายการ การประสานงาน และการชักซ้อม ขั้นที่สอง ขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วยการบันทึกเทปรายการ หรือออกอากาศสด และขั้นสุดท้าย ขั้นหลังการผลิต ประกอบด้วยการตัดต่อ แก้ไข และการตรวจสอบคุณภาพรายการตลอดจนประเมินผลหลังการออกอากาศนั่นเอง และในส่วนของบุคลากรมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านรายการและงานด้านเทคนิคของสถานีวิทยุกระจายเสียงในแต่ละสถานี ย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามความจำเป็นจากขนาดของสถานี ซึ่งมีตั้งแต่สถานีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยสถานีวิทยุขนาดเล็กอาจมีบุคลากรดำเนินการเพียงแค่ ๒-๓ คน ได้แก่ หัวหน้าสถานี ผู้จัดการรายการ ช่างเทคนิค โดยแต่ละตำแหน่งอาจทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น หัวหน้าสถานีทำหน้าที่ดำเนินรายการด้วย หรือเป็นช่างเทคนิคด้วย หรือช่างเทคนิคทำหน้าที่ดำเนินรายการด้วย สถานีวิทยุขนาดกลางจะมีบุคลากรเพิ่มมากขึ้น เช่น มีฝ่ายข่าว ฝ่ายรายการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายเทคนิค และหากเป็นสถานีวิทยุขนาดใหญ่จะเพิ่มฝ่ายการตลาด ฝ่ายแผนงาน เหล่านี้เป็นต้น

^{๑๑๐} อภิรัตน์ ศิริยวงศ์ และเมธา เสรีนาวงศ์, “วิทยุ” ใน สื่อมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชนวัฒนธรรม และสังคม (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗) : ๔๑๑-๔๑๓.

๒.๒.๖ วิทฤษฎชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “วิทฤษฎชุมชน” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วิทฤษฎชุมชนว่า คือ วิทฤษฎที่กระจายเสียงด้วยกำลังส่งต่ำ จำกัดกลุ่มผู้ฟัง กลุ่มผู้ฟังมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้เข้าถึงสื่อ มีส่วนร่วมในการผลิต จัดรายการ และร่วมบริหารงาน ด้านเนื้อหาของรายการจะตอบสนองความคาดหวังของผู้ฟัง โดยมีรูปแบบรายการที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกัน^{๑๑๑} วิทฤษฎชุมชนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและให้บริการชุมชน สร้างการพัฒนาชุมชนด้วยมุมมองที่มีความก้าวหน้าในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเสมอ วิทฤษฎชุมชนมุ่งเน้นพัฒนาการ เป็นสื่อเพื่อประชาธิปไตยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนในแง่มุมมองที่ต่างกัน หากแต่การดำเนินกิจกรรมวิทยุอาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละสังคม^{๑๑๒} ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบ ทั้งในด้านการบริหาร การจัดการ การผลิต และการนำเสนอรายการ วิทฤษฎชุมชนมีได้หลายระดับ คือ

๑) ระดับเนื้อหา คือ เรื่องของประชาชนถูกนำเสนอหรือประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในรายการ

๒) ระดับรายการ คือ ประชาชนได้เข้าไปจัดและผลิตรายการ

๓) ระดับสถานี คือ สิทธิอำนาจในสถานีในรายการเป็นของประชาชน

สถานีวิทฤษฎชุมชนมีลักษณะเป็นสถานีวิทยุท้องถิ่นขนาดเล็ก ทำงานอย่างเป็นอิสระ ผู้ทำงานประจำคือสมาชิกในชุมชนนั่นเอง มีบริหารจัดการกันเองอย่างง่าย ๆ บางแห่งอาจมีผู้บริหารคนเดียว ผลิตรายการโดยอาศัยความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น มีเนื้อหาสาระที่ผูกพันใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่น ใช้เครื่องส่งกำลังต่ำ ผลิตรายการเพื่อออกอากาศสำหรับสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก จึงเป็นช่องทางที่เปิดให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีปฏิริยาโต้ตอบกันได้ ไม่ใช่การสื่อสารแบบทางเดียวจากบน ลงล่าง (Top Down Communication) แต่เป็นสื่อที่มีความเป็นประชาธิปไตย เปิดพื้นที่สาธารณะให้ชุมชนอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่หาไม่ได้จากสื่อมวลชนกระแสหลัก^{๑๑๓} โดยมีเป้าหมายและการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนโดยไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจและผลประโยชน์ทางการเมือง^{๑๑๔} ในส่วนของการบริหารจัดการวิทฤษฎชุมชนต้องประกอบด้วยคน ๒ กลุ่ม คนกลุ่มหนึ่ง คือ คณะกรรมการ ซึ่งทำหน้าที่เสมือนแกนกลางของชุมชนที่จะขับเคลื่อน อีกส่วนหนึ่ง คือ อาสาสมัคร ที่จะทำหน้าที่เสมือนสื่อที่ต่อประสานกับแกนกลาง^{๑๑๕}

^{๑๑๑}David, M.J.R., “The Community Broadcasting Environment in Asia”, In **Community Radio**, (Singapore: Parklane Press, 1993), pp. 23-25.

^{๑๑๒}กิตติมา สุรสนธิ, **ความรู้ทางการสื่อสาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: คณะวารสารและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๑.

^{๑๑๓}วิภา อุตมฉันท, “บทเพลงภาคประชาชน : การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย”, ใน **ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม : หลักคิดและบทเรียนจากนานาชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอคอน พรินต์, ๒๕๔๔): ๒๒๗.

^{๑๑๔}จิรพร วิทศศักดิ์ และนาฏยา ตนานนท์, **คู่มือวิทฤษฎชุมชน**, (เชียงใหม่: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อภาคเหนือ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

^{๑๑๕}กาญจนา แก้วเทพ, **การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ : ทักษะของ Habermas มองสื่อใหม่ของสังคมใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๗๗.

(๑) หลักการของวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชนใช้เครื่องส่งวิทยุที่มีกำลังส่งต่ำ (Low Power Transmitter) สามารถรับฟังได้ในขอบเขตพื้นที่ของชุมชนนั้น ๆ (เขตชุมชนเมืองได้รับอนุญาตให้ใช้การส่งสัญญาณกระจายเสียงในระบบ FM ครอบคลุมรัศมีการส่งสัญญาณ ๕ กิโลเมตร) ซึ่งอาจจะนึกถึงชุมชนในสภาพการอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นชุมชน หรือจะเรียกว่าประชาคมก็ได้^{๑๖} วิทยุชุมชนจึงมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑) ผู้ฟังเป็นตัวเอก วิทยุชุมชนเป็นการกระจายเสียงแบบบริการสาธารณะ จึงแตกต่างจากการกระจายเสียงแบบดั้งเดิม วิทยุชุมชนยกให้ผู้ฟังเป็นตัวเอก โดยเสนอรายการที่จะช่วยชุมชนให้พัฒนาและก้าวหน้าทางสังคม และให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการจัดการและผลิตรายการทุกแง่มุมด้วย

๒) แนวทางข่าว ความบันเทิง และการศึกษา ข่าวที่ออกอากาศทางวิทยุชุมชนแตกต่างจากข่าวในสื่อกระแสหลัก ตรงที่ไม่ได้เป็นเรื่องหรือเหตุการณ์เดี่ยวโดด ๆ แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในชุมชน การบันเทิงเป็นการแสดงหมู่ทางวัฒนธรรม มากกว่าที่จะเป็นการแสดงของนักแสดงมือดี ส่วนการศึกษา เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ และการเรียนรู้ในระหว่างคนในชุมชนมากกว่าที่จะมีผู้เชี่ยวชาญหรืออาจารย์มาพูดให้ฟัง

๓) การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของสาธารณชน ประชาชนมีสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยที่จะได้ทราบข้อมูลที่เชื่อถือได้ถูกต้อง และทันเหตุการณ์ ดังนั้นการกระจายเสียงเพื่อสาธารณประโยชน์ต้องยึดหลักการเข้าถึงและมีส่วนร่วม โดยการเข้าถึง หมายถึง มีบริการกระจายเสียงสำหรับพลเมืองทุกคน ส่วนการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สาธารณชนมีบทบาทแข่งขันในการวางแผนจัดการ ผลิตรายการ และแสดงในรายการด้วย ในเชิงรูปธรรม แนวคิดนี้คือ

๓.๑) ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การบริหาร นโยบาย หลักการจัดการ จัดรายการทางวิทยุ

๓.๒) ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหา ความยาว และเวลาออกอากาศ

๓.๓) ชุมชนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างอิสระ เป็นต้น

๔) กรรมสิทธิ์ ชุมชนเป็นเจ้าของอุปกรณ์ของวิทยุชุมชน โดยตั้งเป็นทรัสต์ มูลนิธิสหกรณ์ หรือองค์กรในลักษณะเดียวกัน แต่ก็อาจจะมีการที่บุคคลภายนอกชุมชนเป็นเจ้าของอย่างเป็นทางการ แต่ให้ชุมชนใช้อุปกรณ์โดยอิสระแต่เพียงกลุ่มเดียว

๕) การจัดการ ไม่ว่าใครจะเป็นเจ้าของสถานีดิจิทัลจริงสถานีนั้น ๆ จะเป็นวิทยุชุมชนอย่างแท้จริงได้ ก็ต่อเมื่อชุมชนเป็นฝ่ายรับผิดชอบ กำหนดนโยบาย จัดการ และวางแผนการจัดรายการของสถานี

๖) การหาเงินทุน วิทยุชุมชนคล้ายกับองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร คืออาศัยความสนับสนุนทางการเงินจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งอาจจะรวมถึงเงินบริจาค เงินช่วยเหลือ ค่าธรรมเนียม สมาชิกผู้อุปถัมภ์หรือค่าโฆษณา ถ้าวิทยุชุมชนหาเงินได้จากทุกแหล่งที่กล่าวมาจะเป็นการดี

^{๑๖} ประสิทธิ์ ทิมพุดม กฤษพร เสริมพานิช และชุมพร เครือขวัญ, วิทยุชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟพริ้นท์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

๓) ความเป็นอิสระของบรรณาธิการ และความน่าเชื่อถือ วิทยุชุมชนต้องนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ได้โดยไม่มีการแทรกแซงจากรัฐบาลส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พรรคการเมือง และสถาบันธุรกิจและศาสนา กรรมการที่เป็นตัวแทนระดับชุมชนเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายใหญ่และผู้จัดการสถานี ต้องตัดสินใจเรื่องผังรายการในแต่ละวัน

๔) ตัวแทนกลุ่มและผลประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชนย่อมมีคนหลายกลุ่มที่มีความสนใจแตกต่างกัน วิทยุชุมชนออกอากาศรายการเพื่อกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ การจัดสรรรายการและเวลาต้องเป็นสัดส่วนตามขนาดของกลุ่มคนในชุมชนหรือความสนใจ และคำนึงถึงความต้องการและสภาพการณ์เฉพาะ

๕) ชนกลุ่มน้อยและชนชายขอบ วิทยุชุมชนต้องถือว่าชนกลุ่มน้อยและชนชายขอบสำคัญมากเท่ากับกลุ่มอื่นๆ ไม่ใช่แค่ให้โอกาสเป็นครั้งคราวอย่างที่สถานีอื่น ๆ ปฏิบัติรายการวิทยุชุมชนเปิดโอกาสให้ชนชายขอบหลายกลุ่มได้แสดงทัศนะ ทั้งยังช่วยสนับสนุนและปกป้องผลประโยชน์ วัฒนธรรม และภาษาที่หลากหลายของชนกลุ่มน้อยในสังคม^{๑๓๗}

นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมขององค์การยูเนสโก ซึ่งมีนิยามเฉพาะ คือ

การเข้าถึงสื่อ (Access) คือ การเข้าถึงตั้งแต่การฟัง การแสดงความคิดเห็น ความต้องการต่อรายการ ทั้งด้านการจัดการ การผลิตรายการ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมเข้าไปจัดทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อตนเอง

การมีส่วนร่วม (Participation) คือ ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม หรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มคิด ไปจนถึงการผลิต และการจัดการ

การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง

กล่าวได้ว่า วิทยุชุมชนมีหลักการต่างจากวิทยุกระแสหลัก โดยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นไปอย่างอิสระ ไม่ถูกครอบงำจากกระแสนายทุนและอำนาจของรัฐโดยมีหลักการสำคัญ คือ คนในชุมชนเป็นผู้ผลิตรายการและเป็นผู้ฟังเอง คนในชุมชนร่วมกันจัดตั้งและเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ เป็นสาธารณะสมบัติทุกคนร่วมเป็นเจ้าของ ใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินงาน และไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างวิทยุกระแสหลักกับวิทยุชุมชนวิทยุ เพราะชุมชนมุ่งเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และต้องการพัฒนาสร้างทุนทางปัญญาและทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยการนี้ควรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมผลิต และร่วมบริหารจัดการ

(๒) เป้าหมายของวิทยุชุมชน

เนื่องจากวิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่มีเป้าหมายของการสื่อสารเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนที่วิทยุกระจายเสียงของส่วนกลางไม่สามารถตอบสนองความต้องการและเข้าถึงคนในชุมชนท้องถิ่นได้ แม้วิทยุชุมชนจะมีเป้าหมายอยู่หลากหลายแง่มุมด้วยกัน แต่เมื่อพิจารณาเป้าหมายหลักก็สามารถจำแนกได้ ๔ แ่งมุม ดังนี้

^{๑๓๗} คอลิน เฟรเซอร์ และโซเนีย เรสเตอร์ฟ, *คู่มือวิทยุชุมชน*, แปลโดย จุมพล รอดคำดี, (กรุงเทพมหานคร: องค์การยูเนสโก สำนักงานกรุงเทพฯ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑-๓๓.

๑) วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางเลือก (Alternative Media) ในแง่มุมนี้ วิทยุชุมชนเป็นวิद्यที่ประชาชนเป็นเจ้าของ ไม่ใช่บริษัทขนาดใหญ่ ส่วนการดำเนินงานนั้นก็ไม่หวังผลกำไร นอกจากนี้ ยังเป็นอิสระจากรัฐและองค์กรทางสังคมอื่น ๆ และไม่สนใจการทำงานแบบมีอาชีพ แต่พึ่งพาอาสาสมัคร ส่วนการผลิตรายการนั้น ผู้รับสารทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร โดยนำเสนอเนื้อหาจากเกณฑ์การเลือกที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก เช่น เรื่องต้องห้ามหรือไม่ได้นำเสนอในสื่อกระแสหลัก เรื่องชีวิตประจำวัน หรือเรื่องของคนสามัญ เป็นต้น

๒) วิทยุชุมชนเป็นสื่อชุมชน (Community Media) วิทยุชุมชนถูกมองว่าเป็นการออกแบบขึ้นมาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะอยู่ในระดับสังคม เศรษฐกิจใด องค์กรใด หรือคนกลุ่มน้อย/กลุ่มวัฒนธรรมย่อยใด นอกจากนี้ วิทยุชุมชน เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) และมีทิศทางไหลของข่าวจากบนลงล่าง (Top-down) และจากล่างขึ้นบน (Bottom-up) และในระนาบเดียวกัน (Horizon) โดยการทำงานมีเป้าหมายที่หลากหลายตามระดับของผู้ที่เกี่ยวข้อง วิทยุชุมชนมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสาร สร้างความรู้สึกร่วมในชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสาร/ความคิด และเป็นช่องทางในการแก้ไขปัญหา คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ใช้ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

๓) วิทยุชุมชนเป็นสื่อภาคประชาชน (Civic Media) เป็นมุมมองในแง่ที่ว่าวิद्यชุมชนไม่ได้เป็นทั้งของภาครัฐและเอกชนไม่มุ่งกำไรสูงสุด และมีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์ของสาธารณะ นอกจากนี้ รายการยังมีเนื้อหาที่หลากหลายกว่าสื่อภาครัฐและเอกชน โดยนอกจากจะมุ่งเน้นที่ข่าวและสาระประโยชน์มากกว่าเนื้อหาบันเทิงแล้ว ยังมุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอีกด้วย ทั้งในเรื่องของการเป็นเจ้าของ การกำหนดทิศทางของเนื้อหา การผลิต การแสดง ความคิดเห็น การสนับสนุนด้านการเงิน การรวบรวมกำลังคนและทรัพยากร และการประเมินผล

๔) วิद्यชุมชนเป็นสื่อสาธารณะ (Public Service Broadcasting) ความเป็นสาธารณะทำให้วิद्यชุมชนต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชนโดยมีอิสระจากอิทธิพลของรัฐและกลุ่มทุนและมีความหลากหลายและแตกต่างจากสื่อเชิงพาณิชย์ส่วนเนื้อหาที่นำเสนอต้องเป็นกลาง สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชาชนทุกกลุ่ม รวมถึงการให้ความสำคัญกับคุณภาพมากกว่าปริมาณ และรายได้หลักควรมาจากประชาชนในรูปแบบของค่าธรรมเนียมเป็นหลัก^{๑๑๘}

วิद्यชุมชนจึงเป็นสื่อที่ทรงพลังและถูกใช้เพื่อการพัฒนาสังคมได้ประสบความสำเร็จมากที่สุดจากการมีจุดหมายสำคัญคือนำเสนอข้อมูลที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน^{๑๑๙}

กล่าวได้ว่า วิद्यชุมชนซึ่งเป็นสื่อทางเลือกที่มีจุดหมายหลักเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ทั้งทางด้านเนื้อหา การผลิต ความเป็นเจ้าของ โดยไม่แสวงหากำไร ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ และสามารถมีส่วนร่วมได้ในด้านต่าง ๆ ดังนั้น วิद्यชุมชนจึงทำโดยประชาชนเพื่อประชาชนและเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

^{๑๑๘} ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และวีระยุทธ กาญจนชูมิตร, แนวคิดวิद्यชุมชนและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง, (อุบลราชธานี: เครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคอีสาน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕

^{๑๑๙} จีรพร วิทยศักดิ์ และนาฏยา ตนานนท์, คู่มือวิद्यชุมชน, หน้า ๓๓.

(๓) ประเภทรายการวิทยุชุมชน

รูปแบบรายการของสถานีวิทยุชุมชนจะต้องเป็นการให้บริการแก่สังคมชุมชน และท้องถิ่น ด้วยรายการที่มีความหลากหลายและบริการที่ตรงกับความต้องการของชุมชน กลุ่มเชื้อชาติ และกลุ่มผู้มีความสนใจในเรื่องเฉพาะต่าง ๆ ซึ่งไม่ถูกครอบงำโดยหลักการของลัทธิทุนนิยม ซึ่งพบว่ารายการต่าง ๆ ของสถานีวิทยุชุมชนจำแนกได้ ๘ ประเภท ดังนี้

๑) รายการเชิงสร้างสรรค์และแปลกใหม่ (Creative and Innovative Programming) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสื่อเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตรายการชุมชน หรือผู้ผลิตอิสระที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์และต้องการนำเสนอความแปลกใหม่

๒) รายการทางการศึกษา (Educational Programming) เป็นรายการที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ

๓) รายการสำหรับเด็ก (Children Programming)

๔) รายการศิลปะ (Art Programming) เป็นรายการที่ชี้เห็นถึงความหลากหลายทางศิลปะ และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ศิลปินเพลงอิสระในท้องถิ่นได้นำเสนอผลงานของตนเองผ่านสื่อวิทยุไปสู่ผู้ฟัง

๕) รายการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ (Lifestyle Programming) สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และผู้ผลิตรายการอิสระจะผลิตรายการเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มตน

๖) รายการของกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ (Ethnic Programming) เป็นการเน้นถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างแนวความคิดระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนในสังคม สามารถสื่อสารได้อย่างอิสระ โดยปราศจากข้อจำกัดทางด้านเชื้อชาติและสีผิว

๗) รายการกีฬา (Sports Programming) อาจจะเป็นการนำเสนอกีฬาพื้นบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทย ซึ่งไม่ได้รับการนำเสนอผ่านทางสถานีวิทยุทั่วไป

๘) รายการจากผู้ผลิตที่ไม่ได้เป็นเจ้าของสถานี (External Providing) เนื่องจากสถานีมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชน และภาครัฐระดับท้องถิ่น^{๑๒๐}

อย่างไรก็ตาม รายการต่าง ๆ ของสถานีวิทยุชุมชนในบริบทของการสื่อสารชุมชนพึงมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑) เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-Ways Communication) ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอยู่ตลอดเวลา สถานะของทั้งสองฝ่ายไม่ตายตัวอาจสลับกันได้

๒) ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Information Flow) มีไม่จำกัด ทั้งจากบนลงล่าง (Top-Down) จากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) หรือแนวนอน (Horizontal) ได้ทั้งสิ้น

๓) เป้าหมายของการสื่อสารเป็นไปเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เพื่อชุมชน และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน

๔) เป็นสื่อที่มีลักษณะการเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังคำกล่าวที่ว่า “สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน ไม่ใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชนเท่านั้น”

^{๑๒๐} ประสิทธิ์ ทัพพุม กฤษพร เสริมพานิช และชุมพร เครือขวัญ, วิทยุชุมชน, หน้า ๒๔-๒๕.

๕) หน้าที่ของการสื่อสารชุมชนนอกจากจะทำหน้าที่ในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแล้ว ต้องทำหน้าที่ทั้งในด้านการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการทำหน้าที่ทางสังคมที่ปิดโอกาสให้ทุกคนเขาร่วมทำการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน และต้องทำหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) อันเป็นการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน ผ่านช่องทางการสื่อสารสองทาง^{๑๒๑}

กล่าวได้ว่า รูปแบบของรายการวิทยุชุมชนอาจประกอบด้วยรายการเชิงสร้างสรรค์แปลกใหม่ รายการทางการศึกษา รายการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ ทั้งนี้รูปแบบรายการวิทยุเป็นรูปแบบที่ไม่ตายตัวเพราะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจผลิตรายการ ดังนั้นจึงไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน แต่วิทยุชุมชนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ดังนั้น จึงต้องเป็นสื่อที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์หรือความต้องการของชุมชนเป็นหลักสำคัญ

(๔) จรรยาบรรณของนักวิทยุชุมชน

จรรยาบรรณต้นแบบของนักวิทยุชุมชนนี้ เป็นต้นแบบจรรยาบรรณของจรรยาบรรณวิชาชีพของนักวิทยุชุมชนซึ่งเกิดจากกระบวนการในขั้นเตรียมการและการกระจายเสียง มี ๖ ประการ คือ

๑) บททั่วไป

๑.๑) ควรเตรียมรายการเพื่อเสนอความคิดข้อมูลและมุมมองใหม่ ๆ ให้ดี

๑.๒) นักกระจายเสียงควรใช้แหล่งข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ และเตรียมรายการให้เรียบร้อยก่อนออกอากาศ

๑.๓) การกระจายเสียงต้องมีมดุลของรายการระหว่างข่าว บันเทิง และบริหารสาธารณะ

๑.๔) รายการควรสะท้อนความสนใจที่แตกต่างของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่ในชุมชนให้สมดุล

๒) การค้นคว้า นักกระจายเสียงควรกระตือรือร้นค้นหาข้อมูลใหม่ที่นำเสนอทุกแง่มุม มุมมอง ผู้ที่ขยันสืบหาความรู้ไม่ลดละ ย่อมเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือที่สุดของประชาชน

๓) ความถูกต้องในทำนองคลองธรรม

๓.๑) รายการไม่ควรมีสิ่งไม่ถูกทำนองคลองธรรม ลามก หรือนำรังเกียจตามมาตรฐานศีลธรรมจรรยาของชุมชน

๓.๒) รายการควรส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาคต่าง ๆ ในชุมชนและไม่ก่อให้เกิดอคติต่อกัน

๓.๓) การเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ ความรุนแรง ความหยาบช้ำ การใช้ยาเสพติด และเรื่องลามกหยาบคาย ควรมีเท่าที่จำเป็นตามบริบท เท่านั้น ต้องระวังเป็นพิเศษไม่ให้เด็กได้ยินได้ฟัง

๓.๔) นักจัดรายการควรระลึกไว้เสมอว่า ผู้ฟังโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน อาจยึดเอาผู้ประกาศและพิธีกรเป็นแม่แบบ จึงควรประพฤติตนให้เหมาะสม

^{๑๒๑} กาญจนา แก้วเทพ, การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ : ทศนะของ Habermas มองสื่อใหม่ของสังคมใหม่, หน้า ๔๘-๕๑.

๔) การเคารพความเป็นส่วนตัว นักกระจายเสียงต้องระวังและใช้วิจารณญาณ เมื่อเนื้อหา รายการเกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนตัวและความปรารถนาของปัจเจกชน และควรเคารพความต้องการของ ผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร หากข้อมูลนั้น ๆ เป็นข้อมูลที่ไม่เป็นทางการและไม่ให้เผยแพร่

๕) การตีเพื่อก่อ

๕.๑) นักกระจายเสียงควรพยายามไม่เสนอข่าวลือ คำซุบซิบ คำครหา ข้อ วิพากษ์วิจารณ์ ความขัดแย้ง และการโฆษณาชวนเชื่อทางอ้อม

๕.๒) เมื่อต้องอภิปรายความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์สาธารณะออกอากาศ นัก กระจายเสียงต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะนำเสนอทุกแง่มุม

๕.๓) นักกระจายเสียงควรเน้นข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจและมีประโยชน์ มากกว่า สารยายเรื่องราวความขัดแย้ง

๕.๔) การอภิปรายปัญหาใด ๆ ควรเน้นว่าใครควรทำอย่างไรเพื่อแก้ปัญหาแทนที่จะ เอาแต่คร่ำครวญถึงปัญหานั้น ๆ^{๑๒๒}

กล่าวได้ว่า จรรยาบรรณของนักจัดรายการวิทยุชุมชนพึงกระทำ คือ การเตรียมการก่อน กระจายเสียงซึ่งทำให้ทราบว่านักจัดรายการวิทยุควรหาแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ต้องรู้จักค้นคว้าหา ข้อมูล การคำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของการเป็นนักจัดรายการวิทยุชุมชน การ เคารพในความเป็นส่วนตัว และการตีเพื่อก่อเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า วิทยุชุมชนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและให้บริการชุมชนด้วย มุมมองที่มุ่งมั่นพัฒนาการเป็นสื่อเพื่อประชาธิปไตยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนตามความเหมาะสม ของแต่ละสังคม จึงมีหลักการต่างจากวิทยุกระแสหลัก คือ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นไปอย่าง อิสระ ไม่ถูกครอบงำจากกระแสนายทุนและอำนาจของรัฐ คนในชุมชนเป็นผู้ผลิตรายการและเป็นผู้ฟัง เอง คนในชุมชนร่วมกันจัดตั้งและเป็นเจ้าของ ใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินงานและไม่แสวงหาผล กำไร คนในชุมชนจึงมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน ได้แก่ ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วม คิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมผลิต และร่วมบริหารจัดการ ฯลฯ สำหรับรูปแบบของรายการวิทยุชุมชนอาจ ประกอบด้วย รายการเชิงสร้างสรรค์แปลกใหม่ รายการทางการศึกษา รายการสำหรับเด็ก รายการ ศิลปะ รายการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ รายการของกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ รายการกีฬา หรือรายการ จากผู้ผลิตที่ไม่ได้เป็นเจ้าของสถานี แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบรายการวิทยุเป็นรูปแบบที่ไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจผลิตรายการ กล่าวคือ ไม่มีรูปแบบที่เป็น สากลชัดเจน เพราะวิทยุชุมชนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ดังนั้น จึงต้องเป็นสื่อที่ แสดงออกถึงเอกลักษณ์หรือความต้องการของชุมชนเป็นหลักสำคัญ และในส่วนของนักจัดรายการ วิทยุชุมชนพึงยึดมั่นในต้นแบบจรรยาบรรณวิชาชีพทางการสื่อสาร คือ การเตรียมการก่อนกระจาย เสียงซึ่งทำให้ทราบว่านักจัดรายการวิทยุควรหาแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทั้งต้องรู้จักค้นคว้าหาข้อมูล และคำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของการเป็นนักจัดรายการวิทยุชุมชนเป็นสำคัญด้วย

^{๑๒๒} คอลิน เพอร์เซอร์ และโซเนีย เรสเตอร์โพ, *คู่มือวิทยุชุมชน*, หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง จากเอกสารทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่าน จึงได้ประมวลเนื้อหาสาระไว้ ดังนี้

๒.๓.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นสื่อสารมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและรวดเร็ว ในการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุหรือโทรทัศน์ ต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก ต้องยึดธรรมะของพระพุทธเจ้า มิใช่ธรรมะของข้าพเจ้า มิฉะนั้นก็จะเป็นปัญหาอย่างในปัจจุบัน นักเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ดีหรือประสบความสำเร็จคิดว่าจะต้องเริ่มด้วยการศึกษาพระบาลีพุทธศาสนามาดี มีการปฏิบัติธรรมจนได้ผลแก่ตนบ้าง เกิดความเชื่อมั่นในพระธรรมคุณ จากนั้นจะเกิดศรัทธาในการเผยแผ่ เกิดฉันทะในการ เป็นนักเผยแผ่ที่ดี แล้วจะนำไปสู่ความเป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา อยากเป็นนักพูดที่ประสบความสำเร็จก็ต้องเริ่มด้วยการเป็นนักฟังที่ดีหมั่นสังเกตวิพากษ์วิจารณ์^{๑๒๓}

แต่เดิมนั้นมีการตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ มีการนิมนต์พระภิกษุที่มีอารามอยู่ในที่นั้นไปบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งมีผลระดับหนึ่งคือ มีผู้ฟังให้การตอบรับพอสมควร แต่ก็ได้เวลาบรรยายตามที่สถานีกำหนดให้เท่านั้น ซึ่งเวลาออกอากาศเป็นเวลาที่ผู้ฟังน้อย จึงมีภิกษุที่รักการเผยแผ่ธรรมทางสถานีได้คิดจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัด เพื่อการเผยแผ่ธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าสถานีวิทยุชุมชนที่มีอยู่เดิม

การเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นสื่อสารมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้เผยแผ่ต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก ต้องยึดธรรมะของพระพุทธเจ้า มิใช่ธรรมะของข้าพเจ้า มิฉะนั้นก็จะเป็นปัญหาอย่างในปัจจุบัน นักเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ดีหรือประสบความสำเร็จคิดว่าจะต้องเริ่มด้วยการศึกษาพระบาลีพุทธศาสนามาดี มีการปฏิบัติธรรมจนได้ผลแก่ตนบ้าง เกิดความเชื่อมั่นในพระธรรมคุณ จากนั้นจะเกิดศรัทธาในการเผยแผ่ เกิดฉันทะในการเป็นนักเผยแผ่ที่ดี แล้วจะนำไปสู่ความเป็นคนหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา อยากเป็นนักพูดที่ประสบความสำเร็จก็ต้องเริ่มด้วยการเป็นนักฟังที่ดีหมั่นสังเกตวิพากษ์วิจารณ์^{๑๒๔}

การแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เป็นการพูดต่อสาธารณะชน (Public Speaking) มีหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบยังแบ่งย่อยออกไปอีก เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การปาฐกถา การปฐกฐาวิสาขมาสสองธรรมาสน์ การสนทนาธรรม ตามหลักการของการพูด ๓ หลักการ คือ การพูดเพื่อให้ความรู้ การพูดเพื่อโน้มน้าวชักจูงใจ และการพูดเพื่อความเพลิดเพลินจรรโลงใจ

^{๑๒๓} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๗.

^{๑๒๔} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, หน้า ๑๐๗.

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียง ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นการพูดต่อสาธารณชน ได้แก่ การพูดเพื่อให้ความรู้ มีความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ฟังในเรื่องที่ยังไม่เคยรู้มาก่อน การพูดเพื่อโน้มน้าวชักจูงใจ มีความมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นทัศนคติความเชื่อของผู้ฟัง และการพูดเพื่อความเพลิดเพลินจรรโลงใจ มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานหรือความสำราญใจ อันเป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดหรือความเบื่อหน่ายท้อแท้ให้แก่ผู้ฟัง

การเทศน์ หมายถึง การยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจจะได้ละชั่วทำดีมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต^{๑๒๕} ฉะนั้น ความหมายของนักเทศน์ จึงหมายถึง ผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจโดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ โดยปกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑) นักเทศน์ปฏิญาณไม่อ่านคัมภีร์หรือนักเทศน์ปากเปล่าคือนักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิภาณความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒) นักเทศน์อ่านคัมภีร์หมายถึงการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตามก็มีแนวการพรรณนาความเพียง ๒ ลักษณะ คือ

๒.๑) บุคคลาธิฐานเทศนาพรรณนาโดยยกบุคคลเป็นที่ตั้งเช่นยกเรื่องนิทานหรือยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

๒.๒) ธรรมาธิฐานเทศนาพรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้งอธิบายให้เห็นอาการของธรรมะส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมไม่ยกนิทานไม่ยกเหตุการณ์ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างเทศนาจะไม่เป็นยาขมแต่จะเป็นที่นิยมชมชอบเพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรมจะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่ายฟังง่ายและง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติจัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำมาแสดงมากที่สุด

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายไว้จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุด คือ วิมุตติ ซึ่งมี ๕ อย่าง คือ

๑) วิกขัมภนนิโรธ (วิกขัมภนวิมุตติ) ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยการข่มไว้ เช่น การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญสมาธิถึงปฐมฌานย่อมข่มนิรวณไว้ได้ตลอดเวลาที่อยู่在那นั้น

๒) ตัทธกนิโรธ (ตัทธกวิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้น ๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมตรงกันข้าม เช่น ดับสักกายทิฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกอุปทานออกได้ เป็นการดับชั่วคราวกิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

^{๑๒๕} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทยาศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

๓) สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสสิ้นเด็ดขาดด้วยโลกุตตรมรรคกิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

๔) ปฏิปัสสัทธินิโรธ (ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ) ดับด้วยสงบระงับ คือ อาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้วบรรลุลोकุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้ว ไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับในขณะแห่งผลนั้น ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕) นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่ง คือ ดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อว่า นิสสรณนิโรธ คือ อมตธาตุ ได้แก่ นิพพาน^{๑๒๖}

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการเทศน์ คือ วิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรค ผล นิพพาน แต่การเทศน์จนถึงวิมุตตินั้นเป็นเรื่องยากทั้งผู้เทศน์และผู้ฟัง แต่ถึงอย่างไรแล้ว ผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจัง รู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไร ผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อถึงวิมุตติด้วยเช่นกัน

การแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิฑูญนั้นนับว่าเป็นการสื่อสารที่กว้างไกล มีผู้ฟังทุกเพศทุกวัยทุกระดับชั้น การใช้ภาษาที่เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะถ้าใช้ภาษาไม่สละสลวย ไม่สุภาพ คำต่ำคำแสง คำฟุ่มเฟือย ย่อมทำให้เนื้อหาสาระของธรรมะมีคุณค่าลดลง ทำให้ผู้ฟังมีความสนใจลดน้อยลงด้วย นักเผยแผ่ที่ดี จะต้องฝึกทักษะในการพูดให้ถูกต้องตามอักขระวิธี ใช้หลักภาษาไทยให้ถูกต้องชัดเจน เราจะสอนคนระดับไหนต้องใช้ภาษาให้ถูกต้อง และข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ในฐานะเราเป็นคนไทยต้องระมัดระวังให้มากในการออกเสียง แม้เราจะเป็นคนต่างจังหวัดเสียงมันอาจเพี้ยน ๆ ไปบ้าง ก็ต้องฝึกกัน แม้ตัวกลั้วตัวอะไรก็ต้องออกเสียงให้ชัด ต้องมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการใหม่ เพราะถ้าพูดไม่ชัดคนฟังเขาก็ไม่ยอมฟัง^{๑๒๗} การแสดงธรรมทางสถานีวิฑูญจึงต้องยึดหลักการใช้ภาษา ดังนี้

๑) ใช้หลักภาษาไทยให้ถูกต้อง

๒) ถ้อยคำนั้นจะต้องชัดเจน ได้ความหมาย ทำให้การสื่อสารชัดเจน ซึ่งอาจมีปัญหาในเรื่องการใช้คำควบกล้ำ หรือการใช้อักษร “ร” “ล”

๓) หากจำเป็นต้องใช้คำราชาศัพท์ จะต้องใช้ให้ถูกต้อง

๔) คำย่อจะต้องใช้ให้ถูกต้อง หากไม่แน่ใจควรใช้คำเต็มกำกับเพื่อผู้ฟังเข้าใจ

๕) ใช้คำหรือประโยคที่กินความกว้าง อาจยกหรืออ้างคำพูดของนักพูดหรือนักปราชญ์

๖) ควรหลีกเลี่ยงคำฟุ่มเฟือย เช่น แบบว่า เอ้อ อ้า

๗) หลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางวิชาการ เพราะผู้ฟังมิใช่มีความรู้ความชำนาญ เฉพาะด้านหมดทุกคน เว้นแต่เป็นเรื่องการบรรยายความรู้ในเรื่องเฉพาะด้าน

๘) ไม่ใช่คำต่างประเทศโดยไม่จำเป็น

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๑๒๗} จันทน์ ทองประเสริฐ, ภาษาไทยกับการเทศน์, (กรุงเทพมหานคร : หจก. เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๒.

๔) ใช้คำให้เหมาะสมกับบุคคล เนื่องจากภาษาไทยมีความลึกซึ้งในเรื่องนี้ จึงจะต้องสรรหาคำพูดที่เหมาะสมกับประเภทของผู้ฟัง เช่นคำว่า คุณ ท่าน เธอ การใช้ถ้อยคำที่ดีนั้น ต้องเว้นคำต่ำ คำตลาด คำหยาบ คำภาษาถิ่น^{๑๒๘}

อนึ่ง พึงหลีกเลี่ยงการกระทำอันก่อให้เกิดข้อบกพร่องในการใช้ภาษา ดังนี้

- ๑) ใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับสถานะของบุคคล ไม่ถูกกาลเทศะ
- ๒) ใช้ภาษาแสลงหรือภาษาตลาด
- ๓) ใช้ภาษาต่างประเทศปนภาษาไทย และใช้เป็นภาษาแสลง
- ๔) ใช้คำสุภาพไม่เป็น ใช้คำสาบานติดปาก และใช้ภาษาหยาบคาย
- ๕) ยกคำอ้างอิง คำพังเพย ภาษิต ไม่ถูกต้อง
- ๖) ใช้ถ้อยคำกะทัดรัดไม่ได้ อธิบายไม่ได้ความ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจไม่ได้
- ๗) ไม่มีวิธีพูดที่แปลกใหม่ ไม่รู้วิธีพูด หรือเล่าเรื่องให้สนุก

กล่าวได้ว่า การจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก ต้องยึดธรรมะของพระพุทธเจ้า มิใช่ทัศนะส่วนตัวของผู้จัดรายการ ผู้จัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงจึงจำเป็นต้องหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และประการสำคัญ คือ การคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมของการใช้ภาษาด้วย

สรุปได้ว่า แต่เดิมนั้นมีการตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ มีการนิมนต์พระภิกษุที่มีอารามอยู่ในที่นั้นไปบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งมีผลระดับหนึ่งคือ มีผู้ฟังให้การตอบรับพอสมควร แต่ก็ได้เวลาบรรยายตามที่สถานีกำหนดให้เท่านั้น ซึ่งเวลาออกอากาศเป็นเวลาที่มีผู้ฟังน้อย จึงมีภิกษุที่รักการเผยแผ่ธรรมทางสถานีได้คิดจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นในวัด เพื่อการเผยแผ่ธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าสถานีวิทยุชุมชนที่มีอยู่เดิม โดยส่วนมากยังคงรูปแบบเดิม คือ รูปแบบของการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นการพูดต่อสาธารณชน ได้แก่ การพูดเพื่อให้ความรู้ มีความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ฟังในเรื่องที่ยังไม่เคยรู้มาก่อน การพูดเพื่อโน้มน้าวชักจูงใจ มีความมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นทัศนคติความเชื่อของผู้ฟัง และการพูดเพื่อความเพลิดเพลินจรรโลงใจ มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้ฟังเกิดความสุขสนทนหรือความสำราญใจ อันเป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดหรือความเบื่อหน่ายท้อแท้ให้แก่ผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม การจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงต้องยึดคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก มิใช่ทัศนะส่วนตัวของผู้จัดรายการ ผู้จัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงจึงจำเป็นต้องหมั่นศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และประการสำคัญ คือ การคำนึงถึงการใช้ภาษาที่เหมาะสม เพราะถ้าใช้ภาษาไม่สละสลวย ไม่สุภาพ คำต่ำคำแสลง คำฟุ่มเฟือย ย่อมทำให้เนื้อหาสาระของธรรมะมีคุณค่าลดลง ทำให้ผู้ฟังมีความสนใจลดน้อยลง และข้อธรรมที่นำมาสอนก็ต้องเป็นข้อธรรมง่าย ๆ จึงจะเข้ากับลักษณะภาษาเช่นนั้น แต่ต้องการสอนธรรมะอย่างละเอียด มีการวิเคราะห์เชิงวิชาการ ภาษาก็จะกลายเป็นภาษาวิชาการ เพราะความประสงค์ของผู้เทศน์หรือผู้จัดรายการธรรมะจะทำให้เรื่องวิชาการเป็นตัวกำหนดการใช้ภาษา

^{๑๒๘} พรพรรณ ธารานุมาศ, **สำนวนการเขียน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๙.

กระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ หรือพุทธวิธการสื่อสาร เป็นหลักการทางการสื่อสารตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ซึ่งผู้วิจัยจะได้จำแนกตามบริบทขององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Media) ช่องทาง การสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ดังนี้

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุซึ่งมีคุณสมบัติของนักเผยแผ่หรือนักประชาสัมพันธ์ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย โสตา ต้องฟังเป็น สาเวตา ต้องพูดเป็น อุคคเหตา ต้องเรียนเป็น ธาเรตา จำแนกในเนื้อหาวิชา วิถยาเปตวา หาอุบายให้คนอื่น เขารู้สึกเร็ว กุสลสทิตาสหิตสส ฉลาดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และโนครหารโก ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท

๑.๑) ธมมัญญา รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร
รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๑.๒) อตถกณฺฏตา รู้จักเนื้อหาสาระความหมายความมุ่งหมายการสื่อสารที่แน่นอน
ชัดเจน

๑.๓) อุตตถุญญา รู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้วจะนำไปสู่การยอมรับตนแล้วจะเปิดเผยตนสามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุมรอบคอบ มีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๑.๔) มตตลยญตฺตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสารคือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป หรือน้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร

๑.๕) กาลัญญา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารย่อมมีประสิทธิภาพลดลง

๑.๖) ปริสณนุตตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่าผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไรการสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

๑.๗) บุคคลโพรปรณณุตตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิตอหิยาตัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้^{๒๔}

๑๒๙
 องค์การ (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

๒) ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ผู้ส่งสารควรมีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็น กัลยาณมิตรกับผู้ฟังหรือผู้รับสาร โดยคุณสมบัติของกัลยาณมิตรมี ๗ ประการ ดังนี้

๒.๑) ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยาก สนใจซักถาม

๒.๒) ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้อย่างปลอดภัย

๒.๓) ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนและ ปรับปรุงตน เองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๒.๔) วัตตา รู้จักพูดชี้แจงเผยแผ่ให้ได้ผล โดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจได้

๒.๕) วณักขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำคือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำใดก็ตาม คำล่วงเกินตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อุดหนุนได้ไม่เบียดเบียนไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้ง อาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอก ขัดขวางทำงานเผยแผ่ธรรม

๒.๖) คมภีรญจะ กลังกัตตา สามารถอธิบายหลักธรรมที่ลึกซึ้งให้ผู้ฟังเข้าใจได้นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลาย ๆ อย่าง และต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟังเพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมรับปฏิบัติตามได้

๒.๗) โนจฺจุฐาเนนนิโยชเย ไม่ชักนำผู้ฟังให้เดินผิดทางไปจากพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จัก ชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร^{๑๓๐}

๓) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือการเผยแผ่ธรรมของผู้เผยแผ่จักต้องให้เกิดความงามใน เบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุด ตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ

๓.๑) สนทสสนา แจ่มแจ้ง คือ สอนได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูเห็นด้วยตาของตนเอง เช่น การสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรม จนได้รับคำชื่นชมนิยมนัยยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน “เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้ หาย เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่เหมือนการจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

๓.๒) สมหาปนา จุงใจ คือ สอนให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลักศีลธรรม และค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักกรรม

๓.๓) สมุตเตชนา ปลุกให้กล้า คือ สอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักกรรม และศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๓.๔) สมปหังสนา ร่าเริง คือ สอนให้สนุกด้วยลีลาที่หรรษาทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้ พระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา^{๑๓๑}

^{๑๓๐} อ.ส.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๑๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, หน้า ๔๕.

ดังนั้น ผู้ส่งสาร (Sender) ซึ่งได้แก่ พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ จำเป็นต้องมีคุณลักษณะส่วนบุคคลหลากหลายประการ คือ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ ได้แก่ ฟังเป็น พูดเป็น เรียนเป็น จำแม่น มีอุบายแก่ผู้ฟัง ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท คุณสมบัติของผู้รู้ ได้แก่ รู้หลักการ รู้ความหมาย รู้จักตนเอง รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักสังคม และรู้จักความแตกต่างของแต่ละบุคคล และคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ได้แก่ น่ารัก น่าเคารพ ชี้แจงได้ อุดมคติต่อถ้อยคำ อธิบายโดยลึกซึ้ง และไม่ชี้หน้าในทางที่ผิด อย่างไรก็ตาม โดยฐานะของพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ ยังคงมีสถานภาพเป็นพระภิกษุสงฆ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำรงไว้ซึ่งปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยโดยเคร่งครัด ประพฤติตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต เว้นการประพฤติในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม นั่นเอง

(๒) สาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สาร (Message) หมายถึง หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุนำไปเผยแผ่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

๑) คุณสมบัติที่ดีของสารในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑.๑) สัจจะ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๑.๒) ตถตา เรื่องที่เสนอหรือสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

๑.๓) กาลละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๑.๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ เสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

๑.๕) อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๑๓๒}

๒) จุดมุ่งหมายของสาร เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งปรากฏในข่ายคือพระญาณและมีพุทธประสงค์ที่จะโปรดแสดงธรรมแก่ผู้ใด พระพุทธเจ้าจะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนทุกครั้ง เป็นที่มาของจุดมุ่งหมายของสาร ได้แก่

๒.๑) อภิธมฺมยธัมมเทสนา ความรู้ยิ่ง คือ ทรงรู้ยิ่งเห็นเองแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม เพื่อใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

๒.๒) สนิทานธัมมเทสนา ความมีเหตุผล เมื่อผู้ฟังตรึกตรองตามแล้วเห็นจริงได้ สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

๒.๓) สัปปาฏิหาริย์ธัมมเทสนา ความเห็นได้จริง ได้ผลเป็นอัศจรรย์ ผู้ฟังยอมรับนำไปปฏิบัติและได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามกำลังของตน^{๑๓๓}

๓) ลักษณะของสารที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่

๓.๑) คำจริง คือ คำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา

๓.๒) คำสมานไมตรี คือ พูดคำพูดไมตรีและพูดคำประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกัน และพูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน

^{๑๓๒} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๓๙.

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, หน้า ๓๑.

๓.๓) คำไพเราะ คือ คำพูดที่ดูดีมีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากใจใสสะอาดของผู้พูด ให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดีพูดให้กำลังใจ ทำให้ผู้ฟังชื่นใจ

๓.๔) คำที่มีประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยันผู้อื่นคัดค้านไม่ได้

นอกจากนี้ ในพระไตรปิฎก ได้อธิบายถึง หลักธรรมเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปประมวลเป็นหลักการได้ ๒ แนวทาง คือ แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ และแนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้น

ดังพุทธดำรัสว่า “เรากล่าววิสมาจาร (ความประพฤติทางวาจา) ไว้ ๒ อย่าง คือ วิสมาจารที่ควรเสพ^{๑๓๔} และวิสมาจารที่ไม่ควรเสพ”^{๑๓๕} แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ เรียกว่า วิสัจจรีต ๔ ดังปรากฏในสุจรีตสูตร ได้แก่

สัจจาจา พุดจริง

อปิสุณาวาจา พุดไม่ส่อเสียด

สันหาวาจา พุดอ่อนหวาน

มนตภาสา พุดด้วยปัญญา^{๑๓๖}

อนึ่ง ในมรรค ๘ หรือ ข้อปฏิบัติในถึงความดับทุกข์^{๑๓๗} ได้ระบุถึง สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา^{๑๓๘}

นอกจากนี้ ยังมีระบุเกี่ยวกับการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้น เป็นต้นว่า ขอมุสาวาทา ในศีล ๕^{๑๓๙} หรือวัจจกรรม ๔ ในกุศลกรรมบถ ๑๐^{๑๔๐} เป็นต้น

อีกทั้ง ยังปรากฏอยู่ในพระสูตรอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น มุสาวาทิ-อมุสาวาทิสสูตร^{๑๔๑} ปิสุณา-อปิสุณาสูตร^{๑๔๒} ผรุส-อผรุสสูตร สัมผัส-ปาลาป-อสัมผัส-ปาลาปสูตร อัตถันตปสูตร^{๑๔๓} สาเลยกสูตร^{๑๔๔} พุทธานิสสูตร^{๑๔๕} อรณวิภังคสูตร^{๑๔๖} กถาวัตถุสูตร^{๑๔๗} เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีปรากฏในธรรมบท เถรคาถา อปทาน และชาดกอีกจำนวนมาก

^{๑๓๔} ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.

^{๑๓๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๔/๒๙๐.

^{๑๓๖} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๙/๒๑๒.

^{๑๓๗} พระธรรมปิฎก (ปอ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๙๙.

^{๑๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕.

^{๑๓๙} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๑๔๐} ขุ.ชา.สญฺญี. (ไทย) ๒๘/๘๑/๔๖.

^{๑๔๑} อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๖.

^{๑๔๒} อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๗.

^{๑๔๓} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘/๓๐๖-๓๐๘.

^{๑๔๔} ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๔๔๐/๔๗๔-๔๗๗.

^{๑๔๕} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๔/๓๕๗.

^{๑๔๖} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๒๓-๓๔๑/๓๙๐-๔๐๑.

^{๑๔๗} อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๖๘/๒๗๐-๒๗๒.

ดังนั้น สาร (Media) ซึ่งได้แก่ หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุนำไปเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ในทางพระพุทธศาสนาเน้นว่าต้องเป็นเรื่องจริงแท้ แน่นนอน เหมาะสมกับกาลเวลา และมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง นอกจากนี้ ยังมองสารในลักษณะคำพูดที่ใช้ในการสื่อสาร โดยเน้นคำพูดที่ไพเราะ น่าฟัง และสมานไมตรีให้เกิดขึ้นแก่หมู่ชนเป็นสำคัญด้วย

(๓) ช่องทางการสื่อสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ช่องทางการสื่อสาร (Channel) หมายถึง วิธีที่ใช้ในการสื่อสารของพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ ซึ่งตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสื่อสารที่ทรงใช้เป็นหลัก ๔ วิธีใหญ่ ๆ^{๑๔๘} ดังนี้

๑) แบบสาธกัจฉาหรือสนทนา การสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการนี้จะเห็นได้จากการที่พระองค์ ใช้โปรดบุคคลที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถ พูดโต้ตอบกันได้ การสอนแบบนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลาย ๆ ที่ เช่น กรณีของปริพาชกชื่อว่า วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการ กับพระพุทธองค์ และก็ได้มีการสนทนาแบบถาม-ตอบ ในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์^{๑๔๙} เป็นต้น ในการสอนแบบสาธกัจฉาหรือสนทนาจะมีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เพราะเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับความพิเศษจากการฟังธรรมโดยวิธีนี้อยู่เสมอ

๒) แบบบรรยาย ทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและพระสาวกเป็นจำนวนมากมารับฟัง ถือว่าเป็นรูปแบบที่พระองค์ทรงใช้มากที่สุดในการแสดงธรรม มีทั้งการแสดงธรรมที่มีใจความยาว และการแสดงธรรมที่มีใจความสั้น ๆ ตามแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ก็ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ ศีลระดับต้น ที่เรียกว่า จุลศีล ระดับที่ ๒ ศีลระดับกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมศีล และระดับที่ ๓ ศีลระดับสูง ที่เรียกว่า มหาศีล ในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทวิญญู ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่าง ๆ ร่วมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทิฏฐิ โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงหรือบรรยายและชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความเห็นหรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้อย่างไร^{๑๕๐} เป็นต้น

๓) แบบตอบปัญหา เจ้าทรงพิจารณาตรวดูลักษณะและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น ทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิปัญญาของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทวตาสังยุต ที่มีเทวดาไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง อะไรชื่อว่าให้วรรณะ อะไรชื่อว่าให้ความสุข อะไรชื่อว่าให้จักขุ อะไรชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า บุคคลให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง บุคคลให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข บุคคลให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และบุคคลให้ที่ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนบุคคลผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ^{๑๕๑}

^{๑๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีการสอน**, หน้า ๔๖-๖๒.

^{๑๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๓-๑๘๔/๒๑๙-๒๒๓.

^{๑๕๐} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔/๑๑-๓๙.

^{๑๕๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๔๘.

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ ทรงกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ซึ่งถือว่าเป็นการวางระเบียบปฏิบัติร่วมกันเพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จาก การที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นนั้น สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่เสด็จปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว ปัญญาแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๑๕๒}

อย่างไรก็ตาม โดยสรุปแล้วสื่อที่เป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นสามารถจำแนกตามหน้าที่ได้ ๒ ประเภทหลัก คือ สื่อภายใน และสื่อสารภายนอก หรือที่เรียกว่า อายตนะภายใน^{๑๕๓} และอายตนะภายนอก^{๑๕๔} กล่าวคือ

สื่อภายใน หรืออายตนะภายใน คือ ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ หรือแดนต่อความรู้ภายใน มี ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ^{๑๕๕}

สื่อภายนอก หรืออายตนะภายนอก คือ ที่เชื่อมต่อความรู้ หรือแดนต่อความรู้ภายนอก มี ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์^{๑๕๖}

โดยสื่อทั้ง ๒ นี้ จะมีความสมบูรณ์ได้ต้องอาศัย ผัสสะ หรือความกระทบระหว่างอายตนะภายในและอายตนะภายนอก และพึงรับรู้ด้วยวิญญาณ ๖ ซึ่งมีชื่อเรียกตามอายตนะ ได้แก่ จักขุวิญญาณ ความรู้แจ้งทางตา โสตวิญญาณ ความรู้แจ้งทางหู ฆานวิญญาณ ความรู้แจ้งทางจมูก ชิวหาวิญญาณ ความรู้แจ้งทางลิ้น กายวิญญาณ ความรู้แจ้งทางกาย และมโนวิญญาณ ความรู้แจ้งทางใจ^{๑๕๗}

อนึ่ง เนื่องจาก คำว่า การสื่อสาร ในภาษาบาลีมิได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยตรง อย่างไรก็ตาม มีคำในภาษาบาลีที่ใกล้เคียงกับการสื่อสาร คือ “นิเวทน อณุมณณสมพนธ”^{๑๕๘} ที่แปลว่า การบอกกล่าวการสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้น ช่องทางในการสื่อสารเชิงพุทธจึงให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) นั่นเอง

กล่าวได้ว่า ช่องทางในการสื่อสาร (Channel) หมายถึง วิธีที่ใช้ในการสื่อสาร หากถือคติทางพระพุทธศาสนาต้องเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ฟัง สามารถสอบถามข้อปัญหาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมะและเลื่อมใสศรัทธา หากแต่ควรพิจารณาพื้นฐานความสามารถตามลำดับแห่งภูมิปัญญาของผู้ฟังหรือผู้ถามเป็นสำคัญด้วย

^{๑๕๒} พ.ช. (ไทย) ๒๕/๙๑/๕๗.

^{๑๕๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

^{๑๕๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๕.

^{๑๕๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๒.

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓.

^{๑๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

^{๑๕๘} A.P. Buddhadatta Mahathera, *English-Pali Dictionary*, (Wiltshire: Antony Rowe, 1992),

(๔) ผู้รับสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ช่องทางการสื่อสาร (Receiver) หมายถึง ประชาชนผู้ฟังรายการวิทยุ กระจายเสียงที่มีพระภิกษุผู้จัดรายการซึ่งเป็นผู้ได้รับผลโดยตรง

๑) คุณสมบัติส่วนบุคคลที่ดีของผู้รับสาร มีดังนี้

๑.๑) มีหลักของการฟัง การฟังหรือการรับข่าวสารที่ทำให้เกิดปัญญานั้น ผู้ฟังต้องมีความเชื่อและความตั้งใจฟัง จึงสำเร็จผลของการฟังได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “บุคคลผู้เชื่อธรรมของพระอรหันต์ เพื่อบรรลุนิพพานไม่ประมาทมีความรอบคอบ ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา”^{๑๕๙} การรับรู้ข่าวสารข้อมูลได้มากนั้นเป็นเรื่องดี ถ้าผู้รับสามารถแยกแยะความชัดเจนของข่าวสารข้อมูลเหล่านั้นได้ จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของความหลง แต่กลับจะเกิดปัญญากว้างขวาง พิจารณาเลือกรับสิ่งดีเข้าได้ เพราะการรับข้อมูลข่าวสารทั่วไปก็ดี การฟังธรรมที่เป็นข้อมูลที่ดีงามก็ดี ผู้ฟังย่อมมีผลหลายประการ คือ ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว บรรเทาความสงสัยลงได้ ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ และจิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส^{๑๖๐}

๑.๒) มีการศึกษาเล่าเรียนมาดี คุณธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาของสารได้ง่ายนั้นคือการศึกษานในวิทยาการต่าง ๆ มาแล้วเป็นอันดีการศึกษาจนเป็นพหุสูตร ช่วยให้เข้าใจและรู้จักเลือกพิจารณาเนื้อหาของสารได้ง่าย คุณธรรมของความเป็นพหุสูตร ได้แก่ พหุสูตรา ฟังมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนไว้มาก ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระสำคัญ ๆ ได้ วจสาปรีจิตา คล่องปาก คือ ท่องปณสาธยายจนคล่องแคล่ว มนสาอนุเปกขิตา ท่องจนขึ้นใจ คือเอาใจใส่นึกคิดอยู่เสมอ และทิวฐิยาสุปฏิวิธธา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ แหงตลอดหรือเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเหตุและผลของปัญหานั้น ๆ^{๑๖๑}

๒) ผู้รับสารที่ดีควรมีหลักพิจารณาในสารนั้นให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะปลงใจเชื่อ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนชาวกาลามะเกี่ยวกับหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ในกาลามสูตรและสูตรอื่น ๆ ที่ตรัสไว้สำหรับให้ทุกคนมีความเชื่อในเหตุผลของตนเองในเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ความว่า หมู่บ้านกาลามะที่มีผู้นำและสมณะนำคำสอนมากล่าวหรือสั่งสอนเป็นจำนวนมาก จนทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสนว่า ตนควรจะเชื่อถือเพียงไรหรือไม่ จึงมีผู้ไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เขาได้รับความลำบากใจในการที่สมณะพราหมณ์พวกหนึ่ง ก็สอนไปอย่างหนึ่งสมณะพราหมณ์พวกอื่นก็สอนไปอย่างอื่น หลายพวกหลายอย่างด้วยกันจนไม่รู้ว่าจะเชื่อใครดีในที่สุด พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมชื่อว่า กาลามสูตร สูตรว่าด้วยหลักความเชื่อแก่ชาวกาลามะนั้น ได้แก่ มา อนุสสาเวน อย่าฟังเชื่อโดยฟังตามกันมา, มา ปรมปราย อย่าฟังเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบ ๆ กันมา, มา อิติ กิราย อย่าฟังเชื่อโดยตื่นข่าว, มา ปิฎกสมปทาเนน อย่าฟังเชื่อโดยอ้างปิฎก, มา ตกุกเหตุ อย่าฟังเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง, มา นยเหตุ อย่าฟังเชื่อโดยคาดคะเน, มา อาการปริวิตกเกณ อย่าฟังเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ, มา ทิวฐินิชฌานกฺขนกฺขนติยา อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน, มา ภพฺพุปปตาย อย่าฟังเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อได้ และ มา สมโณ โน ครุ อย่าฟังเชื่อโดยถือว่าสมณะนี้เป็นครูของตน พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักการของการยอมรับหรือการเกิดขึ้นของความเชื่อไว้ว่า เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าอะไรเป็นกุศลเป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุขก็ควรยอมรับ

^{๑๕๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓.

^{๑๖๐} วจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๒๔๔.

^{๑๖๑} วจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

๓) คุณธรรมของผู้รับสาร มีดังนี้

๑) มีศรัทธา เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวของคุณของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในกฎของกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตนจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตาม จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ประเด็นสำคัญก็คือ ต้องเชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เรียกว่า ตถาคตโพธิศรัทธา หมายถึง ใจยอมรับนับถือศรัทธา ในพระคุณของพระพุทธเจ้า

๒) มีศีล ความสำรวมกาย วาจา ของตนให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษไม่มีการพูด การกระทำที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและสู่บุคคลอื่น จุดที่ท่านเน้นมากก็คือ ศีลทั้ง ๕ ประการที่มีความสงบ ประณีตขึ้นไปโดยลำดับจนเป็นอาการทางกาย ทางวาจา ที่ปกปิด คือไม่ทำตนเองให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน

๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตื่นข่าว พระพุทธศาสนานั้นเป็นกรรมวาทีกล่าวถึงความมรณอยู่ของกรรมตามบทที่ทรงสอนให้บุคคลสวดสาธยายอยู่เสมอ

๔) แสวงหาเขตบุญในทางพระพุทธศาสนา คำว่าเขตบุญ ก็คือ แหล่งที่เราจะบริจาคทางลงไปที่จะแสดงความเคารพอ่อนน้อม เนื่องจากมีความเคารพศรัทธาในคุณของพระรัตนตรัยจึงให้ความสำคัญแก่พระสังฆรัตนะในฐานะที่เป็นนีนานาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า แต่การให้ทานในรูปของการสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อเกื้อกูลกันนั้นก็ได้ถูกจำกัดด้วยชาติ ชั้น วรรณะ หรือศาสนา แต่ประการใด เป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

๕) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา ได้แก่ เมื่อจะต้องการจะทำบุญก็ทำบุญในพระพุทธศาสนาตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ศรัทธาต่อพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง ซึ่งเน้นไปที่ความศรัทธา ๔ ประการ คือ ศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณของพระพุทธเจ้า ศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณของพระธรรม ศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในคุณของพระสงฆ์ และศรัทธาเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแสดงไว้^{๑๖๒}

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อสารเชิงพุทธหรือพุทธวิธีการสื่อสาร เป็นหลักการทางการสื่อสารตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ซึ่งจำแนกตามบริบทขององค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ๑) ผู้ส่งสาร หรือพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ ได้แก่ ฟังเป็น พูดเป็น เรียนเป็น จำแนก มีอุปนิสัยผู้ฟัง ฉลาดในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท คุณสมบัติของผู้รู้ ได้แก่ รู้หลักการ รู้ความหมาย รู้จักตนเอง รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักสังคม และรู้จักความแตกต่างของแต่ละบุคคล และคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ได้แก่ น่ารัก น่าเคารพ ชี้แจงได้ อุดหนุนต่อถ้อยคำ อธิบายโดยลึกซึ้ง และไม่ชี้แนะในทางที่ผิด ๒) สาร หรือหลักธรรมคำสอนที่ภิกษุผู้จัดรายการวิทยุนำไปเผยแผ่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ซึ่งต้องเป็นเรื่องจริงแท้ แน่นอนเหมาะสมกับกาลเวลา และมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง ๓) ช่องทางในการสื่อสาร หรือวิธีที่ใช้ในการสื่อสาร หากถือคติทางพระพุทธศาสนาก็ควรต้องเป็นการสื่อสารแบบสองทาง หากแต่ควรพิจารณาพื้นฐานความสามารถตามลำดับแห่งภูมิปัญญาของผู้ฟังหรือผู้ถามเป็นสำคัญด้วย และ ๔) ผู้รับสาร หรือประชาชนผู้ฟังรายการวิทยุ ฟังมีคุณสมบัติส่วนบุคคลที่ดี ได้แก่ มีหลักของการฟังที่ดี และเป็นผู้เล่าเรียนศึกษา มาดี และควรมีหลักพิจารณาในสารนั้นให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะปลงใจเชื่อตามหลักกาลามสูตร

^{๑๖๒} ๒๐.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/ ๒๑๒-๒๑๘.

๒.๓.๓ กระบวนการสื่อสารตามทฤษฎีตะวันตก

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “กระบวนการสื่อสารตามทฤษฎีตะวันตก” ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาสาระสำคัญไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

นักวิชาการตะวันตกมีหลายหลายท่าน อาทิเช่น แบบจำลอง SMCR เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo)^{๑๖๓} การสื่อสารของฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell)^{๑๖๔} การสื่อสารทางเดียวเชิงเส้นตรงของ แชนนอนและวีเวอร์ (Shannon & Weaver)^{๑๖๕} ซึ่งล้วนเป็นทฤษฎีที่เริ่มก่อตั้งขึ้นโดยค่อย ๆ แยกจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และภาษา กลายมาเป็นศาสตร์ใหม่ในตัวของมันเอง ปัจจุบันเรียกว่า ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (Mass Communication Theory)

(๑) องค์ประกอบของการสื่อสาร

ตามหลักการทฤษฎีการสื่อสารสามารถแบ่งองค์ประกอบของการสื่อสารออกเป็น ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) ผู้ส่งสาร (Source) คือผู้ที่ทำหน้าที่ส่งข้อมูลสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางที่เรียกว่าสื่อ ถ้าหากเป็นการสื่อสารทางเดียวผู้ส่งจะทำหน้าที่ส่งเพียงประการเดียว แต่ถ้าเป็นการสื่อสาร ๒ ทาง ผู้ส่งสารจะเป็นผู้รับในบางครั้งด้วย ผู้ส่งสารจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร มีเจตคติต่อตนเอง ต่อเรื่องที่ส่ง มีความรู้ในเนื้อหาที่จะส่งและอยู่ในระบบสังคมเดียวกับผู้รับก็จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

๒) ข่าวสาร (Message) ข่าวสารที่ดีต้องแปลเป็นรหัสเพื่อสะดวกในการส่งการรับและตีความเนื้อหาสาระของสารและการจัดสารก็จะต้องทำให้การสื่อความหมายง่ายขึ้น

๓) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channels) คือ ช่องทางเพื่อใช้ในการรับรู้ในประสาทสัมผัสทั้งห้า คือตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส ตลอดจนตัวกลางที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น สิ่งพิมพ์ กราฟิก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่จะพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ตามเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ เกณฑ์สื่อที่เป็นบุคคล เกณฑ์การมีส่วนร่วมในสื่อของผู้รับสารและเกณฑ์แหล่งกำเนิดสื่อ

๔) ผู้รับสาร (Receiver) คือ ผู้ที่เป็นเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพผู้รับสารจะต้องมีประสิทธิภาพในการรับรู้ มีเจตคติที่ดีต่อข้อมูลข่าวสารต่อผู้ส่งสารและต่อตนเองในการเลือกที่จะรับสารอย่างไร เช่น ถ้าผู้รับสารต้องการรับสารตามที่ผู้ส่งสารกระทำอยู่ในขณะนั้นและผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจได้ในสารนั้น การสื่อสารก็กระทำสำเร็จโดยง่าย^{๑๖๖}

(๒) ลักษณะของการสื่อสาร

ตามหลักการทฤษฎีการสื่อสารสามารถจำแนกลักษณะของการสื่อสารออกเป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้

๑) การสื่อสารภายในตัวบุคคล (Interpersonal Communication) เป็นการสื่อสารของบุคคลคนเดียว โดยคนเดียวกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตัวอย่าง เช่น การร้องเพลง การพูดกับตัวเอง การฟัง การเขียนจดหมาย

^{๑๖๓} David K. Berlo, *Process of Communication*, (New York: Holt, Rinehart and Winton, 1960, p. 57.

^{๑๖๔} Harold D. Lasswell, “The Structure and Function of Communication. In society”, in *The Communication of Ideal*, (New York: Harper and Row publishers, 1948), p. 62.

^{๑๖๕} Shannon C. and Weaver, *The Mathematical Theory of Communication*, (Urbana: University of Illinois Press, 1949), p. 53.

^{๑๖๖} คุรยละเอียดใน กิตติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*, หน้า ๘-๒๐.

๒) การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารกลุ่มเล็ก (Interpersonal and Small Group Communication) คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาทำการสื่อสารลักษณะตัวต่อตัว กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง ในขณะที่อีกคนส่งสาร อีกคนทำหน้าที่รับสาร ดังนั้น การสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเกิดได้ ทั้ง ๒ กรณี ตัวอย่าง เช่น การพูดคุยกันระหว่างคน ๒ คน การเขียนจดหมายถึงกันและการโทรศัพท์ถึงกัน เป็นต้น และกรณีของกลุ่มย่อยที่มีคนมากกว่า ๒ คนมารวมกันในลักษณะการติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันโดยตรง เช่น การเรียนหนังสือในชั้นเรียน การประชุมกลุ่ม เป็นต้น

๓) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) เป็นการสื่อสารในคนจำนวนมากซึ่งอยู่ในสถานที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เช่น การอภิปรายในที่ประชุม การหาเสียงในการเลือกตั้ง และการปราศรัยในวาระต่าง ๆ เป็นต้น

๔) การสื่อสารในองค์กร (Organizational Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างสมาชิกองค์กรต่าง ๆ หรือของหน่วยงาน ประกอบด้วยผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารระหว่างผู้ร่วมงานระดับเดียวกันทุกระดับ ทุกหน่วยงาน โดยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายใต้สภาพแวดล้อมบรรยากาศขององค์กรที่สามารถเปลี่ยนไปตามกาลเทศะและตัวบุคคล ตลอดจนสาระเรื่องราวและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

๕) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นการสื่อสารข้อมูลอย่างเดียวกันจากองค์กรหรือสถาบันสื่อสารมวลชนไปยังคนจำนวนมากที่อยู่ในที่ต่างกัน และผู้รับสารจะมีคุณลักษณะด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน เป็นการส่งข่าวสารให้กับคนจำนวนมากที่มีความแตกต่างกัน อยู่ในถิ่นต่าง ๆ กันได้อย่างทั่วถึงในเวลาอันรวดเร็วมีประสิทธิภาพและมีสมรรถภาพตัวอย่างของสื่อประเภทนี้ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น^{๑๖๗}

กล่าวได้ว่า ศาสตร์ตะวันตก อธิบายว่า การสื่อสาร (Communication) จำแนกลักษณะของการสื่อสารเป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารภายในตัวบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารกลุ่มใหญ่ การสื่อสารในองค์กร และการสื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม โดยลักษณะดังกล่าวข้างต้น ก็อาจจำแนกให้จำกัดอยู่ใน ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ แบบที่มีการไหลของสารทางเดียว (One way Communication) และแบบที่มีการไหลของสารในลักษณะสองทาง (Two Ways Communication) ซึ่งเกณฑ์ในการจำแนกดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญกับปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) เป็นสำคัญ

(๓) ทฤษฎี SMCR

เดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) ได้พัฒนาแนวคิดที่ผู้ส่งจะส่งสาร การแปลความหมายผู้รับ และการโต้ตอบกับสารนั้น เป็นทฤษฎี SMCR ประกอบด้วย ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสาร มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่งและควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับ ดังนี้

^{๑๖๗} Amatai Etzioni, *Modern Organizations*, (New York: Prentice-Hall, 1994), p. 32.

๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการเข้ารหัส (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับ เพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่งและควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้ให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย ผู้ส่งสารนั้นสามารถแบ่งออกได้หลายประเภทตามหลักเกณฑ์ที่ในการแบ่ง เช่น การแบ่งโดยใช้หลักเกณฑ์ของการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ส่งสารในการสื่อสารแบบสื่อมวลชนและการแบ่งประเภทการสื่อสารโดยใช้หลักเกณฑ์ตามหน้าที่ในการสื่อสาร เช่น ผู้ส่งสารที่มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ผู้ส่งสารมีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารหรือมีหน้าที่ในการให้ความบันเทิง เป็นต้น

๒) ข้อมูลข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์และวิธีการส่งข่าวสาร ซึ่งข่าวสารประกอบไปด้วยเรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกต่าง ๆ โดยภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารเกิดจากความคิดต่าง ๆ ของผู้ส่งสารและมีความต้องการที่จะส่งหรือแสดงความคิดออกไปสู่ผู้รับสาร การส่งสารจึงเป็นการที่ผู้ส่งสารแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างเพื่อแทนความคิดต่าง ๆ ด้วยคำพูด การเขียน การวาดและการแสดงอาการใด ๆ ความสำคัญของสาร คือ การทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ความหมายและมีปฏิกิริยาตอบสนองสารนั้น

๓) ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น เป็นสื่อหรือตัวกลางที่นำพาข่าวสารไปยังผู้รับ โดยทั่วไปสารที่ถ่ายทอดไปยังผู้รับมีทั้งแบบที่อยู่ต่อหน้าและการสื่อสารไปยังกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลกันหรือเป็นกลุ่มใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องมีการใช้สื่อที่จะนำพาข่าวสารไปยังผู้รับที่เหมาะสมต่อผู้รับ แต่โดยสำคัญแล้ว การแบ่งประเภทของช่องทางของสารหรือสื่อในกระบวนการสื่อสารมีความสำคัญน้อยกว่าการพยายามเสนอให้ได้ทราบถึงยังผู้รับสารให้มีข้อมูลที่ได้รับครบมากที่สุด เพราะการแบ่งสื่อไม่ขึ้นอยู่กับการใช้หลักเกณฑ์อะไร บางสื่อใช้เพียงอย่างเดียว บางครั้งอาจใช้หลาย ๆ สื่อก็ได้

๔) ผู้รับ (Receiver) คือองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการสื่อสาร เพราะการสื่อสารใด ๆ ก็ตาม อาจไม่ประสบความสำเร็จหรืออาจจะสำเร็จไม่เต็ม ถ้าหากผู้รับสารไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในบทบาทของตนที่มีต่อการติดต่อสื่อสารนั้น ซึ่งบทบาทหน้าที่ของผู้รับสารในกระบวนการสื่อสารมีอยู่ ๒ ประการ คือ การรับรู้ความหมายตามเรื่องราวของผู้ส่งสารผ่านสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งมาถึงตนและการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสารหรือข่าวสารนั้น การแบ่งจำแนกประเภทของผู้รับสารก็เช่นกัน สามารถแบ่งได้หลายรูปแบบด้วยเช่นกัน เช่น การแบ่งตามลักษณะการสื่อสาร อาทิ กลุ่มระหว่างผู้รับสารระหว่างบุคคล ผู้รับสารแบบการสื่อสารกลุ่ม หรือผู้รับสารที่เป็นระบบสื่อสารมวลชน เป็นต้น^{๑๖๘}

สรุปได้ว่า ทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง ๔ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร แต่จะให้ความสำคัญในปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ระดับความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้รับละผู้ส่งต้องมีตรงกันเสมอ

^{๑๖๘} เดวิด เค. เบอร์โล (David K.Berlo) อ้างใน ศุภรศมี จิตติกุลเจริญ, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.

๒.๔ ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

สถานีวิทย์ “แสงธรรมรังสี” ของ วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็น ๑ ใน จำนวน ๔๐๑ สถานี ที่อยู่ในกำกับมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่ที่ วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ใหม่ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมี พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์) เป็นผู้ก่อตั้ง^{๑๖๙} ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๙) มี รายละเอียดการตั้งสถานี และผังรายการ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ ใบอนุญาตทดลองประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง

^{๑๖๙} วัฒนัยโรง, “สถานีวิทย์ในกำกับมหาเถรสมาคม ๔๐๑ สถานี”, [ออนไลน์], < <http://www.watnairong.net/>>, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].

รายการ	คำอธิบาย	รับรองตนเอง (มี/ไม่มี)
เพลงชาติ	ในช่วงเวลา 08.00 น. และ 18.00 น. ของทุกวัน	
ข่าวในพระราชสำนัก	ในช่วงเวลา 19.00 - 22.00 น. ของทุกวัน	
รายการสร้างสรรค์สังคม เด็กและเยาวชน อย่างน้อยวันละ 60 นาที	ในช่วงเวลา 16.00 - 18.00 น. ของวันจันทร์ - วันศุกร์ ในช่วงเวลา 07.00 - 09.00 น. ของวันเสาร์ ถึง วันอาทิตย์	
มีบริการเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของคน พิการและคนด้อยโอกาส	หมายถึง บริการหรือเนื้อหารายการที่คนพิการและคนด้อย โอกาสสามารถเข้าถึง หรือใช้ประโยชน์จากรายการได้ อย่างน้อย วันละ 60 นาที	ในรายการ
ออกอากาศ "รายการเดินทางประเทศไทย" และ "รายการสืบความสุขให้คนไทย"	"รายการเดินทางประเทศไทย" ให้ออกอากาศทุกวันวันศุกร์ ตั้งแต่ 18.00 - 18.20 น. และ "รายการสืบความสุขให้คนไทย" ชาติ" ให้ออกอากาศทุกวันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 20.15 น. เป็นต้น	
การให้ผู้อื่นเข้าช่วงเวลารายการ เฉพาะกิจการทางธุรกิจ	** ร้อยละ 10 - 40 ของเวลารายการออกอากาศทั้งหมด	
ผลิตรายการโดยคนในชุมชน เฉพาะกิจการบริการชุมชน	** ร้อยละ 50 ของเวลารายการออกอากาศทั้งหมด	

แผนภาพที่ ๒.๒ ผังรายการ

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
ใบอนุญาตให้ ตั้ง สถานีวิทยุคมนาคม

ใบอนุญาตฉบับที่ 080157000122
อนุญาตให้ **วัด ธรรมรังษี**
สัญญาณเรียกขาน -
ที่อยู่ 68 หมู่ที่ 1 ต.ไร่ใหม่ อ.สามร้อยยอด
จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ 77180

วันที่ 31 มกราคม 2557
โทรศัพท์ 032-688375

ตั้ง สถานีวิทยุคมนาคม

กำลังส่งสูงสุดไม่เกิน 500.000 วัตต์

ติดตั้งประจำที่ ณ **วัดธรรมรังษี (ความถี่ เอฟ.เอ็ม. 97.50 MHz) เลขที่ 68 หมู่ 1
ต.ไร่ใหม่ อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ 77180**

ความสูงของเสาอากาศ 60 เมตร
ใบอนุญาตฉบับนี้ให้ใช้ได้ตลอดระยะเวลาที่ผู้รับใบอนุญาตใช้สถานีตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาตเป็นสถานีวิทยุคมนาคม

(ลงนาม).....

กำลังส่งออกอากาศไม่เกิน 500 W และความสูงของเสาอากาศไม่เกิน 60 เมตร ตามภาคผนวก ก
ของประกาศ กสทช. เรื่อง หลักเกณฑ์การอนุญาตทดลองประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง พ.ศ. 2555
กลุ่มงานการอนุญาตประกอบกิจการ 2/กลุ่มงานการอนุญาตประกอบกิจการ 2
ภารกิจกระจายเสียงและโทรทัศน์ (100157-082) (900626-0)

 (นางสาวเนติรัตน์ กิจการกิจกร)
 ผู้อำนวยการกลุ่มงานการอนุญาตประกอบกิจการ ๒
 เจ้าหน้าที่งานผู้ออกใบอนุญาต

แผนภาพที่ ๒.๓ ใบอนุญาตให้ตั้งสถานีวิทยุ

สรุปได้ว่า วัดธรรมรังสี สามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีสถานีวิทย์ “แสงธรรมรังสี” ซึ่งเป็น ๑ ใน จำนวน ๔๐๑ สถานี ที่อยู่ในกำกับมหาเถรสมาคม ตั้งอยู่ที่ วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ใหม่ อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมี พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์) เป็นผู้ก่อตั้งโดยถูกต้องตามกฎหมาย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุ กระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยมีรายละเอียด ตามลำดับ ดังนี้

๒.๕๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

ดารา ประจันพล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ)” ผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) พบว่า ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมตามแนวพุทธวิธี ทั้งในส่วนของคุณสมบัติของนักเผยแผ่ จุดมุ่งหมายในการสอน หลักการสอน ลีลาการสอน วิธีการสอน และเทคนิคการสอน รวมทั้งนำบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวก มาประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้ประสบผลสำเร็จ โดยใช้กลยุทธ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมที่หลากหลาย รวมถึงยุทธศาสตร์การเผยแผ่พุทธธรรม ที่มีการวิเคราะห์สถานการณ์และกลุ่มเป้าหมายของการเผยแผ่ ทุกครั้ง นอกจากนี้ ท่านยังได้ปฏิบัติตามหลักคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะ ที่เรียกว่า สปัปรีสธรรม ๗ ซึ่งได้แก่ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาล การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล ๒) ผลการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ) พบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของท่านได้ก่อให้เกิดผลทั้งแก่บุคคล สังคม และพระพุทธศาสนา ผลที่เกิดขึ้นแก่บุคคล ได้แก่ การทำให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา มีทัศนคติที่ดี และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องได้ ซึ่งท่านได้เผยแผ่สิ่งเหล่านี้ทั้งแก่คนไทย ตลอดจนชาวต่างชาติ และต่างศาสนาด้วย ผลที่เกิดขึ้นแก่สังคม ได้แก่ การแก้ปัญหาเรื่องความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การลดความรุนแรงของอำนาจวัตถุนิยม การแก้ปัญหาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความพอเพียง และการเสริมสร้างความสามัคคี ผลที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การพัฒนางานด้านพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พุทธธรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย และการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยการใช้ความรู้ สติปัญญา และความรอบคอบในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อพระพุทธศาสนา^{๑๗๐}

^{๑๗๐} ดารา ประจันพล, “ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปัญโญ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระมหาสนั่น อุดมมสฺสโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : กรณีศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่าการเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธรูปเจ้าที่มีความเจริญแพร่หลายได้นั้น เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติในฐานะผู้เผยแผ่ทั้งในด้านพระจริยวัตรและเทคนิควิธีการเผยแผ่ สื่อการสอนของพระองค์เป็นสื่อธรรมชาติที่หาได้ง่ายและเข้าถึงความรู้สึกของผู้คนได้ดี การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็คือการสื่อสารธรรมะให้คนได้เข้าถึงธรรมะ ความจริงแล้วพระพุทธศาสนาก็มีหลักการและรูปแบบการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็ควรจะได้อ้างอิงหลักการสื่อสารแบบปัจจุบันที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกด้วย เพราะโลกได้เปลี่ยนไปมาก กระแสวัฒนธรรมของตะวันตกมีอิทธิพลต่อชาวโลกมาก ควรได้มีการประยุกต์ ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ อันเป็นเหตุให้เขาได้ประพฤติปฏิบัติตาม งานของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นงานที่ดำเนินตามกฎ ระเบียบ และคำสั่ง ของมหาเถรสมาคม งานของพระธรรมทูตแม้จะมีรูปแบบการเผยแผ่ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว แต่เนื้อหาการเผยแผ่นั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว พระธรรมทูตกำหนดหลักธรรมในการเผยแผ่ได้ด้วยตัวเอง ส่วนเรื่องเทคนิควิธีการเผยแผ่ก็เป็นเรื่องเทคนิควิธีการเผยแผ่ก็เป็นเรื่องความสามารถเฉพาะบุคคล และการหมั่นพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่ของตนเอง นักเรียนต้องการการอบรมบรรยายที่มีเนื้อหาสาระซึ่งมีความเพลิดเพลินสนุกสนานในตัว พระธรรมทูตต้องประยุกต์การสอนให้ทันสมัย ตรงกับความต้องการของผู้ฟังการเผยแผ่หรือสื่อสารธรรมะจึงจะได้ผลดี^{๑๗๑}

พระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท) ผลการวิจัยพบว่า หลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท) ท่านเป็นพระเถรอาจารย์ที่เป็นปูชนียสงฆ์แห่งคณะสงฆ์และประชาชนชาวจังหวัดสุรินทร์ มีคุณสมบัติครบถ้วนของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรม มีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอน ใช้รูปแบบและแนวทางการสอนให้ประจักษ์ ปฏิบัติตนเป็นอย่างดี แนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความรู้คู่คุณธรรม ปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในการอนุเคราะห์ประชาชนไม่ให้เกิดความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม ได้สนองบทบาทกิจการคณะสงฆ์ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะของการประยุกต์ให้สอดคล้องวิทยาการสมัยใหม่ นำเสนอแบบวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รู้ถึงหลักคำสอนที่ทางพระพุทธศาสนาummองที่แตกต่าง ผ่านออกมาในลักษณะการแสดงพระธรรมเทศนา และการกล่าวสัมโมทนียกถา ในลักษณะที่จะฉลองศรัทธาเจ้าภาพ และให้กำลังใจต่อผู้ได้บังคับบัญชา ให้มีกำลังใจในการประกอบศาสนกิจที่สมบูรณ์ต่อไป^{๑๗๒}

^{๑๗๑} พระมหาสนั่น อุดมมสฺสโร, “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : กรณีศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๗๒} พระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม), “ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี(ทองอยู่ ญาณวิสุโท)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระมหาบุญไทย ยโสธร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก)” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก) มีความสอดคล้องกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะท่านมีวิธีการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะสั่งสอน การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่อง เพื่อดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ วิธีการสอนของท่านดังต่อไปนี้ คือ การยกอุทาหรณ์ ตัวอย่างเช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคี โดยยกตัวอย่างเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี เป็นต้น การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา เช่นครั้งพระพุทธเจ้าตรัสสอนเมณฑกเศรษฐีว่า โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เป็นต้น และการใช้อุปกรณ์การสอน ตัวอย่างเช่นพระพุทธเจ้าได้หยิบใบประดู่ลายมาเล็กน้อยแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ป่ากับพระหัตถ์ของพระองค์ที่ไหนมากกว่ากัน เป็นต้น สำหรับการสื่อสารทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านผู้ส่งสาร (Source) ท่านสามารถเป็นสื่อบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการบริหารการจัดการวัด (๒) ด้านสาร (Message) ของท่าน ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนามีเนื้อหาส่งเสริมให้กำลังใจแก่พุทธบริษัท เช่น พระภิกษุสามเณร เป็นต้น สามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรม ทั้งมีข้อมูลความรู้ทางโลกและทางธรรม (๓) ด้านสื่อ (Channel) ซึ่งเป็นช่องทางที่ท่านใช้สื่อหลักธรรมด้านต่าง ๆ สามารถสร้างความศรัทธาหรือความน่าเชื่อถือ รวดเร็ว ง่าย เหมาะกับสถานการณ์ ณ ขณะนั้น และ (๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver) บุคคลหรือคณะบุคคลที่รับสารหรือเนื้อหาธรรมจากท่าน สามารถเข้าถึงเนื้อหาของสารหรือธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ^{๑๗๓}

พระครูวัชรธรรมคุณ (วิเชียร กลฺยาณธมฺโม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลของผู้สูงอายุในด้านเพศ สถานะ วุฒิการศึกษา และอาชีพ มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลของผู้สูงอายุในด้านอายุ มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ^{๑๗๔}

^{๑๗๓} พระมหาบุญไทย ยโสธร, “การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนติโก),” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๗๔} พระครูวัชรธรรมคุณ (วิเชียร กลฺยาณธมฺโม), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

พระมหานุรักษ์ อภิรักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “หนังตะลุงกับการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน:กรณีหนังตะลุง คณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า หนังตะลุงเป็นสื่อศิลปะพื้นบ้านที่แสดงกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีคณะหนังตะลุงมากที่สุดจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ แต่หลักฐานไม่ปรากฏชัดว่า เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใด แต่มีการสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๗ โดยได้รับอิทธิพลมาจากหนังตะลุงอินเดีย หนังตะลุงชวา และหนังตะลุงมลายู และได้ผสมผสานกับรูปแบบการแสดงหนังตะลุงของไทย ต่อมาได้พัฒนารูปแบบการแสดงหนังตะลุงแบบไทยขึ้นมาตามลำดับ และในส่วนหลักศีลธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของหนังตะลุงนั้น พบว่า มีอยู่หลายประการด้วยกัน แต่ที่พบบ่อยครั้งได้แก่ กรรม ศีล อบายมุข ความกตัญญูกตเวที ทิศ ฆราวาสธรรม พรหมวิหารธรรม เป็นต้น^{๑๗๕}

พระสุรศักดิ์ กิตติปัญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาพระเครื่องในฐานะสื่อเผยแผ่พุทธธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า พระเครื่องเป็นคำย่อ มาจากคำว่าพระเครื่องราง อันหมายถึงพระองค์เล็กๆสำหรับนำติดตัวไปบูชา มีจุดเริ่มต้นมาจากสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลในอินเดีย และต่อมาเกิดการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งในทางพุทธศาสนาถือกันว่าเป็นมูลแห่งกุศล จึงพากันสร้างพระพุทธรูป พระเครื่อง เดิมพระเครื่องเรียกว่าพระพิมพ์ ชาวพุทธสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายดังนี้ ๑) เป็นที่ระลึกปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนา ๒) เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) รำลึกถึงผู้ล่วงลับ หรือ สะเดาะเคราะห์ ๔) บรรจุพุทธคุณ เพื่อป้องกันภัยสงคราม และอุทิศให้ผู้วายชนม์ในศึกสงคราม ๕) เป็นอุเทสิกเจดีย์ พระเครื่องเป็นสื่อแทนพระพุทธรูป เห็นได้จากผู้มีพระเครื่องติดตัวจะทำให้เกิดพุทธานุสติ ระลึกถึงพุทธรูปต่าง ๆ น้อมระลึกถึงพุทธจริยาวัตรอันเป็นแบบอย่างที่ดีควรปฏิบัติ พระเครื่องสื่อถึงหลักธรรม เห็นได้จากจารึกคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยความศรัทธาต่อพุทธธรรม ให้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน เช่น ในคาถาต่างๆ พระเครื่องสื่อถึงพระสงฆ์ (เกจิอาจารย์) ซึ่งมีผู้เลื่อมใสศรัทธา ในพระเกจิอาจารย์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ การสร้างพระเครื่องแฝงกุศโลบายในการสอนการประพฤติปฏิบัติธรรมไว้อย่างประณีต และลึกซึ้ง มากกว่าจะเป็นการสร้างที่เน้นเพียงเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ การอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่เข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมเดิม โดยการหวังพึ่งปาฏิหาริย์พุทธคุณให้แคล้วคลาด ปลอดภัย มีเสน่ห์ เมตตามหานิยม เช่น ได้สร้างพระไพรีพินาศ หัวใจเศรษฐี ให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย แทนที่จะเข้าใจหลักธรรมของพระเครื่องซึ่งเป็นสื่อความหมาย ความเข้าใจเรื่องพระเครื่องในฐานะสื่อเผยแผ่พุทธธรรม ชาวพุทธไทยในปัจจุบันพบว่า พระเครื่องสามารถนำไปเผยแผ่พุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน มุ่งทำประโยชน์เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทะนุบำรุง พระศาสนา ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอน และตั้งเจตนาหวังให้เป็นพุทธศาสนตร้อยคู่กับสังคมไทยตลอดไป^{๑๗๖}

^{๑๗๕} พระมหานุรักษ์ อภิรักษ์, “หนังตะลุงกับการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน:กรณีหนังตะลุง คณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๗๖} พระสุรศักดิ์ กิตติปัญญา, “ศึกษาพระเครื่องในฐานะสื่อเผยแผ่พุทธธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

เจ้าอธิการชัยชนะ สุขวฑฒโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงเพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่สอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง ได้แยกเป็นข้อ ๆ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่โดยพระองค์ทรงแสดงเองและส่งพระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกทิศ พระพุทธองค์ทรงถือว่าการประกาศพระพุทธศาสนาเป็นงานหลัก เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย โดยทรงสั่งสอนพระสาวกจนบรรลุคุณสมบัติ ส่วนมากเป็นพระอรหันต์ทรง ตรัสสอนให้มีคุณสมบัติ มีวิธีการ และหลักการที่เหมาะสมทุกด้าน เพื่อให้การเผยแผ่แก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายประการอันเหมาะสมแก่ผู้ฟัง ตามภูมิหลัง ปัญญาความรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อจบการสนทนาจึงมักจะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลนิพพานบ้าง ได้ดวงตาเห็นธรรมบ้าง เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง หรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะบ้าง แล้วแต่อินทรีย์บารมีของแต่ละบุคคล หลักพื้นฐานการสอนธรรมของพระสาวกตามแนวพุทธจริยาพระพุทธเจ้าที่ทรงเน้นข้อวัตรให้เป็นแบบอย่างในการสอนโดยยึดหลักการเผยแผ่ธรรมที่พุทธองค์ทรงใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปทั่วทุกสารทิศทั้งจำนวน ผู้เผยแผ่และจำนวนของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็มีจำนวนมากยิ่งขึ้นต้องยอมรับว่าองค์ที่สำคัญคือองค์ผู้เผยแผ่ นั่นคือ พระสาวกทำให้องค์พุทธธรรมซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นธรรมเสนาบดีมีพระมหาโมคคัลลานะเป็นธรรมเสนาช้ายมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๑๗๗}

พระครูอนุกูลปัญญากร (สุชิน สิริปณฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี จากการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ ๓๑-๔๐ ปี น้อยที่สุดอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป อาชีพส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม น้อยสุดอาชีพธุรกิจ ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นมัธยม น้อยสุดระดับอนุปริญญา ๒) ผลการเปรียบเทียบ บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ประชาชนที่มีเพศ มีอายุ มีอาชีพ มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกัน^{๑๗๘}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการนำเอาหลักธรรมคำสอนไปทำให้แพร่หลายให้ประชาชนได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่เพื่อให้กลุ่มผู้ฟังหรือกลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ เข้าใจ ในหลักพุทธธรรม แล้วสามารถน้อมนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งดังกล่าวนี้อาจเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

^{๑๗๗} เจ้าอธิการชัยชนะ สุขวฑฒโน, “การประยุกต์ธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๗๘} พระครูอนุกูลปัญญากร (สุชิน สิริปณฺโณ), “บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อวิทยุกระจายเสียง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุกระจายเสียง พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้แก่

พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่า ด้านประเมินรายการอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านคุณภาพทางเทคนิค อยู่ในระดับมาก ๒) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของผู้ฟังรายการ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ฟังที่มีสถานภาพส่วนบุคคลต่างกันจะมีระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน พบว่า ผู้ฟังรายการที่มีเพศ ระดับการศึกษา ที่อยู่ปัจจุบันต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอาชีพ ผู้ฟังรายการที่มีอาชีพ อายุต่างกันมีระดับผลการดำเนินงานของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑^{๑๗๙}

ลำยอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานวัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจในการรับฟังสถานี ๓ อันดับแรก คือ การมีผู้ดำเนินรายการที่เหมาะสม ความชัดเจนของสัญญาณ และมีเรื่องราวบันเทิงที่ทันสมัยและเปิดเพลงใหม่ ๆ รูปแบบของรายการที่ผู้ฟังนิยมและเลือกรับฟัง ๓ อันดับแรก คือ รายการที่ผสมผสานสาระและบันเทิงแต่เน้นบันเทิงมากกว่า รายการที่เน้นรายการบันเทิง เพลง และรายการสนทนาการ และผสมผสานสาระและบันเทิงโดยให้ความสำคัญเท่าๆ กัน จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยที่ได้นั้นแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดรายการในปัจจุบันของวิทยุสงฆ์นั้นยังไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการฟังของผู้ฟังมากนัก อย่างไรก็ตามทางเลือกหนึ่งที่สถานีวิทยุของพระสงฆ์สามารถเลือกมาประยุกต์ใช้ในรายการเพื่อตอบโจทย์ของสถานีและของสงฆ์ก็คือ การเลือกใช้ศึกษาบันเทิงที่เป็นงานที่มีเจตนาผสมผสานข้อมูลข่าวสาร และสาระความรู้ในด้านต่างๆ เข้ากับความบันเทิง โดยมีเป้าหมายให้บุคคลได้คิด คำนึง รับรู้ และมีการประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่พึงประสงค์ของสังคม โดยเป็นการชี้นำสังคมไปในทิศทางที่ต้องการได้ ในการช่วยเหลือสังคม หรือใช้ในการต่อยอดภาพลักษณ์ที่ดีของของสงฆ์ และผู้รับสารก็ยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน น่าสนใจ และได้เสนอความรู้ให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้ฟังได้ ซึ่งก็ยังเป็นความต้องการที่แท้จริงของผู้ฟัง^{๑๘๐}

^{๑๗๙} พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม), “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๐} ลำยอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานวัตร, “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน”, *รายงานการวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระธีรญาณ ญาณสุจิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารสถานีวิทยุชุมชน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุมชนตั้งขึ้นตั้งแต่ปลายพุทธศักราช ๒๕๔๓ ตามมาตรา ๔๐ แห่งรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่กำหนดไว้ว่าคลื่นความถี่ไม่ควรมีการผูกขาดประชาชนควรเข้าถึงสื่อและชุมชนสามารถเป็นเจ้าของได้ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและของชาติโดยจัดให้มีคณะกรรมการบริหารกิจการสื่อด้านนี้เป็นการเฉพาะ ส่วนการบริหารสถานีนี้นั้นเนื่องจากว่า ในระยะเวลาที่เรื่องนี้ นโยบายวิทยุชุมชนยังมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมอยู่ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบการบริหารตามหลัก POSDCoRB คือการวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การประสานงาน การรายงานและการจัดงบประมาณ เป็นแนวทางวิจัย และพบว่า สถานีวิทยุชุมชนมีการบริหารตามแนวทางของ POSDCoRB และที่เพิ่มเข้ามาคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายกิจกรรม สมกับเป็นวิทยุชุมชนเพื่อชุมชน การบริหารแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม ช่วยให้มีบทบาท ส่วนข้อเสนอแนะคือ อยากรจะให้ผู้รับฟังและประชาชนทุกคนเข้ามาให้ความสำคัญต่อสาธารณะ^{๑๘๑}

พระศรีอาริยะ ปิยสีโล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิทยุชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานบริหารจัดการวิทยุชุมชนเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ วัดสามพราน มีปัญหาทั้งในด้านโครงสร้างการบริหาร นโยบาย บุคลากร งบประมาณ การกระจายเสียง และผังรายการ อาทิปัญหาด้านผู้จัดรายการซึ่งมีไม่เพียงพอ หรือที่มีอยู่ก็ขาดความรู้ใน เรื่องของธรรมะ จึงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการออกอากาศ ขาดความเอาใจใส่ ขาดทักษะ เทคนิคลีลาในการพูด ขาดประสบการณ์และความรู้ในข้อมูลข่าวสารทางโลก ในส่วนปัญหาด้านเนื้อหาของรายการนั้นพบว่า เนื้อหาธรรมะส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม รักษาศีล เจริญจิตภาวนา ซึ่งเป็นเนื้อหาธรรมะที่หนัก และลึกซึ้ง ทำให้ไม่เหมาะแก่เยาวชน ส่วนปัญหาด้านระยะเวลาในการออกอากาศนั้นพบว่านานเกินไป ทำให้เยาวชนเกิดความเบื่อหน่าย รวมถึงช่วงเวลาในการออกอากาศ ก็ไม่ตรงกับเวลาว่างของเยาวชน เมื่อสอบถามความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบรายการธรรมะที่เหมาะสมกับเยาวชนนั้น พบว่ารูปแบบรายการที่เหมาะสมคือรายการเพลง รายการสนทนาปัญหาเยาวชน และรายการละครที่สอดแทรกธรรมะ ศีลธรรม คุณธรรม และคติเตือนใจ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่เยาวชนให้ความสนใจ ส่วนผู้จัดรายการนั้นจะต้องมีภาพลักษณ์ที่ดี มีความประพฤติดีเป็นแบบอย่าง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรู้ดีในเรื่องธรรมะ ใช้ภาษาถูกต้อง สุภาพเรียบร้อย น่าเสียงไพเราะ นุ่มนวล ชัดเจน มีเทคนิคและลีลาในการจัดรายการธรรมะให้สนุกสนาน เนื้อหารายการควรเป็นธรรมะที่สั้นและ เข้าใจง่าย ควรเปิดโอกาสให้มีการตอบปัญหาธรรมะในรายการต่างๆ โดยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการออกอากาศที่เหมาะสม คือ ๓๐ นาที ในวันหยุดหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ ช่วงเวลา ๑๕.๐๐-๒๐.๐๐ น. วันจันทร์-ศุกร์ คือ ช่วงเวลา ๑๘.๐๐-๒๐.๐๐ น.^{๑๘๒}

^{๑๘๑} พระธีรญาณ ญาณสุจิ, “การบริหารสถานีวิทยุชุมชน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๒} พระศรีอาริยะ ปิยสีโล (สิงห์คำ), “การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิทยุชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

พระครูสิริรัตนาวุธ และพระสอด ธมฺมจารี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการดำเนินงานสถานีวิจัยพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช” ลักษณะรายการกำหนดให้เป็นชื่อรายการธรรมะ ๑๐ รายการ เนื้อหารายการเป็นหัวข้อธรรมะ และผู้เผยแพร่รายการที่มีทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ และมีความคิดเห็นรายด้าน คือ รายด้านความรู้ที่ได้รับการฟังรายการ มีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๕๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๔๑ อยู่ในระดับมาก รายด้านความพึงพอใจต่อการฟังรายการธรรมะ มีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๔๑ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๘๒ อยู่ในระดับปานกลาง รายด้านความต้องการฟังรายการธรรมะ มีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๕๖ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๓๗ อยู่ในระดับมาก^{๑๘๓}

พระมหาปิตต์ จิตวิโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือ ผู้มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๗๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๔ มีพรรษา ๑๖-๒๐ พรรษา จำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓๗ มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๘๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๐๘ มีการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๐๒ และไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน ๘๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓๕ และ ๒) ความคิดเห็นของบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๙๒ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านอาคารสถานที่ ด้านการจัดตั้งรายการ ด้านการจัดให้มีนักจัดรายการ ๓) การเปรียบเทียบคุณภาพการความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อบทบาทในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรมไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน และ ๔) ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการสร้างอาคารสถานที่อย่างเหมาะสม, ปัญหาอาคารสถานที่จัดตั้งในวัดห่างไกลจากความเจริญทำให้ชาวสารล้าช้า, ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอาคารสถานที่น้อยไป, ขาดบุคลากรในการรักษาดูแลอาคารสถานที่เป็นประจำ, ไม่มีนายทุนมาควบคุมผังรายการ, ขาดผู้ดำเนินรายการ จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนผังรายการอยู่บ่อย ๆ, ขาดความชัดเจนจากผู้ดำเนินรายการเก่าที่ยังไม่แจ้งความจำนงมาให้ทางสถานีได้รับทราบอย่างแน่ชัด, ผังรายการก็ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนจัดผังตารางรายการใหม่ที่มาแทนรายการเก่าที่ยกเลิกไปแล้ว, นักจัดรายการเผยแพร่ธรรมะที่ไม่เพียงพอ, นักจัดรายการในเรื่องของการยกเอาธรรมะมาบรรยาย อธิบายให้ละเอียด เข้าใจง่ายขึ้นมีน้อย, นักจัดรายการขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาธรรมะดี ๆ มานำเสนอ และรู้สึกเบื่อหน่ายและขาดเทคนิค ลีลาในการนำเสนอให้น่าฟัง และควรมีการพูดคุยกับทางนักจัดรายการ สังเกตได้จากรายการถามตอบปัญหา^{๑๘๔}

^{๑๘๓} พระครูสิริรัตนาวุธ และพระสอด ธมฺมจารี ผลการดำเนินงานสถานีวิจัยพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๘๔} พระมหาปิตต์ จิตวิโส, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิฑูพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

พระมหาทองศรี เอกวโส และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิทยุวัดสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์” ผลการวิจัยพบว่า การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในด้านการประเมินผลการใช้สื่อวิทยุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยภาพรวมพบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการประเมินผลอยู่ในระดับมาก และ ในด้านความรู้ ความสามารถ ด้านทักษะในการทำงาน ด้านสื่อมวลชน ของผู้จัดรายการธรรมะ และด้านความสามารถ ในการรับสื่อวิทยุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมากตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สื่อวิทยุชุมชนได้มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ การรับรู้ ต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับ ด้านการศึกษาคุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน โดยภาพรวม พบว่า การประเมินคุณภาพการใช้สื่อวิทยุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสนาต่อสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลักการแนวคิด ข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อการเข้าไปช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขได้ นอกจากนั้นในด้านหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสนาต่อเศรษฐกิจ อยู่ในระดับมากที่สุดตามลำดับ ส่วนด้านพุทธศาสนาต่อการเมือง อยู่ในระดับน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการเมืองการปกครองในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จ มีความขัดแย้งกันเกิดขึ้นในสังคม ขาดหลักธรรมาภิบาล และ/หรือหลักธรรมาธิปไตยเป็นฐานคิด ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องมีการส่งเสริมสนับสนุน การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการวางแผนเชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศแบบบูรณาการเพื่อความยั่งยืน การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับด้านปัญหาและอุปสรรคของการใช้สื่อวิทยุต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุชุมชนทั้งสามพื้นที่ โดยภาพรวม พบว่า การนำเสนอหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเกือบทุกด้าน ได้สัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพมาก ส่วนสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขต้องตระหนักรู้ในการนำเสนอสื่อจะต้องมีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากกว่านี้ รวมทั้งระบบสื่อสารทางเทคโนโลยี ต้องใช้ทุกรูปแบบ ควรมีการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่เพื่อให้เข้ากับสังคมยุคร่วมสมัย นอกจากนั้นควรใช้เวทีสื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับศาสนิกมากยิ่งขึ้น^{๑๘๕}

สรุปได้ว่า สื่อวิทยุกระจายเสียง จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในงานด้านการสื่อสารมวลชน และถือได้ว่าเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดหนึ่งเดียว เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่มีลักษณะพิเศษบางประการ คือ มีความรวดเร็วในการถ่ายทอดเหตุการณ์ การเตรียมรายการ การนำเสนอรายการสดและรวดเร็ว การผลิตรายการทำได้รวดเร็ว ข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งผ่านทางวิทยุกระจายเสียงจึงมีความรวดเร็วกว่าสื่ออื่น ๆ เป็นสื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดทุกซอกทุกมุม มีพื้นที่เครือข่ายกระจายเสียงครอบคลุมไปทั่วประเทศ

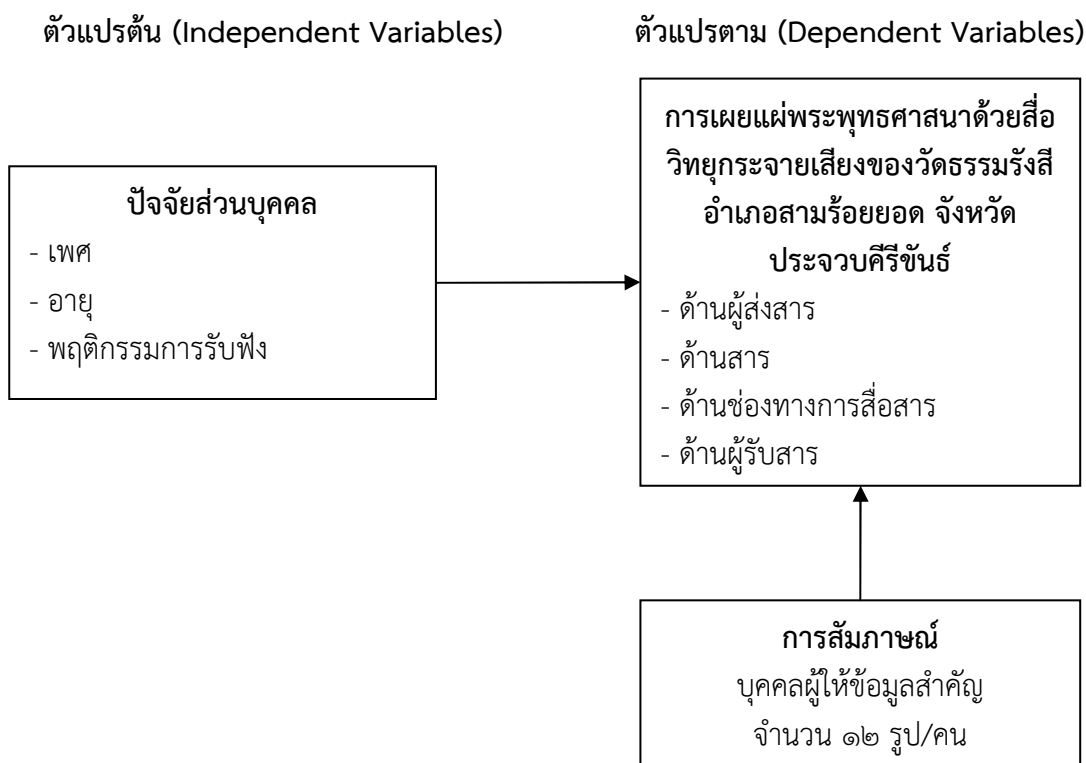
^{๑๘๕} พระมหาทองศรี เอกวโส และคณะ, “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาสถานีวิทยุวัดสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของ วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟัง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/ทฤษฎีของ **ของ เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo)**^{๑๘๖} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านผู้ส่งสาร (Sender) ๒) ด้านสาร (Message) ๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร (Channel) และ ๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๒.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๑๘๖} เบอร์โล (Berlo) อ้างใน ศุภรัตน์ จิตกุลเจริญ, ทฤษฎีการสื่อสาร, หน้า ๖๕-๗๔.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๒.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑) ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (พื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี”) จำนวน ๑๖,๓๔๐ คน^๑

^๑ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, “อำเภอสามร้อยยอด”, [ออนไลน์] < [https:// th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด](https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด) >, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].

๒) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากระชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ หรือความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e คือ เปอร์เซนต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{16,340}{1 + 16,340(0.05)^2}$$

$$= 390 \text{ คน}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากร จำนวน ๑๖,๓๔๐ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๐ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามภูมิลาเนา ระดับหมู่บ้าน แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๓๙๐ ออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๓

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย
 N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
 N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่างเช่น การแทนค่าเพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตำบลไร่เก่า จำนวน 1,340 คน ได้แก่

$$n_i = \frac{390}{16,340} \times 1,340$$

$$= 31.98 \text{ หรือ } 32 \text{ คน}$$

จากนั้นจึงใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มตัวอย่างจากพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ รายละเอียดแสดงไว้ในตารางที่ ๓.๑

^๒ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

^๓ กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกภูมิลำเนาระดับหมู่บ้าน

ที่	หมู่บ้าน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	นาวัลเปรียง	๑,๓๔๐	๓๒
๒	ป่ากลม	๒,๒๕๐	๕๔
๓	สามกระทาย	๓,๓๐๐	๗๙
๔	ไร่ใหม่	๔,๒๕๐	๑๐๑
๕	ไร่เก่า	๕,๒๐๐	๑๒๔
	รวม	๑๖,๓๔๐	๓๙๐

๓.๒.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำแนกเป็น ๒ กลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๒ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ บรรพชิต : พระสังฆาธิการ จำนวน ๗ รูป

๑) พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนต์) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.

๒) พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญฺญาสิริ)

ตำแหน่ง ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช.

๓) พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน)

ตำแหน่ง ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.

๔) พระครูโสภณวนารักษ์(ปิยะเมธีร์ เอกราโช)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปช.

๕) พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุธมโม)

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒

๖) พระครูศรีธรรมมาภินันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต)

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลศิลาลอย

๗) พระอธิการสัญญา ผาสุโก

ตำแหน่ง ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช.

กลุ่มที่ ๒ คฤหัสถ์ : ข้าราชการ/นักวิชาการด้านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน ๕ คน

๑) นายสมควร สายโพธิ์ทอง

ตำแหน่ง ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ
วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz

๒) นายสำราญ เอี่ยมสะอาด

ตำแหน่ง ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช.

- ๓) นางจรี วัชรวงศ์
ตำแหน่ง นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช.
- ๔) ว่าที่ร้อยตรีदनัย ปาน้อยนนท์
ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่
- ๕) นางศิริรัตน์ วิจิณนสาร
ตำแหน่ง ร้านอาหารบอทด่อมหาโชค สามร้อยยอด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

๓.๓.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างเครื่องมือการวิจัยตามกรอบแนวคิด โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ ๓ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ ๔ นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสมมติฐานที่เที่ยงตรงของเครื่องมือ

ขั้นตอนที่ ๕ ปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ ๖ จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

๒.๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบตามลำดับ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
พระครูวาทีวรัณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
พระมหากังวาล อธิธมโม, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตโต, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๔ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ๐.๘๐-๑.๐๐

๓) การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ ครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๖๒๓ จากนั้นจึงได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย ตามลำดับ

๔) ลักษณะของเครื่องมือ

แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

^๔ เรืองเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสีอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ดังนี้

- ๑) ด้านผู้ส่งสาร มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ
- ๒) ด้านสาร มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ
- ๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ
- ๔) ด้านผู้รับสาร มีคำถามจำนวน ๘ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๕ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question)

๓.๓.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังกล่าวข้างต้น โดยมีประเด็นคำถาม ดังนี้

คำถามข้อที่ ๑ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร อย่างไร

คำถามข้อที่ ๒ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร อย่างไร

^๕ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

คำถามข้อที่ ๓ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร อย่างไร

คำถามข้อที่ ๔ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร อย่างไร

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๔.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปยังพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลทำการการศึกษาวิจัย

๓) ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย

๓.๔.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อม กับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนการดำเนินการด้านเอกสาร คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงไว้

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ เชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ได้จากแบบสอบถาม (Questionnaire) มีรายละเอียด ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ค่าที (t-test) ค่าเอฟ (F-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕.๒ เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียด ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อข้อมูลที่ซ้ำซ้อนกัน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t- distribution)

F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F- distribution)

SS แทน ผลโดยรวมกำลังสอง (Sum of Square)

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)

MS แทน ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)

Sig. แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significances)

** แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (พื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี”) จำนวน ๓๕๐ คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๒ รูป/คน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟัง รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๓๙๐)		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๔๔	๓๖.๙๒
หญิง	๒๔๖	๖๓.๐๘
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๕.๙๐
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๒๔.๘๗
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๒๑.๕๔
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๒๐.๗๗
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๑๖.๑๕
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๑๐.๗๗
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐๐
๓. การศึกษา		
ประถมศึกษา	๑๓๑	๓๓.๕๙
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๑๕.๑๓
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๒๒.๘๒
อนุปริญญา	๓๕	๘.๙๗
ปริญญาตรี	๖๕	๑๖.๖๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๒.๘๒
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐๐
๔. พฤติกรรมการรับฟัง		
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔๘.๔๖
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๒๘.๒๑
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๒๓.๓๓
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐๘ มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๗ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๙ และมีพฤติกรรมการรับฟังโดยเฉลี่ยน้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔๖

๔.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลวิเคราะห์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม

(n = ๓๙๐)

ด้าน	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านผู้ส่งสาร	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก
๒	ด้านสาร	๔.๔๕	๐.๔๑๙	มาก
๓	ด้านช่องทางการสื่อสาร	๔.๔๐	๐.๔๔๒	มาก
๔	ด้านผู้รับสาร	๔.๓๖	๐.๔๖๗	มาก
ภาพรวม		๔.๔๑	๐.๓๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มี ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร และด้านสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ รองลงมาได้แก่ ด้านช่องทางการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร

(n = ๓๙๐)

ข้อ	ด้านผู้ส่งสาร	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจธรรมะอย่างแตกฉาน	๔.๕๔	๐.๖๐๖	มากที่สุด
๒	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่รู้จักเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมในการสื่อสารธรรมะ	๔.๔๒	๐.๕๙๔	มาก
๓	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็นและมีอารมณ์มั่นคง	๔.๓๙	๐.๖๓๙	มาก
๔	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำเสนอเนื้อหาให้เข้าใจได้โดยง่าย	๔.๔๙	๐.๕๕๙	มากที่สุด
๕	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี	๔.๔๒	๐.๕๗๕	มาก
๖	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้ฟังเป็นอย่างดี	๔.๓๘	๐.๖๑๗	มาก
๗	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่สำรวจมรรควิธีไม่กล่าวพาดพิงให้เกิดผลในทางลบแก่ผู้อื่น	๔.๔๔	๐.๖๔๖	มาก
๘	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่เสียสละโดยแสวงหาสาระที่ดีมานำเสนอต่อสาธารณชน	๔.๕๒	๐.๕๔๙	มากที่สุด
รวม		๔.๔๕	๐.๕๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจธรรมะอย่างแตกฉาน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้ฟังเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร

(n = ๓๙๐)

ข้อ	ด้านสาร	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่มีเหตุมีผลเชื่อถือได้	๔.๕๕	๐.๕๘๘	มากที่สุด
๒	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่เป็นความจริงที่ไม่บิดเบือน	๔.๔๙	๐.๕๘๑	มากที่สุด
๓	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่มีความทันสมัย สามารถใช้ได้ไม่จำกัดกาล	๔.๔๓	๐.๖๐๓	มาก
๔	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สามารถขัดเกลาจิตใจหรือบปอกุศลให้ออกไปจากจิตได้	๔.๔๒	๐.๕๙๗	มาก
๕	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน	๔.๓๖	๐.๖๔๙	มาก
๖	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่ไม่ขัดกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย	๔.๔๓	๐.๖๗๑	มาก
๗	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับบุคคลทุกเพศทุกวัย	๔.๔๖	๐.๕๘๐	มาก
๘	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่ไม่ขัดต่อค่านิยมที่ดีงามของสังคม	๔.๔๖	๐.๖๓๕	มาก
รวม		๔.๔๕	๐.๕๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ธรรมะที่นำมาเผยแพร่มีเหตุมีผลเชื่อถือได้ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร

(n = ๓๙๐)

ข้อ	ด้านช่องทางการสื่อสาร	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	มีการกำหนดผังรูปแบบรายการไว้อย่างชัดเจน	๔.๓๔	๐.๖๕๖	มาก
๒	มีการจัดรายการตามสัดส่วนที่กำหนดไว้	๔.๒๙	๐.๖๒๖	มาก
๓	มีการปรับสัดส่วนรายการให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง	๔.๓๘	๐.๖๐๐	มาก
๔	มีการจัดการรายที่เชื่อมโยงให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ฟัง	๔.๔๒	๐.๖๑๔	มาก
๕	มีการจัดรายการเพื่อมุ่งผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความสบายใจ และพัฒนาจิตใจผู้ฟัง	๔.๕๑	๐.๕๗๗	มากที่สุด
๖	มีการบริการข่าวสารสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม	๔.๔๖	๐.๖๑๐	มาก
๗	มีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นหรือซักถามในรูปแบบของการสื่อสารสองทาง	๔.๔๐	๐.๖๖๘	มาก
๘	มีการจัดรูปแบบรายการเพื่อให้สถานีมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว	๔.๓๘	๐.๖๔๙	มาก
รวม		๔.๔๐	๐.๕๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดรายการเพื่อมุ่งผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความสบายใจ และพัฒนาจิตใจผู้ฟัง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๒ มีการจัดรายการตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร

(n = ๓๙๐)

ข้อ	ด้านผู้รับสาร	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ผู้ฟังมีความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา	๔.๖๒	๐.๕๓๓	มากที่สุด
๒	ผู้ฟังเปิดใจรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ	๔.๔๔	๐.๖๒๙	มาก
๓	ผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับธรรมะในพระพุทธศาสนา	๔.๒๖	๐.๗๑๒	มาก
๔	ผู้ฟังมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารที่ได้รับได้รวดเร็วและถูกต้อง	๔.๒๗	๐.๖๘๐	มาก
๕	ผู้ฟังสามารถบังคับความสนใจของตนเองให้อยู่ที่ธรรมะหรือเรื่องราวที่ผู้จัดรายการเสนออยู่ได้	๔.๒๑	๐.๗๓๓	มาก
๖	ผู้ฟังตั้งใจรับฟังธรรมะเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ที่เกิดแก่ตนและสังคม	๔.๔๒	๐.๖๖๗	มาก
๗	ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองโดยเสนอความคิดเห็นหรือเตือนภัย/สิ่งผิดปกติดต่อสังคมส่วนรวม	๔.๒๐	๐.๗๙๓	มาก
๘	ผู้ฟังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๔.๔๔	๐.๖๐๘	มาก
รวม		๔.๓๖	๐.๕๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ผู้ฟังมีความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๒ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองโดยเสนอความคิดเห็นหรือเตือนภัย/สิ่งผิดปกติดต่อสังคมส่วนรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟังของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามตามสมมติฐานการวิจัย ทั้ง ๔ ข้อ ได้แก่

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

สมมติฐานการวิจัยข้อที่ ๔ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดลองตามค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๔๔	๔.๔๔	๐.๓๒๘	มาก
หญิง	๒๔๖	๔.๔๐	๐.๔๐๓	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๑	๐.๓๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑

ตารางที่ ๔.๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๔๔	๔.๔๔	๐.๓๒๘	๑.๑๑๔	๐.๒๖๖
หญิง	๒๔๖	๔.๔๐	๐.๔๐๓		

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๔๔	๔.๔๘	๐.๓๕๔	มาก
หญิง	๒๔๖	๔.๔๓	๐.๔๒๗	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๑๐ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๔๔	๔.๔๘	๐.๓๕๔	๑.๓๐๖	๐.๑๙๒
หญิง	๒๔๖	๔.๔๓	๐.๔๒๗		

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๔๔	๔.๔๖	๐.๓๖๔	มาก
หญิง	๒๔๖	๔.๔๕	๐.๔๔๘	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๔๔	๔.๔๖	๐.๓๖๔	๐.๒๐๓	๐.๘๓๙
หญิง	๒๔๖	๔.๔๕	๐.๔๔๘		

จากตารางที่ ๔.๑๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๔๔	๔.๔๓	๐.๓๖๘	มาก
หญิง	๒๔๖	๔.๓๘	๐.๔๘๐	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๐	๐.๔๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๑๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๔๔	๔.๔๓	๐.๓๖๘	๑.๑๕๙	๐.๒๔๗
หญิง	๒๔๖	๔.๓๘	๐.๔๘๐		

จากตารางที่ ๔.๑๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ชาย	๑๔๔	๔.๔๐	๐.๔๓๕	มาก
หญิง	๒๔๖	๔.๓๓	๐.๔๘๓	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๓๖	๐.๔๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามเพศ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๑๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	๑๔๔	๔.๔๐	๐.๔๓๕	๑.๓๒๑	๐.๑๘๗
หญิง	๒๔๖	๔.๓๓	๐.๔๘๓		

จากตารางที่ ๔.๑๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๔.๔๔	๐.๒๐๙	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๔.๕๔	๐.๓๒๓	มากที่สุด
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๔.๔๕	๐.๓๔๓	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๔.๓๓	๐.๔๐๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๔.๓๒	๐.๔๐๗	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๔.๓๔	๐.๔๕๓	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๑	๐.๓๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑

ตารางที่ ๔.๑๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๑๑๐	๕	๐.๖๒๒	๔.๕๗๗**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๕๒.๑๙๗	๓๘๔	๐.๑๓๖		
รวม	๕๕.๓๐๗	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๑๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	มากกว่า ๖๐ ปี
		๔.๔๔	๔.๕๔	๔.๔๕	๔.๓๓	๔.๓๒	๔.๓๔
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๔.๔๔		-๐.๑๐	-๐.๐๑	๐.๑๑	๐.๑๒	๐.๑๐
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๔			๐.๐๙	๐.๒๑**	๐.๒๒**	๐.๒๐**
๓๑-๔๐ ปี	๔.๔๕				๐.๑๒**	๐.๑๓**	๐.๑๑
๔๑-๕๐ ปี	๔.๓๓					๐.๐๑	-๐.๐๑
๕๑-๖๐ ปี	๔.๓๒						-๐.๐๒
มากกว่า ๖๐ ปี	๔.๓๔						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี และ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๔.๕๑	๐.๓๐๕	มากที่สุด
๒๐-๓๐ ปี	๔๗	๔.๕๗	๐.๓๕๑	มากที่สุด
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๔.๔๙	๐.๓๘๙	มากที่สุด
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๔.๓๘	๐.๔๒๙	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๔.๓๔	๐.๓๘๑	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๔.๓๗	๐.๔๘๒	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๒๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๑๗๐	๕	๐.๖๓๔	๔.๐๗๗**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๕๙.๗๑๗	๓๘๔	๐.๑๕๖		
รวม	๖๒.๘๘๗	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	มากกว่า ๖๐ ปี
		๔.๕๑	๔.๕๗	๔.๔๙	๔.๓๘	๔.๓๔	๔.๓๗
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๔.๕๑		-๐.๐๖	๐.๐๒	๐.๑๓	๐.๑๗	๐.๑๔
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๗			๐.๐๘	๐.๑๙**	๐.๒๓**	๐.๒๐**
๓๑-๔๐ ปี	๔.๔๙				๐.๑๑	๐.๑๕**	๐.๑๒
๔๑-๕๐ ปี	๔.๓๘					๐.๐๔	๐.๐๑
๕๑-๖๐ ปี	๔.๓๔						-๐.๐๓
มากกว่า ๖๐ ปี	๔.๓๗						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๔.๕๓	๐.๒๕๕	มากที่สุด
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๔.๕๕	๐.๓๕๙	มากที่สุด
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๔.๔๔	๐.๔๒๐	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๔.๓๘	๐.๔๖๐	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๔.๓๙	๐.๔๓๖	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๔.๔๓	๐.๔๗๔	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๕๑	๕	๐.๓๗๐	๒.๑๔๑	๐.๐๖๐
ภายในกลุ่ม	๖๖.๓๘๓	๓๘๔	๐.๑๗๓		
รวม	๖๘.๒๓๔	๓๘๙			

จากตารางที่ ๔.๒๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๔.๓๙	๐.๓๐๘	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๔.๕๔	๐.๓๖๑	มากที่สุด
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๔.๔๒	๐.๓๘๕	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๔.๓๐	๐.๔๗๘	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๔.๓๒	๐.๕๑๑	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๔.๓๓	๐.๕๒๙	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๐	๐.๔๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๒๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๒๒๖	๕	๐.๖๔๕	๓.๓๙๗**	๐.๐๐๕
ภายในกลุ่ม	๗๒.๙๔๒	๓๘๔	๐.๑๙๐		
รวม	๗๖.๑๖๙	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๗

ตารางที่ ๔.๒๗ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	มากกว่า ๖๐ ปี
		๔.๓๙	๔.๕๔	๔.๔๒	๔.๓๐	๔.๓๒	๔.๓๓
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๔.๓๙		-๐.๑๕	-๐.๐๓	๐.๐๙	๐.๐๗	๐.๐๖
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๔			๐.๑๒	๐.๒๔**	๐.๒๒**	๐.๒๑**
๓๑-๔๐ ปี	๔.๔๒				๐.๑๒	๐.๑๐	๐.๐๙
๔๑-๕๐ ปี	๔.๓๐					-๐.๐๒	-๐.๐๓
๕๑-๖๐ ปี	๔.๓๒						-๐.๐๑
มากกว่า ๖๐ ปี	๔.๓๓						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๓	๔.๓๓	๐.๒๘๖	มาก
๒๐-๓๐ ปี	๙๗	๔.๕๑	๐.๔๓๘	มากที่สุด
๓๑-๔๐ ปี	๘๔	๔.๔๔	๐.๓๙๖	มาก
๔๑-๕๐ ปี	๘๑	๔.๒๘	๐.๔๖๗	มาก
๕๑-๖๐ ปี	๖๓	๔.๒๒	๐.๕๓๓	มาก
มากกว่า ๖๐ ปี	๔๒	๔.๒๒	๐.๕๑๗	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๓๖	๐.๔๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๒๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๕.๔๕๔	๕	๑.๐๙๑	๕.๒๘๖**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๗๙.๒๔๑	๓๘๔	๐.๒๐๖		
รวม	๘๔.๖๙๖	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๐

ตารางที่ ๔.๓๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามอายุ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ					
		น้อยกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	มากกว่า ๖๐ ปี
		๔.๓๓	๔.๕๑	๔.๔๔	๔.๒๘	๔.๒๒	๔.๒๒
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๔.๓๓		-๐.๑๘	-๐.๑๑	๐.๐๕	๐.๑๑	๐.๑๑
๒๐-๓๐ ปี	๔.๕๑			๐.๐๗	๐.๒๓**	๐.๒๙**	๐.๒๙**
๓๑-๔๐ ปี	๔.๔๔				๐.๑๖**	๐.๒๒**	๐.๒๒**
๔๑-๕๐ ปี	๔.๒๘					๐.๐๖	๐.๐๖
๕๑-๖๐ ปี	๔.๒๒						๐.๐๐
มากกว่า ๖๐ ปี	๔.๒๒						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี, ๕๑-๖๐ ปี และมากกว่า ๖๐ ปี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุ กระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประถมศึกษา	๑๓๑	๔.๓๔	๐.๔๔๐	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๔.๓๓	๐.๓๓๗	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๔.๔๐	๐.๓๘๔	มาก
อนุปริญญา	๓๕	๔.๖๑	๐.๑๕๗	มากที่สุด
ปริญญาตรี	๖๕	๔.๕๓	๐.๓๐๑	มากที่สุด
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๔.๕๙	๐.๑๓๒	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๑	๐.๓๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑

ตารางที่ ๔.๓๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๗๗๔	๕	๐.๗๕๕	๕.๖๒๕**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๕๑.๕๓๓	๓๘๔	๐.๑๓๔		
รวม	๕๕.๓๐๗	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๓๓ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๔	๔.๓๓	๔.๔๐	๔.๖๑	๔.๕๓	๔.๕๙
ประถมศึกษา	๔.๓๔		-๐.๐๑	-๐.๐๖	-๐.๒๗**	-๐.๑๙**	-๐.๒๕**
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๓๓			-๐.๐๗	-๐.๒๘**	-๐.๒๐**	-๐.๒๖**
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๔๐				-๐.๒๑**	-๐.๑๓**	-๐.๑๙
อนุปริญญา	๔.๖๑					๐.๐๘	๐.๐๒
ปริญญาตรี	๔.๕๓						-๐.๐๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๕๙						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา และปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประถมศึกษา	๑๓๑	๔.๓๕	๐.๔๔๖	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๔.๓๔	๐.๔๑๓	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๔.๔๘	๐.๓๗๘	มาก
อนุปริญญา	๓๕	๔.๗๐	๐.๒๐๒	มากที่สุด
ปริญญาตรี	๖๕	๔.๕๖	๐.๓๔๐	มากที่สุด
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๔.๕๙	๐.๒๓๑	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๓๕ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๕.๒๕๒	๕	๑.๐๕๐	๖.๙๙๘**	๐.๐๐๐
ภายในกลุ่ม	๕๗.๖๓๕	๓๘๔	๐.๑๕๐		
รวม	๖๒.๘๘๗	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๖ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๔.๓๕	๔.๓๔	๔.๔๘	๔.๗๐	๔.๕๖	๔.๕๙
ประถมศึกษา	๔.๓๕		๐.๐๑	-๐.๑๓**	-๐.๓๕**	-๐.๒๑**	-๐.๒๔
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๓๔			-๐.๑๔**	-๐.๓๖**	-๐.๒๒**	-๐.๒๕**
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๔๘				-๐.๒๒**	-๐.๐๘	-๐.๑๑
อนุปริญญา	๔.๗๐					๐.๑๔	๐.๑๑
ปริญญาตรี	๔.๕๖						-๐.๐๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๕๙						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, อนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย, อนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประถมศึกษา	๑๓๑	๔.๓๙	๐.๔๘๘	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๔.๓๓	๐.๓๙๗	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๔.๔๖	๐.๔๐๒	มาก
อนุปริญญา	๓๕	๔.๖๔	๐.๒๑๗	มากที่สุด
ปริญญาตรี	๖๕	๔.๕๓	๐.๓๖๔	มากที่สุด
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๔.๖๔	๐.๑๘๙	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๓๘ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๔๕๔	๕	๐.๖๙๑	๔.๐๙๕**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๖๔.๗๘๐	๓๘๔	๐.๑๖๙		
รวม	๖๘.๒๓๔	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๙

ตารางที่ ๔.๓๙ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๙	๔.๓๓	๔.๔๖	๔.๖๔	๔.๕๓	๔.๖๔
ประถมศึกษา	๔.๓๙		-๐.๐๖	-๐.๐๗	-๐.๒๕**	-๐.๑๔**	-๐.๒๕
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๓๓			-๐.๑๓	-๐.๓๑**	-๐.๒๐**	-๐.๓๑**
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๔๖				-๐.๑๘**	-๐.๐๗	-๐.๑๘
อนุปริญญา	๔.๖๔					๐.๑๑	๐.๐๐
ปริญญาตรี	๔.๕๓						-๐.๑๑
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๖๔						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา และปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๔๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประถมศึกษา	๑๓๑	๔.๓๒	๐.๕๓๕	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๔.๓๕	๐.๓๖๘	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๔.๓๕	๐.๔๓๔	มาก
อนุปริญญา	๓๕	๔.๕๓	๐.๒๑๗	มากที่สุด
ปริญญาตรี	๖๕	๔.๕๗	๐.๓๖๑	มากที่สุด
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๔.๕๙	๐.๒๓๘	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๐	๐.๔๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๔๑ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๔.๐๔๑	๕	๐.๘๐๘	๔.๓๐๓**	๐.๐๐๑
ภายในกลุ่ม	๗๒.๑๒๘	๓๘๔	๐.๑๘๘		
รวม	๗๖.๑๖๙	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้นจึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๒

ตารางที่ ๔.๔๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๓๒	๔.๓๕	๔.๓๕	๔.๕๓	๔.๕๗	๔.๕๙
ประถมศึกษา	๔.๓๒		-๐.๐๓	-๐.๐๓	-๐.๒๑**	-๐.๒๕**	-๐.๒๗**
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๓๕			๐.๐๐	-๐.๑๘	-๐.๒๒**	-๐.๒๔
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๓๕				-๐.๑๘**	-๐.๒๒**	-๐.๒๔
อนุปริญญา	๔.๕๓					-๐.๐๔	-๐.๐๖
ปริญญาตรี	๔.๕๗						-๐.๐๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๕๙						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๔๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา, ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา และปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๔๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ประถมศึกษา	๑๓๑	๔.๒๙	๐.๕๑๖	มาก
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๙	๔.๓๑	๐.๔๕๓	มาก
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๘๙	๔.๓๑	๐.๕๑๒	มาก
อนุปริญญา	๓๕	๔.๕๘	๐.๒๔๑	มากที่สุด
ปริญญาตรี	๖๕	๔.๔๖	๐.๓๗๕	มาก
สูงกว่าปริญญาตรี	๑๑	๔.๕๒	๐.๒๐๘	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๓๖	๐.๔๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๔๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๓.๖๘๔	๕	๐.๗๓๗	๓.๔๙๒**	๐.๐๐๔
ภายในกลุ่ม	๘๑.๐๑๒	๓๘๔	๐.๒๑๑		
รวม	๘๔.๖๙๖	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๔๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๔๕ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
		๔.๒๙	๔.๓๑	๔.๓๑	๔.๕๘	๔.๔๖	๔.๕๒
ประถมศึกษา	๔.๒๙		-๐.๐๒	-๐.๐๒	-๐.๒๙**	-๐.๑๗**	-๐.๒๓
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๓๑			๐.๐๐	-๐.๒๗**	-๐.๑๕	-๐.๒๑
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๓๑				-๐.๒๗**	-๐.๑๕	-๐.๒๑
อนุปริญญา	๔.๕๘					๐.๑๒	๐.๐๖
ปริญญาตรี	๔.๔๖						-๐.๐๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๕๒						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีการศึกษาประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา และปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญาตรี อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ขณะเดียวกัน ประชาชนที่มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาอนุปริญญา อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

พฤติกรรมการรับฟัง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔.๓๙	๐.๔๐๓	มาก
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๔.๔๒	๐.๓๔๔	มาก
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๔.๔๖	๐.๓๕๖	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๑	๐.๓๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑

ตารางที่ ๔.๔๗ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๖๔	๒	๐.๑๘๒	๑.๒๘๔	๐.๒๗๘
ภายในกลุ่ม	๕๔.๙๔๒	๓๘๗	๐.๑๔๒		
รวม	๕๕.๓๐๗	๓๘๙			

จากตารางที่ ๔.๔๗ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

พฤติกรรมการรับฟัง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔.๔๐	๐.๔๐๕	มาก
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๔.๔๗	๐.๓๖๕	มาก
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๔.๕๔	๐.๔๒๖	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔๘ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๔๙ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๖๕	๒	๐.๖๓๓	๓.๙๗๔**	๐.๐๒๐
ภายในกลุ่ม	๖๑.๖๒๑	๓๘๗	๐.๑๕๙		
รวม	๖๒.๘๘๗	๓๘๙			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๔๙ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ดังแสดงในตารางที่ ๔.๕๐

ตารางที่ ๔.๕๐ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD)

พฤติกรรมการรับฟัง	$\bar{X}$	พฤติกรรมการรับฟัง		
		โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	โดยเฉลี่ย ๓- ๕ ครั้ง/ สัปดาห์	โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์
		๔.๔๐	๔.๔๗	๔.๕๔
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๔.๔๐		-๐.๐๗	-๐.๑๔**
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๔.๔๗			-๐.๐๗
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๔.๕๔			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๕๐ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังโดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์ มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร ในระดับน้อยกว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังโดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์ อย่างนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๕๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

พฤติกรรมการรับฟัง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔.๔๒	๐.๔๓๐	มาก
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๔.๔๕	๐.๔๐๒	มาก
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๔.๕๒	๐.๔๑๑	มากที่สุด
รวม	๓๙๐	๔.๔๕	๐.๔๑๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๑ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕

ตารางที่ ๔.๕๒ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๕๖	๒	๐.๓๒๘	๑.๘๘๐	๐.๑๕๔
ภายในกลุ่ม	๖๗.๕๗๘	๓๘๗	๐.๑๗๕		
รวม	๖๘.๒๓๔	๓๘๙			

จากตารางที่ ๔.๕๒ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

พฤติกรรมการรับฟัง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔.๓๗	๐.๔๗๖	มาก
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๔.๔๐	๐.๔๐๓	มาก
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๔.๔๖	๐.๔๑๔	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๔๐	๐.๔๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๓ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐

ตารางที่ ๔.๕๔ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๕๐๕	๒	๐.๒๕๒	๑.๒๙๑	๐.๒๗๖
ภายในกลุ่ม	๗๕.๖๖๔	๓๘๗	๐.๑๙๖		
รวม	๗๖.๑๖๙	๓๘๙			

จากตารางที่ ๔.๕๔ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

พฤติกรรมการรับฟัง	n	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์	๑๘๙	๔.๓๗	๐.๔๙๗	มาก
โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์	๑๑๐	๔.๓๖	๐.๔๕๔	มาก
โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์	๙๑	๔.๓๔	๐.๔๑๗	มาก
รวม	๓๙๐	๔.๓๖	๐.๔๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕๕ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๕๖ การวิเคราะห์ความแปรปรวนระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร จำแนกตามพฤติกรรมการรับฟัง

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๕๒	๒	๐.๐๒๖	๐.๑๑๙	๐.๘๘๘
ภายในกลุ่ม	๘๔.๖๔๓	๓๘๗	๐.๒๑๙		
รวม	๘๔.๖๙๖	๓๘๙			

จากตารางที่ ๔.๕๖ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๕๗ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ตามสมมติฐานที่ ๑-๔

สมมติฐาน	t	F	Sig.	ผลการทดสอบ	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	๑.๑๑๔	-	๐.๒๖๖	-	✓
สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	-	๔.๕๗๗**	๐.๐๐๐	✓	-
สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	-	๕.๖๒๕**	๐.๐๐๐	✓	-
สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกัน	-	๑.๒๘๔	๐.๒๗๘	-	✓

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๕๗ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ อายุ และการศึกษาสามัญ มีผลให้ความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) วิเคราะห์เป็นความเรียงประกอบตาราง ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุของวัดธรรมรังสี มีจำนวนน้อย	๑. ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ด้านการสื่อสารมวลชนแก่พระภิกษุสามเณรให้สามารถพัฒนาตนเป็นนักเผยแผ่ธรรมะทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย
๒. ผู้ช่วยจัดรายการบางรูปยังมีการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องในบางโอกาส	๒. คณะสงฆ์ร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดทำหลักสูตรอบรมพระภิกษุนักเผยแผ่ธรรมทางสื่อมวลชน โดยให้มีสาระสำคัญพื้นฐาน เช่น สาระการเรียนรู้การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง สาระการเรียนรู้เทคนิคการเผยแผ่ในยุคโลกาภิวัตน์ ฯลฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงาน

๔.๔.๒ ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน เป็นลักษณะของการบรรยายธรรม หรือเทศนาธรรม ผ่านทางสถานีวิทยุ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นที่ชอบใจหรือตรงความต้องการกับกลุ่มผู้ฟังที่เป็นผู้สูงอายุ แต่ก็ไม่สามารถสร้างความสนใจให้กับกลุ่มผู้ฟังอื่น ๆ ได้ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยรุ่น เป็นต้น	๑. ควรบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย
๒. การจำกัดเวลาออกอากาศในแต่ละช่วงของรายการส่งผลให้การนำเสนอสารที่มีเนื้อหายาวขาดความต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น หากต้องการนำเสนอขาดกสักเรื่อง ซึ่งขาดกนั้นแม้จะเป็นเรื่องราวที่ดี สามารถเป็นอุทาหรณ์สอนใจ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีความยาว มีสาระสำคัญซึ่งไม่สามารถตัดทอน หรือย่อลงโดยไม่เสียเนื้อหาได้ ดังนั้นผู้จัดรายการจึงนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น ส่วน ๆ ตามช่วงเวลาการออกอากาศในแต่ละวัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระธรรมะที่ต้องการเผยแผ่ และหากผู้ฟังไม่สามารถรับฟังได้ตามเวลาที่ออกอากาศเป็นประจำทุกวันได้ ก็อาจจะเกิดปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนในหลักธรรมะนั้น ๆ ได้	๒. ควรพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวหรือขาดกที่มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไป หรือแม้มีเนื้อหายาวก็สามารถย่อลงในช่วงเวลาที่จำกัดได้โดยไม่เนื้อหา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้โดยต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย

๔.๔.๓ ด้านช่องทางการสื่อสาร

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๖๐ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ขาดการเผยแพร่ทางช่องทางอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก	๑. ควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารคู่ขนานกับสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการจัดรายการผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เช่น ข้อความผ่านโทรศัพท์มือถือ (SMS) หรือ Application Line หรือ Face book Fan page หรือทาง Social Media ต่าง ๆ เป็นต้น
๒. ปัญหาจากการขาดเครื่องสำรองไฟที่มีคุณภาพสูง เมื่อไฟฟ้าดับก็จำเป็นต้องหยุดการออกอากาศไปโดยปริยาย ประเด็นนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาการไม่มีเงินมากพอที่จะจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้ามี่มีคุณภาพมาใช้งาน	๒. ควรระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้าที่มีคุณภาพและมีขนาดที่เหมาะสม

๔.๔.๔ ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖๑ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. พื้นฐานความรู้และความต้องการของผู้ฟังมีความหลากหลายสูง โดยบางกลุ่มต้องการรับฟังรายการที่เน้นธรรมะและการสวดมนต์ ส่วนบางกลุ่มต้องการรับฟังรายการปฏิบัติธรรมล้างพิษกายชำระจิตใจด้วยสมุนไพรและธรรมโอสธ เป็นต้น	๑. ควรจัดรายการให้มีความหลากหลายโดยให้สนองความต้องการของผู้ฟังได้ทุกกลุ่ม
๒. ขาดการสอบถามความเห็นหรือความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง	๒. ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาผู้ฟังรายการเป็นตัวแทนของผู้ฟังรายการในการเสนอความคิดเห็นให้เกี่ยวกับรายการ เพื่อสะท้อนความต้องการของผู้ฟังอย่างแท้จริง

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน ดังนี้

- ๑) พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.
- ๒) พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญฺณาสิริ)
ตำแหน่ง ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช.
- ๓) พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน)
ตำแหน่ง ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.
- ๔) พระครูโสภณวนารักษ์ (ปิยมะธีร์ เอกราโช)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปช.
- ๕) พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุธมโม)
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒
- ๖) พระครูศรีธรรมมาภินันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต)
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลศิลาลอย
- ๗) พระอธิการสัญญา ผาสุโก
ตำแหน่ง ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช.
- ๘) นายสมควร สายโพธิ์ทอง
ตำแหน่ง ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ
วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz
- ๙) นายสำราญ เอี่ยมสะอาด
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช.
- ๑๐) นางจรี วัชรวงศ์
ตำแหน่ง นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช.
- ๑๑) ว่าที่ร้อยตรีदनัย ปาน้อยนนท์
ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่
- ๑๒) นางศิริรัตน์ วิจิณนสาร
ตำแหน่ง ร้านอาหารบอต่อมหาโชค สามร้อยยอด

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๒ รูป/คน เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๕.๑ ด้านผู้ส่งสาร

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร พบว่า

๑) พระภิกษุที่จัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุส่วนมากเป็นพระวิทยากรอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปอยู่แล้ว จึงมีทักษะความรู้ในการสอนตามเนื้อหาและหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกได้เป็นอย่างดี^๑

๒) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุเป็นนักเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาสังคม มีความรู้ความสามารถทางธรรม โดยพื้นฐานเป็นพระนักพูด พระนักเทศน์ ซึ่งเป็นผู้มีทักษะทางด้านหลักธรรมเป็นอย่างดี^๒

๓) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุเป็นผู้ทรงธรรม มีความรู้ในหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี^๓

๔) ประสบการณ์ในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่ส่งเสริมในงานที่ทำอยู่ประสบความสำเร็จ องค์ประกอบทั้ง ๓ ได้แก่ ความรู้ เป็นความรู้ในการทำงานที่ทุกคนเคยรู้มา เคยศึกษามา หรืออาจจะรู้จากการบอกเล่า การชี้แนะของผู้รู้มาก่อน ประการที่สอง คือ พรสวรรค์ เรียกได้ว่าเป็นเทคนิคในการทำงานซึ่งต้องอาศัยการฝึกฝน การปฏิบัติบ่อย ๆ ให้รู้ช่องทางในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ จากความรู้ที่ได้ศึกษามา และประการสุดท้ายที่สำคัญ คือ ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่ใช้ความรู้มาอาศัยการฝึกฝน ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้ได้ทราบว่าผลเช่นนั้นอันไหนควรทำ อันไหนไม่ควรทำ^๔

๕) โดยพื้นฐานของพระนักเทศน์ นักบรรยาย หรือนักจัดรายการวิทยุ จะเป็นผู้มีอัธยาศัยดี เป็นนักเทศน์ที่มีฝีปากดี มีอัธยาศัยดีกับทุกคน ช่างพูดช่างจา จึงทำให้มีผู้คนนับหน้าถือตามากเนื่องจาก เป็นงานด้านการสื่อสารซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนจำนวนมาก และเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจระหว่างสถาบันศาสนากับคนในสังคมด้วยอัธยาศัยไมตรี^๕

๖) โดยหลักการหรือหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแล้ว คงจะต้องมีแนะนำให้ผู้ฟังที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ทำบุญสร้างกุศล เพราะเป็นหน้าที่ของพระภิกษุในการบอกทางสวรรค์ให้ หน้าที่ในข้อนี้หมายความว่า พระภิกษุต้องบอกเหตุแห่งการไปบังเกิดในสวรรค์ในชาติหน้า ขณะเดียวกันย่อมมีนัยว่า ต้องบอกเหตุแห่งการไปบังเกิดในนรกแก่ญาติโยมด้วย ซึ่งต้องถือว่าการบอกทางสวรรค์ให้แก่ญาติโยมนี้เป็นหน้าที่ที่มีเกียรติยศพิเศษสุดของพระสงฆ์ แต่หากเป็นการโฆษณาชวนเชื่อโดยบอกบุญเรียไรเพื่อประโยชน์แก่ตนหรือหมู่คณะ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ย่อมไม่เป็นการสมควร และไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปอย่างยิ่ง^๖

^๑สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนต์) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๒สัมภาษณ์ นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร, ร้านอาหารบอต่อมหาโชค สามร้อยยอด/ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุแสงธรรมรังสี, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๓สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดิษฐ์ ปาน้อยนนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๔สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุทธิโม), เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๕สัมภาษณ์ พระอธิการสัญญา ผาสุก, ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๖พระครูศรีธรรมมาภินันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต), เจ้าคณะตำบลศิลาออย, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๗) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสื่อธรรมะไปสู่ผู้ฟัง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นผู้กระตุ้นที่จะทำให้เกิดการตอบสนองจากผู้ฟัง ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตนว่าสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังได้หรือไม่^๗

๘) โดยความเป็นจริงพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงจะต้องมีการประเมินคุณภาพในการจัดรายการของตนอย่างเป็นรูปธรรม หรือในลักษณะที่เป็นทางการ มากกว่าการใช้แค่เรตติ้งจากจำนวนผู้โทรศัพท์เข้ามาয়รายการ เพราะบุคคลดังกล่าวนี้อาจมีใช้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมและไม่อาจเป็นตัวแทนของประชาชนผู้ฟังรายการวิทยุได้^๘

๙) ปัญหาสำคัญที่สุด คือ การใช้ภาษาไทยไม่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ภาษาไทยเป็นทั้งวัฒนธรรมเอกลักษณ์ และความภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ ผู้จัดรายการวิทยุบางคนใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีพอ ไม่รู้ว่าพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยมีกี่รูป กี่เสียง ส่งผลให้ผู้ฟังจับใจความผิด ฟังผิด^๙

๑๐) พระนักจัดรายการทางวิทยุมีพฤติกรรมต้องระวังที่นอกเหนือจากพฤติกรรมการขอเรียไรเงินออกอากาศทางสถานีวิทยุ คือ การพูดพาดพิงศาสนาอื่น ๆ ในทางลบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงระหว่างศาสนา^{๑๐}

๑๑) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุต้องตระหนักและสำรวมระวังอย่างมาก เพราะการชี้ทางออกบอกทางบุญในสมัยนี้อาจเข้าข่ายการบอกบุญเรียไร ซึ่งมีโทษตามที่มหาเถรสมาคมระบุไว้^{๑๑}

๑๒) ปัจจุบัน พระภิกษุนักเผยแผ่ธรรมทางสื่อวิทยุกระจายเสียง หรือพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุมีอยู่จำนวนมาก แต่ยังไม่มีการจัดทำระบบทะเบียนประวัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังกล่าวนี้นี้ แม้คณะสงฆ์ไม่มีอำนาจโดยตรงในการควบคุมคุณสมบัติพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุ แต่ก็สามารถณรงค์ให้มีการขึ้นทะเบียนพระภิกษุนักเผยแผ่ธรรมทางสื่อวิทยุกระจายเสียงได้ โดยเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ สามารถอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๐ (๒) ความว่า ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๑๒}

^๗สัมภาษณ์ พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน), ผู้จัดรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ นายสมควร สายโพธิ์ทอง, ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ นางจรี วัชรวงศ์, นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายสำราญ เอี่ยมสะอาด, ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูโสภณวนารักษ์ (ปิยเมธีร์ เอกราโช), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญญาสิริ), ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช., ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๕.๒ ด้านสาร

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร พบว่า

๑) พระธรรมหรือธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นความจริงแห่งชีวิต ไม่ว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธ แต่อย่างไรแล้ว ธรรมะยังคงเป็นความจริงของโลกเสมอ หลักธรรมหรือธรรมะตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่ปรารถนาของคนในสังคม ในทุกยุค ทุกสมัย โดยเฉพาะสังคมโลกในปัจจุบันมีต้องการอยู่ร่วมกันโดยสันติ คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจำนวนมากที่เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข อาทิ หลักศีล ๕ ประกอบด้วย การละเว้นจากการฆ่าชีวิตสัตว์ทุกชนิด การเว้นจากการลักทรัพย์ หรือทรัพย์ที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ การละเว้นจากการประพฤติดินอกาม การประพฤติดินอกามผู้อื่น การละเว้นจากการพูดปดเท็จ พูดจาโกหก พูดไม่อยู่กับร่องกับรอย และการละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของมึนเมาทุกชนิด เป็นต้น^{๑๓}

๒) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของคนทุกคน คำสอนในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าสำหรับคนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้ทำตนเป็นคนดีตามรอยพระพุทธเจ้าและพร้อมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในฐานะมิตรที่ดี^{๑๔}

๓) ตัวสาร คือ ธรรมะ หรือพระธรรม ซึ่งเป็นความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ มิใช่เรื่องราวที่ประดิษฐ์คิดขึ้น ความจริงจึงไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เช่นเดียวกับความจริงในทางโลก อาทิ เมื่อทำให้อุณหภูมิน้ำถึงร้อยองศาเซลเซียส น้ำนั้นก็จะเป็นน้ำเดือด เมื่อลดอุณหภูมิลงถึงศูนย์องศา น้ำนั้นก็กลายเป็นน้ำแข็ง เป็นต้น^{๑๕}

๔) พระธรรมหรือคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุผู้จัดรายการทางสถานีวิทยุต่าง ๆ นำมาเผยแผ่ ล้วนเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าด้วยเรื่องความจริงและความดี เกี่ยวกับโลกและชีวิต เป็นความจริงที่อยู่คู่กับโลกใบนี้^{๑๖}

๕) หากคำว่า สาร ในที่นี้ คือ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ฉะนั้น โอกาสที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสื่อวิทยุกระจายเสียง คือ คนในสังคมปัจจุบันต้องการธรรมะเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข^{๑๗}

๖) หลักธรรมในพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เป็นความจริงของชีวิตและโลก ที่เรียกว่า สัจธรรม และส่วนที่เป็นแนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและสังคม ที่เรียกว่า จริยธรรม ล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขทั้งสิ้น^{๑๘}

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๔}สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดิษฐ์ ปาน้อยนนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕}สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุทธิโม), เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นางศิริรัตน์ วิจิณนสาร, ร้านอาหารบอกระท่อมหาโชค สามร้อยยอด/ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุแสงธรรมรังสี, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายสำราญ เอี่ยมสะอาด, ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมภาณันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต), เจ้าคณะตำบลศิลาลอย, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๓) คนในสังคมปัจจุบันล้วนมีทุกข์ เพราะการพัฒนาด้านวัตถุ เศรษฐกิจ และสังคม จนหลงลืมความสุขที่แท้จริงในชีวิต ดังนั้น พระสงฆ์ทั้งปวงจึงควรใช้โอกาสนี้ในการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาพบความสุขที่แท้จริงในชีวิต คือ ความสุขทางใจ^{๑๙}

๔) เป็นที่น่าสังเกตว่า ในส่วนของรูปแบบรายการวิทยุเพื่อการเผยแผ่ธรรมะนี้ หากรายการไหนเป็นรายการสดมีการพูดคุย แลกเปลี่ยน หรือถามตอบคำถามในเรื่องประเด็นของธรรมะก็จะมีผู้ฟังให้ความสนใจเป็นอันมาก เพราะสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม ฉะนั้น รูปแบบของการนำเสนอจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความสำเร็จของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง^{๒๐}

๕) โดยความเป็นจริง ในการออกอากาศของสถานีวิทยุกระจายเสียงจะแบ่งออกเป็นช่วงรายการต่าง ๆ ตามผังรายการที่ทางสถานีวิทยุขึ้น ๆ ได้วางไว้ ซึ่งอาจมีหลายช่วงรายการ และมีผู้จัดรายการหลากหลายบุคคล ดังนั้น ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ หากพระภิกษุที่เป็นผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมคำสอนที่ตนนำมาสอนหรือนำมาเผยแผ่ได้อย่างชัดเจน จำเป็นต้องพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวหรือชาดกที่มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไป หรือแม้มีเนื้อหายาวก็สามารถย่นย่อลงในช่วงเวลาที่จำกัดได้โดยไม่เสียอรรถและพยัญชนะ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้โดยต่อเนื่อง^{๒๑}

๑๐) การจำกัดเวลาออกอากาศในแต่ละช่วงรายการส่งผลให้การนำเสนอสารที่มีเนื้อหายาวไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญของพระภิกษุที่จัดรายการวิทยุกระจายเสียง^{๒๒}

๑๑) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุอาจจัดรายการลำพังรูปเดียว ทั้งในส่วนของอ่านข่าว และการบูรณาการหลักธรรม หรือให้คฤหัสถ์เป็นผู้อ่านข่าว แล้วพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุจึงทำหน้าที่สอดแทรกหลักธรรมหรือให้ข้อคิดที่เข้ากับสถานการณ์ข่าวนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม พึงหลีกเลี่ยงข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมือง และเรื่องที่ไม่เหมาะสมกับการวิพากษ์วิจารณ์ของพระภิกษุด้วย^{๒๓}

๑๒) การนำเสนอสารทางสื่อวิทยุกระจายเสียงควรเป็นนำเสนอหลักธรรมะโดยการบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย ทั้งนี้ พึงเปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถสื่อสารโต้ตอบกับพระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุได้ ในลักษณะของการสื่อสาร ๒ ทาง^{๒๔}

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสมควร สายโพธิ์ทอง, ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางจรี วัชรวงศ์, นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญญาสิริ), ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปข., ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน), ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภณวนารักษ์ (ปิยเมธีร์ เอกราโช), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระอธิการสัญญา ผาสุโก, ผู้จัดการสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๕.๓ ด้านช่องทางการสื่อสาร

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่า

๑) วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่นิยมแพร่หลายมาเป็นเวลานานแล้ว สามารถเข้าถึงได้ทุกคนรอบครัว ผู้ฟังสามารถนำวิทยุติดตามตัวไปฟังได้ทุกหน ทุกแห่งไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม แม้จะทำงานอยู่ก็ยังสามารถรับฟังรายการต่าง ๆ ได้ วิทยุจึงเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดคนจำนวนมาก ประเด็นนี้จึงเป็นจุดแข็งสำคัญที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก^{๒๕}

๒) แม้ว่าการนิยมนำวิทยุมาฟังจะลดลงกว่าในอดีต แต่จำนวนผู้ฟังรายการวิทยุก็ยังคงมีอยู่มาก ซึ่งถึงจะยังไม่มียุทธศาสตร์ใดทำการสำรวจเพื่อบันทึกเป็นสถิติและข้อมูลอย่างจริงจัง แต่ก็เชื่อได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงนี้ เป็นช่องทางที่สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้เป็นจำนวนมากอย่างแน่นอน^{๒๖}

๓) ปัจจุบัน เครื่องรับวิทยุถือว่ามีราคาถูกมาก แม้ไม่มีกระแสไฟฟ้าก็สามารถรับฟังวิทยุได้ ตัวอย่างเช่น การรับฟังรายการวิทยุต่าง ๆ จากเครื่องรับวิทยุทรานซิสเตอร์ เป็นต้น^{๒๗}

๔) การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีข้อดีประการหนึ่ง คือ เป็นการสื่อสารที่เข้าใจง่าย เพราะเป็นการสื่อสารด้วยภาษาพูด เป็นภาษาแท้ ภาษาพูดนี้เป็นภาษาที่มนุษย์เปล่งเสียงออกมาเป็นถ้อยคำเพื่อสื่อสารกับผู้อื่น เป็นอวัจนภาษา คือ ภาษาถ้อยคำที่กำหนดใช้ร่วมกันในสังคม เป็นสิ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อสื่อสารกันภายในสังคม^{๒๘}

๕) วิทยุกระจายเสียงครอบคลุมพื้นที่ได้อย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถส่งข่าวสารข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ ไปยังผู้ฟังได้จำนวนมาก ปัจจุบันนี้ได้เกิดประเด็นสำคัญที่เป็นผลกระทบทั้งทางด้านดีและไม่ดีจากการรับฟังการสื่อสารผ่านทางวิทยุกระจายเสียง เนื่องจากเป็นสื่อที่มีการเข้าถึงผู้ฟังได้มากกว่าสื่ออื่น แต่ผลกระทบทางด้านไม่ดีนี้ ไม่ได้มีแนวโน้มมาทางรายการวิทยุกระจายเสียงที่เผยแผ่ธรรมะหรือที่เรียกว่าคลื่นธรรมะ^{๒๙}

๖) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสื่อวิทยุกระจายเสียงที่มีฐานะเป็นสถานีวิทยุชุมชน เป็นการดำเนินงานโดยไม่แสวงหาผลกำไร ไม่มีการโฆษณา เพราะเป็นการผิดบทบัญญัติวิทยุชุมชน วิทยุชุมชนมีหลักการเพื่อประโยชน์สาธารณะและเป็นของคนในชุมชนไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ผู้จัดรายการทั้งหมดเป็นอาสาสมัครมาทำงาน อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีทางวิทยุชุมชนให้เครดิตแก่ทางหน่วยงานหรือผู้สนับสนุนด้านการเงินด้วยความยินดี เพื่อแสดงความขอบคุณ ซึ่งไม่ได้เป็นการโฆษณาแต่อย่างใด^{๓๐}

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดนัย ปาน้อยนนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร, ร้านอาหารบอทดอมาโชค สามร้อยยอด/ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุแสงธรรมรังสี, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสมควร สายโพธิ์ทอง, ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพวิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางจรี วัชรวงศ์, นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณวนารักษ์ (ปิยะเมธี เอกราโช), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๗) ปัจจุบัน วิทยุกระจายเสียงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในสังคมปัจจุบันที่ปัญหาเศรษฐกิจรัดตัว ผู้ที่จะเข้าวัดเพื่อไปแสวงหาธรรมะนั้นมีจำนวนน้อย ดังนั้น วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นช่องทางที่พระภิกษุสงฆ์และผู้รู้ในพระพุทธศาสนาใช้สื่อธรรมะถึงประชาชนในวงกว้าง ทั้งระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น^{๓๑}

๘) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันกระทำได้หลากหลายวิธี อาทิ เผยแผ่ในวัดของตน เผยแผ่ตามจุด ศูนย์ องค์การ หรือสมาคม และอื่น ๆ ที่ตั้งไว้เป็นหลักแหล่ง แต่ที่สะดวกและเข้าถึงประชาชนได้ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย คือ การเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์^{๓๒}

๙) เมื่อสภาพอากาศไม่ดี เช่น มีฝนตกหนัก ฯลฯ สัญญาณวิทยุที่ส่งมาจะขาดหาย เนื่องจากการกระจายเสียงของสถานีวิทยุ เป็นการนำสัญญาณกระจายไปในอากาศโดยอาศัยคลื่นกระแสมแม่เหล็ก ไฟฟ้า ฉะนั้น หากทัศนวิสัยไม่ดีก็จะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของสัญญาณด้วย^{๓๓}

๑๐) ประการสำคัญ คือ การดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ส่วนมากเป็นสถานีวิทยุเหล่านี้ล้วนมีปัญหาด้านการเงิน^{๓๔}

๑๑) การดำเนินงานเผยแพร่วิทยุกระจายเสียงทางสถานีวิทยุของรัฐมีระเบียบข้อบังคับรองรับไว้อย่างชัดเจน สามารถดำเนินการได้โดยสะดวก แต่ในกรณีของสถานีวิทยุชุมชน ผู้ที่ดำเนินการต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงาน มิฉะนั้นจะเป็นการดำเนินงานที่ละเมิดกฎหมาย ดังที่ระบุไว้ในมาตรา ๕ พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ความเป็นว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดส่งวิทยุกระจายเสียงหรือส่งวิทยุโทรทัศน์เพื่อให้บริการแก่สาธารณะหรือแก่ชุมชน เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการบริการส่งวิทยุกระจายเสียงหรือบริการส่งวิทยุโทรทัศน์จากเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาต”^{๓๕}

๑๒) ทางสถานีควรรวบรวมข้อมูล ที่สะท้อนความต้องการของผู้ฟังรายการ และจัดให้มีการระดมการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนในวงกว้าง นำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนารายการที่ชัดเจนและเป็นธรรม มีคุณภาพสอดคล้องกับประโยชน์สาธารณะ และสังคม สะท้อนความต้องการของผู้ฟังอย่างแท้จริง^{๓๖}

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมภาณินท์ (อภิเชก มุตตจิตโต), เจ้าคณะตำบลศีลาลอย, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปณฺหาสิริ), ผู้ประสานงานการเผยแพร่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช., ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสำราญ เอี่ยมสะอาด, ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระอธิการสัญญา ผาสุกโก, ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน), ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุทธิโม), เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๔.๕.๔ ด้านผู้รับสาร

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร พบว่า

๑) ผู้ฟังรายการธรรมะส่วนมากหรือเกือบทั้งหมดเป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา เป็นคนพุทธที่ยอมรับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นของดี จึงสนใจที่จะฟังรายการธรรมะทางวิทยุ^{๓๗}

๒) ผู้ฟังส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชีวิต มิใช่เพียงนับถือแต่ชื่อและสถานะในทะเบียนบ้าน แต่เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า^{๓๘}

๓) พุทธศาสนิกชนผู้ฟังรายการธรรมะต่าง ๆ ของสถานีวิทยุกระจายเสียง สามารถเลือกรับฟังได้ทุกที่ที่สัญญาณส่งไปถึง ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ทางไกล ทุรกันดาร หรือในชนบท สื่อวิทยุ กระจายเสียงสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้ดีกว่าสื่อชนิดอื่น^{๓๙}

๔) การเผยแผ่ศาสนาทางสื่อวิทยุ กระจายเสียงนี้ ผู้ฟังสามารถรับฟังได้ในทุก ๆ สถานที่^{๔๐}

๕) สมัยก่อนหากต้องการฟังพระธรรมเทศนา ถ้าไม่นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมที่บ้าน ผู้ฟังก็ต้องเดินทางไปวัด และหากไม่ใช่เป็นการอาราธนาไว้โดยเฉพาะ ก็ต้องรอโอกาสในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๔๑}

๖) การส่งสัญญาณวิทยุกระจายเสียงจะมีเครื่องส่งเป็นตัวส่งสัญญาณเสียงผ่านสายอากาศซึ่งจะรับสัญญาณวิทยุกระจายเสียงผ่านทางเครื่องรับวิทยุกระจายเสียง จะทำให้คลื่นนี้สามารถส่งไปได้ในระยะทางไกลมาก พุทธศาสนิกชนผู้ฟังสามารถเปิดเครื่องรับฟังได้ทุกที่ ในระยะทางที่เครื่องส่งมีกำลังส่งไปถึงได้^{๔๒}

๗) อุปสรรคสำคัญของการจัดรายการวิทยุเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ ผู้ฟังมีความแตกต่างทางพื้นฐานความรู้ทางพระพุทธศาสนา มีภูมิธรรมแตกต่างกัน ดังนั้น การที่จะทำให้การนำสารหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปสู่ผู้ฟังให้เกิดผลสำเร็จ กล่าวคือ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ทั้งหมดทุกคนจึงเป็นเรื่องยากหรืออาจเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลย^{๔๓}

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร, ร้านอาหารบอคมหาโชค สามร้อยยอด/ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุแสงธรรมรังสี, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญฺญาสิริ), ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปข., ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน), ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมภาณินท์ (อภิเชก มุตตจิตโต), เจ้าคณะตำบลศิลาลอย, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระอธิการสัญญา ผาสุโก, ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุสมโม), เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๘) ระดับการศึกษาหรือพื้นฐานความรู้ของผู้ฟังที่แตกต่างกันเป็นอุปสรรคของการเผยแพร่พระพุทธ-ศาสนาทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพราะกลุ่มผู้ฟังที่มีการศึกษาน้อย มีความรู้พื้นฐานอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ผู้พูดควรพูดด้วยถ้อยคำภาษาที่เข้าใจง่ายกว่าผู้ฟังที่มีการศึกษาสูง นั่นเอง^{๔๔}

๙) ผู้ฟังย่อมมีความแตกต่างกันหลากหลายประการ เช่น วัยของผู้ฟัง ปกติมนุษย์เรานั้นมีความสนใจแตกต่างกันไป โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยต่างกันย่อมจะสนใจในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น วัยเด็กจะสนใจสิ่งที่สนุกสนาน ตื่นเต้น และเนื่องจากเป็น วัยที่กำลังซุกซน ส่วนวัยรุ่นนั้น เป็นวัยที่กำลังเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ชอบ ค้นคว้าทดลอง วัยรุ่นจึงมักจะสนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เรื่องการผจญภัย การต่อสู้ และสิ่งสวยงาม สำหรับวัยกลางคนนั้น เป็นวัยที่อยากมีอาชีพที่มั่นคง มีชื่อเสียง อยากประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และเป็นวัยที่มีประสบการณ์ มามากพอสมควร ส่วนวัยผู้สูงอายุชอบฟังเรื่องคุณธรรมและเรื่องจิตใจ เป็นต้น^{๔๕}

๑๐) สถานีวิทยุบางแห่งขาดการประเมินความพึงพอใจของผู้ฟังที่มีต่อรูปแบบรายการ ผู้จัดรายการ ระยะเวลา รวมถึงความต้องการอื่น ๆ ของผู้ฟังที่ต้องการให้สถานีปรับปรุงหรือเพิ่มเติมรายการต่าง ๆ เป็นต้น^{๔๖}

๑๑) แม้โดยปกติ การเช็คเรตติ้งเป็นเรื่องที่ทางสถานีต้องดำเนินการอยู่แล้ว แต่บางแห่งก็ไม่ได้มีการสำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นสถานีวิทยุที่ดำเนินการโดยไม่หวังผลกำไร จึงอาจไม่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของผู้ฟัง เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องการโฆษณาเพื่อหากำไร^{๔๗}

๑๒) หากปล่อยให้มิมีโฆษณาในการออกอากาศของสถานีวิทยุจะขัดกับหลักเกณฑ์ของวิทยุชุมชนตาม พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๖ วรรคสุดท้าย ความว่า “เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้ และการสนับสนุนการใช้คลื่นความถี่ของภาคประชาชนให้คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะของภาคประชาชนที่พึงได้รับการจัดสรรและสนับสนุนให้ใช้คลื่นความถี่ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ที่ได้รับการจัดสรร โดยอย่างน้อยภาคประชาชนต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ และไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ”^{๔๘}

^{๔๔}สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีดิษฐ์ ปาน้อยนนท์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไทรไหม, ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นายสำราญ เอี่ยมสะอาด, ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นายสมควร สายโพธิ์ทอง, ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz, ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๗}สัมภาษณ์ นางจรี วัชรวงศ์, นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระครูโสภณนารักษ์ (ปิยเมธีร์ เอกราโช), ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปข., ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์^{๔๙}

^{๔๙} จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย.

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นแนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามรายด้านของการวิจัย ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านผู้ส่งสาร

แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร คือ การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ด้านการสื่อสารมวลชนแก่พระภิกษุสามเณรให้สามารถพัฒนาตนเป็นนักเผยแผ่ธรรมะทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย และให้คณะสงฆ์ร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดทำหลักสูตรอบรมพระภิกษุนักเผยแผ่ธรรมะทางสื่อมวลชน โดยให้มีสาระสำคัญพื้นฐาน เช่น สาระการเรียนรู้การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง สาระการเรียนรู้เทคนิคการเผยแผ่ในยุคโลกาภิวัตน์ ฯลฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงาน

๒) ด้านสาร

แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร คือ การบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย และการพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวหรือชาดกที่มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไป หรือแม้มีเนื้อหายาวก็สามารถย่อลงในเวลาที่จำกัดได้โดยไม่เนื้อความ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้โดยต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย

๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร คือ การเพิ่มช่องทางการสื่อสารคู่ขนานกับสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการจัดรายการผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง และการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้าที่มีคุณภาพและมีขนาดที่เหมาะสม

๔) ด้านผู้รับสาร

แนวทางการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร คือ การจัดรายการให้มีความหลากหลาย โดยให้สนองความต้องการของผู้ฟังได้ทุกกลุ่ม และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาผู้ฟังรายการเป็นตัวแทนของผู้ฟังรายการในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการ เพื่อสะท้อนความต้องการของผู้ฟังอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่กระจายเสียงตามกำลังส่งสูงสุดของสถานีวิทยุกระจายเสียง “แสงธรรมรังสี” จำนวน ๓๙๐ คน โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นทั้งปลายปิดและปลายเปิด ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดลองตามค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) ในกรณีตัวแปรตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบมีความแตกต่าง จึงทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๐๘ มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๗ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕๙ และมีพฤติกรรมการรับฟังโดยเฉลี่ยน้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔๖

๕.๑.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านผู้ส่งสาร

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจธรรมะอย่างแตกฉาน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๔ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๖ พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้ฟังเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๘

(๒) ด้านสาร

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ธรรมะที่นำมาเผยแผ่มีเหตุผลเชื่อถือได้ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๕ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๕ ธรรมะที่นำมาเผยแผ่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖

(๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๕ มีการจัดรายการเพื่อมุ่งผ่อนคลายก่อให้เกิดความสบายใจ และพัฒนาจิตใจผู้ฟัง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๒ มีการจัดรายการตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙

(๔) ด้านผู้รับสาร

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ ผู้ฟังมีความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๒ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อ ๗ ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองโดยเสนอความคิดเห็นหรือเตือนภัย/สิ่งผิดปกติดต่อสังคมส่วนรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมการรับฟังของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามตามสมมติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ อายุ และการศึกษาสามัญ มีผลให้ความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่าง

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

(๑) ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุของวัดธรรมรังสี มีจำนวนน้อย

๒) ผู้ช่วยจัดรายการบางรูปยังมีการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องในบางโอกาส

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ด้านการสื่อสารมวลชนแก่พระภิกษุสามเณรให้สามารถพัฒนาตนเป็นนักเผยแผ่ธรรมทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย

๒) คณะสงฆ์ร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดทำหลักสูตรอบรมพระภิกษุนักเผยแผ่ธรรมทางสื่อมวลชน โดยให้มีสาระสำคัญพื้นฐาน เช่น สาระการเรียนรู้การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง สาระการเรียนรู้เทคนิคการเผยแผ่ในยุคโลกาภิวัตน์ ฯลฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงาน

(๒) ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค

๑) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน เป็นลักษณะของการบรรยายธรรม หรือเทศนาธรรม ผ่านทางสถานีวิทยุ ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นที่ชอบใจหรือตรงความต้องการกับกลุ่มผู้ฟังที่เป็นผู้สูงอายุ แต่ก็ไม่สามารถสร้างความสนใจให้กับกลุ่มผู้ฟังอื่น ๆ ได้

๒) การจำกัดเวลาออกอากาศในแต่ละช่วงของรายการส่งผลให้การนำเสนอสารที่มีเนื้อหายาวขาดความต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น หากต้องการนำเสนอชาดกสักเรื่อง ซึ่งชาดกนั้นแม้จะเป็นเรื่องราวที่ดี สามารถเป็นอุทาหรณ์สอนใจ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แต่ก็มีมีความยาว มีสาระสำคัญซึ่งไม่สามารถตัดทอน หรือย่อลงโดยไม่เสียเนื้อความได้ ดังนั้น ผู้จัดรายการจึงนำเสนอโดยแบ่งออกเป็นช่วง ๆ ตามช่วงเวลาการออกอากาศในแต่ละวัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องของเนื้อหาสาระธรรมะที่ต้องการเผยแผ่ และหากผู้ฟังไม่สามารถรับฟังได้ตามเวลาที่ออกอากาศเป็นประจำทุกวันได้ ก็อาจจะเกิดปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนในหลักธรรมะนั้น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย
- ๒) ควรพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวหรือชาดกที่มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไป หรือแม้มีเนื้อหายาวก็สามารถย่อลงในเวลาที่จำกัดได้โดยไม่เนื้อหา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้โดยต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย

(๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) ขาดการเผยแพร่ทางช่องทางอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก
- ๒) ปัญหาจากการขาดเครื่องสำรองไฟที่มีคุณภาพสูง เมื่อไฟฟ้าดับก็จำเป็นต้องหยุดการออกอากาศไปโดยปริยาย ประเด็นนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากปัญหาการไม่มีเงินมากพอที่จะจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้าที่มีคุณภาพมาใช้งาน

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารคู่ขนานกับสื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นการเปิดช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการจัดรายการผ่านทางสื่อวิทยุกระจายเสียง เช่น ข้อความผ่านโทรศัพท์มือถือ (SMS) หรือ Application Line หรือ Face book Fan page หรือทาง Social Media ต่าง ๆ เป็นต้น
- ๒) ควรระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้าที่มีคุณภาพและมีขนาดที่เหมาะสม

(๔) ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) พื้นฐานความรู้และความต้องการของผู้ฟังมีความหลากหลายสูง โดยบางกลุ่มต้องการรับฟังรายการที่เน้นธรรมะและการสวดมนต์ ส่วนบางกลุ่มต้องการรับฟังรายการปฏิบัติธรรม ล้างพิษกายชำระจิตใจด้วยสมุนไพรและธรรมโอสธ เป็นต้น
- ๒) ขาดการสอบถามความเห็นหรือความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง

ข้อเสนอแนะ

- ๑) ควรจัดรายการให้มีความหลากหลายโดยให้สนองความต้องการของผู้ฟังได้ทุกกลุ่ม
- ๒) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาผู้ฟังรายการ เป็นตัวแทนของผู้ฟังรายการในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับรายการ เพื่อสะท้อนความต้องการของผู้ฟังอย่างแท้จริง

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีประเด็นสำคัญซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ แสดงให้เห็นว่า วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้กลุ่มผู้ฟังหรือกลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ เข้าใจ ในหลักพุทธธรรม แล้วสามารถน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งดังกล่าวนี้ ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และวัดในพระพุทธศาสนาตามเจตนารมณ์แห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุ กระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม อยู่ในระดับมาก^๑

(๑) ด้านผู้ส่งสาร

ผลการวิจัย พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีทรัพยากรบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติของนักเผยแผ่ ได้แก่ ฟัง เป็น พูดเป็น เรียนเป็น จำแม่น มีอุบายแก่ผู้ฟัง ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท คุณสมบัติของผู้รู้ ได้แก่ รู้หลักการ รู้ความหมาย รู้จักตนเอง รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักสังคม และรู้จักความแตกต่างของแต่ละบุคคล และคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ได้แก่ น่ารัก น่าเคารพ ชี้แจงได้ อุดมต่อถ้อยคำ อธิบายโดยลึกซึ้ง และไม่ขึ้นในทางที่ผิด นอกจากนี้ ยังดำรงไว้ซึ่งปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยโดยเคร่งครัด ประพฤติตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต เว้นการประพฤติในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม นั่นเอง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ ลำยอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานุวัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรม การฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจในการรับฟังสถานี อันดับแรก คือ การมีผู้ดำเนินรายการที่เหมาะสม^๒

^๑พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม), “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๒ลำยอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานุวัตร, “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

(๒) ด้านสาร

ผลการวิจัย พบว่า ด้านสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ แสดงให้เห็นว่า วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระภิกษุผู้จัดรายการวิทยุนำไปเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยเน้นว่าต้องเป็นเรื่องจริงแท้ แน่นนอน เหมาะสมกับกาลเวลา และมีประโยชน์ต่อผู้ฟังเป็นสำคัญด้วย ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระศรีอาริยะ ปิยสโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิเทศชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบรายการที่เหมาะสมคือรายการเพลง รายการสนทนาปัญหาเยาวชน และรายการละครที่ สอดแทรกธรรมะ ศีลธรรม คุณธรรม และคติเตือนใจ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ประชาชนให้ความสนใจ^๓

(๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

ผลการวิจัย พบว่า ด้านช่องทางการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ แสดงให้เห็นว่า วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถสอบถามข้อปัญหาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมะและเลื่อมใสศรัทธา โดยคำนึงถึงพื้นฐานภูมิปัญญาของผู้ฟังหรือผู้ถามเป็นสำคัญด้วย ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระมหาทองศรี เอกวิโส และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนใน การเผยแพร่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิเทศสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์” จากผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอจะต้องมีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งระบบสื่อสารทางเทคโนโลยีเพื่อให้เข้ากับสังคมยุคร่วมสมัยด้วย^๔

(๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

ผลการวิจัย พบว่า ด้านผู้รับสาร อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๖ แสดงให้เห็นว่า วัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แสดงให้เห็นว่า ผู้ฟังรายการวิทยุแสดงธรรมรังสี ส่วนใหญ่ มีหลักของการฟังที่ดี และเป็นผู้เล่าเรียนศึกษามาดี และมีการพิจารณาในสารนั้นให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะลงใจเชื่อตามหลักกาลามสูตร ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ พระธีรญาณ ญาณสุจิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารสถานีวิเทศชุมชน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในหลายกิจกรรม สมกับเป็นวิเทศชุมชนเพื่อชุมชน การบริหารแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม ช่วยให้มิมีบทบาท ส่วนข้อเสนอแนะคือ อยากรจะให้ผู้รับฟังและประชาชนทุกคนเข้ามาให้ความสำคัญต่อสาธารณะ^๕

^๓พระศรีอาริยะ ปิยสโร (สิงห์คำ), “การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิเทศชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^๔พระมหาทองศรี เอกวิโส และคณะ, “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชนใน การเผยแพร่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิเทศสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^๕พระธีรญาณ ญาณสุจิ, “การบริหารสถานีวิเทศชุมชน อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(๑) เพศ

ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก วัดธรรมรังสี ดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนโดยเสมอภาคทั้งชายและหญิงในฐานะเวไนยสัตว์ ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุ กระจายเสียง พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ฟังรายการที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^๖

(๒) อายุ

ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ เนื่องจาก ประชาชนต่างมีความสามารถในการทำความเข้าใจข่าวสาร (หลักธรรม) ที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งได้สั่งสมมาตามช่วงชีวิตของแต่ละคน ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกัน ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ พระครูวัชรธรรมคุณ (วิเชียร กลยาณธมโม) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า อายุ มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^๗

(๓) การศึกษา

ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ เนื่องจาก ประชาชนต่างมีความสามารถในการทำความเข้าใจข่าวสาร (หลักธรรม) ที่แตกต่างกันไปตามภูมิความรู้ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลด้านการศึกษา จึงทำให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกัน ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ พระครูอนุกูลปัญญากร (สุชิน สิริปัญโญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกัน^๘

^๖พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม), “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๗พระครูวัชรธรรมคุณ (วิเชียร กลยาณธมโม), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๘พระครูอนุกูลปัญญากร (สุชิน สิริปัญโญ), “บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

(๔) พฤติกรรมการรับฟัง

ประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พุทธธรรมด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจาก วัดธรรมรังสี ดำเนินงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนโดยให้ความสำคัญกับผังรายการประจำวันที่ทำให้ประโยชน์แก่ผู้ฟังในทุก ๆ ช่วงรายการ ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลด้านพฤติกรรมการรับฟัง จึงทำให้เกิดความเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ ล้ายอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานวัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และประชาชนที่มีพฤติกรรมการรับฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^๙

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไป โดยได้จำแนกไว้ตามรายด้านของการวิจัย ดังนี้

๑. ควรอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์การสื่อสารมวลชนแก่พระภิกษุให้สามารถพัฒนาตนเป็นนักเผยแพร่ธรรมทางสื่อวิทยุ กระจายเสียง เพื่อเพิ่มจำนวนผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีความหลากหลาย
๒. คณะสงฆ์ควรร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดทำหลักสูตรอบรมพระภิกษุนักเผยแพร่ธรรมทางสื่อมวลชน
๓. ควรบูรณาการรูปแบบการนำเสนอให้น่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย
๔. ควรพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวที่มีเนื้อหาไม่ยาวจนเกินไปในช่วงเวลาที่จำกัด เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้โดยต่อเนื่อง
๕. ควรเพิ่มช่องทางการสื่อสารคู่ขนานกับสื่อวิทยุกระจายเสียง
๖. ควรระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดซื้อเครื่องสำรองไฟฟ้าที่มีคุณภาพและมีขนาดที่เหมาะสม
๗. ควรวางผังรายการให้มีความหลากหลายโดยให้สนองความต้องการของผู้ฟังได้ทุกกลุ่ม
๘. ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาผู้ฟังรายการเพื่อเป็นตัวแทนของผู้ฟังรายการในการเสนอความคิดเห็นให้เกี่ยวกับรายการ

^๙ล้ายอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานวัตร, “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕
๒. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง
๓. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพช่องทางการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

_____. **ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

กัลยา วาณิชย์บัญชา. **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กาญจนา แก้วเทพ. **การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ: ทักษะของ Habermas มองสื่อใหม่ของสังคมใหม่**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓.

กิตติมา สุรสนธิ. **ความรู้ทางการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: คณะวารสารและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

คณะวิชาการ The Justice Group. **ประมวลกฎหมายอาญา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พีรภาส จำกัด, ๒๕๕๑.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย : Basic Statistics and Research**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คอลิน เฟรเซอร์ และโซเนีย เรสเตอร์ฟ. **คู่มือวิทยุชุมชน**. แปลโดย จุมพล รอดคำดี. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูเนสโก สำนักงานกรุงเทพฯ, ๒๕๔๘.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **ภาษาไทยกับการเทศน์**. กรุงเทพมหานคร: หจก. เอ็มเทรดดิ้ง, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จิรพร วิทยศักดิ์ และนาฏยา ตนานนท์. **คู่มือวิทยุชุมชน**. เชียงใหม่: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อภาคเหนือ, ๒๕๕๐.
- จิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และวีระยุทธ กาญจนชูมิตร. **แนวคิดวิทยุชุมชนและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง**. อุบลราชธานี: เครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคอีสาน, ๒๕๔๖.
- ณรงค์ สมพงษ์. **สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.
- ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี. **การเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจกัญญา, ๒๕๕๐.
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. **คู่มือผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐.
- บุญศรี พานะจิตต์. **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- _____. **โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประสิทธิ์ ทัพพุม กฤษพร เสริมพานิช และชุมพร เครือขวัญ. **วิทยุชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟพริ้นท์, ๒๕๔๙.
- พรพรรณ ธารานูมาศ. **สำนวนการเขียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). **ศาสนทายาทคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- _____. **พระพุทธศาสนาในอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). **คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: ขวนพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด ๒๕๕๐.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทโร). **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). **ธรรมญาณนิพนธ์: ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตยาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). **สงฆ์ผู้นำสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- _____. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ เล่มที่ ๑ หน่วยที่ ๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.
- _____. **สื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ ๙-๑๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- มานิตย์ จุมปา. **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วิรัช ลภีรัตนกุล. **การประชาสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- ศุภรัตน์ จิตติกุลเจริญ. **ทฤษฎีการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.
- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. **ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพของรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษากรุงเทพฯ**. กรุงเทพมหานคร: กราฟฟิคโกร, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔.
- สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖. **คู่มือปฏิบัติงานการคณะสงฆ์**. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะภาค ๑๖ วัดท่าไทร, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. **การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุมน อยู่สิน. “แนวคิดในการผลิตวิทยุกระจายเสียง”. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง หน่วยที่ ๑. นนทบุรี: สาขาวิชานิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.

เสนาะ ผดุงฉัตร. วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

แสง จันทรงาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และเมธา เสรีธนาวงศ์. “วิทยุ”. ใน สื่อมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๒) บทความ :

จิราภรณ์ สุวรรณจากกลกิจ. “หลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง หน่วยที่ ๑-๗. นนทบุรี: สาขาวิชานิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓) : ๘๘-๙๓.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. “ยุคสมัยของความขัดแย้ง : พระสงฆ์ยุคใหม่ควรตีความและเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร”. ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๒): ๓๖-๓๗.

พัชรพร ดีวงศ์. “การคิดสร้างสรรค์รายการวิทยุกระจายเสียงในยุคดิจิทัล”. ใน วารสารนักบริหาร Executive Journal. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗): ๑๕๙.

วิภา อุดมฉันท, “บทเพลงภาคประชาชน : การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย”. ใน ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม : หลักคิดและบทเรียนจากนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอคอน ฟรันทิง, ๒๕๔๔) : ๒๒๗.

ศุภรงค์ จันทิก พรทิพา นิโรจน์ และนักรบ เกียรอำ. “การปฏิบัติตนตามหลักโลกิยธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลสีพยา อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”. ใน วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๙๐.

อรศิริ เกตุศรีพงษ์. “สังคหวัด ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”. ใน วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐): ๔๓-๔๖.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

เจ้าอธิการชัยชนะ สุขวฑฺฒโน. “การประยุกต์ธรรมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ดารา ประจันพล. “ศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพสิทธิมงคล (เสนอ สิริปญฺโญ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บำรุง สุขพรรณ, “พฤติกรรมการรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียงกองอำนาจการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) จังหวัดเชียงราย”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.
- พระครูรัตนกิจจารักษ์ (มีคุณธรรม). “ประสิทธิผลการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูวัชรธรรมคุณ (วิเชียร กลยานธมโม). “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์แก่ผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุวัดราษฎร์ศรัทธา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูสิริรัตนานุวัตร และพระสอด ธมมจารี ผลการดำเนินงานสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระครูอนุกุลปัญญากร (สุชิน สิริปัญโญ). “บทบาทการเผยแผ่ธรรมของวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม). “ศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระธีรญาณ ญาณสุจิ. “การบริหารสถานีวิทยุชุมชน อำเภอบางขันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).
- พระมหาทองศรี เอกวิไล และคณะ. “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการฟังวิทยุชุมชน ใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาสถานีวิทยุวัดสามพราน วัดนายโรงและวัดชลประทานรังสฤษฎ์”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาบุญไทย ยโสธโร. “การศึกษาการเผยแผ่พุทธธรรมของพระเทพวงศาจารย์ (คุณ ขนดีโก)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาปภิตต์ จิตวิโส. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการวิทยุพระพุทธศาสนา ในอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาสนั่น อุดมสมฺมชโย. “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาอนุรักษ อภิรักษ์. “หนึ่งตะลุมกับการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน:กรณีหนึ่งตะลุม คณะสุรเชษฐ์ บ้านเทิงศิลป์ จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระศรีอาริยะ ปิยสีโล (สิงห์คำ). “การบริหารและรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชนของวิทยุชุมชน วัดสามพราน จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- พระสุรศักดิ์ กิตติปัญโญ. “ศึกษาพระเครื่องในฐานะสื่อเผยแผ่พุทธธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- เมธา ดงวิบูลวุฒิ. “สภาพการจัดรายการวิทยุชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์ ความถี่ 101.75 MHz”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๖.
- ลำยอง สำเร็จดี และพระครูสิริรัตนานุวัตร. “การศึกษาพฤติกรรมการฟังวิทยุพระพุทธศาสนาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชของพระสงฆ์และประชาชน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- อัญญา สุขสมจิตร์. “สภาพการจัดรายการและการบริหารจัดการของสถานีวิทยุชุมชนในจังหวัดนครปฐม”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

(๔) เว็บไซต์ :

- วัดนายโรง. “สถานีวิทยุในกำกับมหาเถรสมาคม ๔๐๑ สถานี”. [ออนไลน์] < <http://www.watnairong.net/>>, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].
- ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ. “อำเภอสามร้อยยอด”. [ออนไลน์] < [https:// th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด](https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอสามร้อยยอด) >, [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙].

(๕) สัมภาษณ์ :

- นางจรี วัชรวงศ์. นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช.. ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นางศิริรัตน์ วิจิณนสาร. ร้านอาหารบอต่อมหาโชค สามร้อยยอด/ผู้ฟังรายการสถานีวิทยุแสงธรรม
รังสี. ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- นายสมควร สายโพธิ์ทอง. ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพวิทยาลัยเทคนิค
ประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz. ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- นายสำราญ เอี่ยมสะอาด. ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปข.. ๒๙
พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระครูศรีธรรมภินันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต). เจ้าคณะตำบลศีลาลอย. ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุขุมโม). เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒. ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.
- พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน). ผู้จัดการรายการธรรมะสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปข.. ๒๙
พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระครูโสภณนารักษ์ (ปิยะเมธีร์ เอกราโช). ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปข..
๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุทนต์). เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM
101.5 MHz ปข.. ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปุณณาสิริ). ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปข.. ๒๘
พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- พระอธิการสัญญา ผาสู่โก. ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปข..
๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- ว่าที่ร้อยตรีดนัย ปาน้อยนนท์. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่. ๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

- A.P. Buddhaddatta Mahathera. **English-Pali Dictionary**. Wiltshire: Antony Rowe, 1992.
- Amatai Etzioni. **Modern Organizations**. New York: Prentice-Hall, 1994.
- David K. Berlo. **Process of Communication**. New York: Holt, Rinehart and Winton, 1960.
- David, M.J.R.. “The Community Broadcasting Environment in Asia”. In **Community Radio**. Singapore: Parklane Press, 1993.
- Harold D. Lasswell. “The Structure and Function of Communication. In society”. in **The Communication of Ideal**. New York: Harper and Row publishers, 1948.
- Schramm Wilber. **How Communication Works : Chapter in the Process and Effects of Mass Communication**. Urbana: University of Illinois Press Copyright, 1954.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๕ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๖๓๐๕.๒/๗๓๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ศ.ดร.

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจาตัวนิสิต ๕๕๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างตึง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๓๓/๖๖๖

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ศ.ดร.
๒๕/๙/๒๐

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรติดตอ.๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๔ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๒๑๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวิสุทธิธรรมาภิธานคุณ,ดร.

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจาตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑๒๐๕๒
พระครูวิสุทธิธรรมาภิธานคุณ
๓๐ ก.ย. ๖๐

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรติดตอ.๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๔ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๒๓๐๕.๒/๗๙๓

วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูวิวัฒน์,ดร.

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตฺถนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแล้ว

พระครูวิวัฒน์

(พระครูวิวัฒน์, ดร.)

๒๐ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๓๕๔ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๖๓๐๕.๒/๗๔๓

วันที่ ๓๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระมหากษัตราธิราชเจ้า ธรรมโม,ดร.

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตามคำสั่ง
ค.น.ก.๖๐
๒๕ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรติดต่อน.๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๓๓๘)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/๗๑๓

วันที่ ๓๒ กันยายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตโต,ดร.

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตโต, ดร.
๒๔ ก.ย. ๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรติดต่อน.๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๙

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผู้วิจัย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร.

๒. พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, ดร.

๓. พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

๔. พระมหากังวาล อธิธรรม, ดร.

๕. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์, ดร.
- ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๑

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๒

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๕

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๓

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๔

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๑. ด้านผู้ส่งสาร								
๑	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจธรรมะ อย่างแตกฉาน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่รู้จักเลือกใช้เทคนิคที่ เหมาะสมในการสื่อสารธรรมะ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็นและมี อารมณ์มั่นคง	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่มีความสามารถในการ นำเสนอเนื้อหาให้เข้าใจได้ โดยง่าย	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่มีความ สามารถในการ ควบคุมสถานการณ์ในการ สื่อสารได้เป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๖	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่มีความ สามารถในการรับรู้ และเข้าใจความต้องการของ ผู้ฟังเป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่สำรวมระวังไม่กล่าวพาดพิง ให้เกิดผลในทางลบแก่ผู้อื่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็น ผู้ที่เสียสละโดยแสวงหาสาระที่ดี มานำเสนอต่อสาธารณชน	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒. ด้านสาร									
๑	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่มีเหตุมีผล เชื่อถือได้	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่เป็นความ จริงที่ไม่บิดเบือน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่มีความ ทันสมัย สามารถใช้ได้ไม่จำกัด กาล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่สามารถขัด เกลาจิตหรือบาปอกุศลให้ ออกไปจากจิตได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่สอดคล้อง กับสภาพการณ์ในปัจจุบัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่ไม่ขัดกับวิถี ชีวิตของคนในสังคมไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่สามารถ ประยุกต์ใช้ได้กับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ธรรมะที่นำมาเผยแผ่ไม่ขัดต่อ ค่านิยมที่ดีงามของสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	๓. ด้านช่องทางการสื่อสาร								
๑	มีการกำหนดผังรูปแบบรายการไว้อย่างชัดเจน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการจัดรายการตามสัดส่วนที่กำหนดไว้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีการปรับสัดส่วนรายการให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	มีการจัดการรายการที่เชื่อมโยงให้เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการจัดรายการเพื่อมุ่งผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความสบายใจและพัฒนาจิตใจผู้ฟัง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	มีการบริการข่าวสารสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	มีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นหรือซักถามในรูปแบบของการสื่อสารสองทาง	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๘	มีการจัดรูปแบบรายการเพื่อให้สถานีมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๔. ด้านผู้รับสาร								
๑	ผู้ฟังมีความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ผู้ฟังเปิดใจรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ อยู่เสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับธรรมะในพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ผู้ฟังมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารที่ได้รับได้รวดเร็วและถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	ผู้ฟังสามารถบังคับความสนใจของตนเองให้อยู่ที่ธรรมะหรือเรื่องราวที่ผู้จัดรายการเสนออยู่ได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ผู้ฟังตั้งใจรับฟังธรรมะเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ที่เกิดแก่ตนและสังคม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองโดยเสนอความคิดเห็นหรือเตือนภัย/สิ่งผิดปกติต่อสังคมส่วนรวม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ผู้ฟังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha coefficient)

สารนิพนธ์	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ผู้วิจัย	พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ข้อ ๑	138.9667	196.5161	.6524	.9611
ข้อ ๒	138.8333	193.2471	.8112	.9601
ข้อ ๓	139.1000	197.0586	.5644	.9616
ข้อ ๔	138.9333	195.5816	.7164	.9608
ข้อ ๕	138.9333	194.8920	.6870	.9609
ข้อ ๖	138.9000	192.5069	.8350	.9599
ข้อ ๗	139.0333	192.9299	.7342	.9605
ข้อ ๘	138.9667	196.3782	.6612	.9611
ข้อ ๙	138.8667	198.1885	.5618	.9616
ข้อ ๑๐	138.9000	195.4724	.6580	.9611
ข้อ ๑๑	139.0000	197.1724	.5499	.9617
ข้อ ๑๒	139.0667	194.8230	.6337	.9612
ข้อ ๑๓	138.9667	194.1023	.7303	.9606
ข้อ ๑๔	139.1667	191.8678	.7071	.9607
ข้อ ๑๕	138.9333	196.5471	.6541	.9611
ข้อ ๑๖	139.0000	194.8966	.7552	.9605
ข้อ ๑๗	139.3667	186.9299	.7604	.9605
ข้อ ๑๘	139.2667	187.7885	.7268	.9608
ข้อ ๑๙	139.1333	190.6713	.7150	.9607
ข้อ ๒๐	139.0000	193.7241	.6405	.9612
ข้อ ๒๑	138.8667	198.3954	.5483	.9617
ข้อ ๒๒	138.8333	196.4885	.6855	.9610
ข้อ ๒๓	139.1667	190.8333	.7584	.9603
ข้อ ๒๔	139.2000	190.0276	.8081	.9599
ข้อ ๒๕	139.0000	204.0000	.2089	.9634
ข้อ ๒๖	138.9667	200.4471	.4030	.9625
ข้อ ๒๗	139.2000	197.0621	.4939	.9622
ข้อ ๒๘	139.0000	196.4138	.5939	.9615
ข้อ ๒๙	139.1000	192.1621	.6809	.9609
ข้อ ๓๐	138.9667	193.7575	.7506	.9605
ข้อ ๓๑	139.0333	195.3437	.6029	.9614
ข้อ ๓๒	138.8333	196.6264	.6763	.9610

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 32

Alpha = .9623

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๐๐

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอำเภอสามร้อยยอด
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตพื้นที่ของท่านเพื่อการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นายอำเภอสามร้อยยอด

ขอแสดงความนับถือ

(นายไชยชนะ สุทธิวรชัย)
นายอำเภอสามร้อยยอด

30 Nov 60

ดร.สุรพล สุขะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเทพสิทธิวิมลเจ้า คณะจังหวัดพระจวบศิริจันทร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดพระจวบศิริจันทร์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี
จังหวัดขอนแก่น 43170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระศรีปริยัติเมธี ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช.
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทิโกภรณพระหัตถ์
พ.ศ. ๒๕๖๐
(พระศรีปริยัติเมธี)
ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช.
วัดธรรมรังสี

นมัสการด้วยความเคารพ

สุพล สุขะพรหม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสุธีธรรมานุเทศ ผู้จัดการรายการธรรมะสถานวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนึ่งขอแจ้งว่า นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

(พระครูสุธีธรรมานุเทศ)

ผู้จัดการรายการธรรมะสถานวิทยุ

พระครูสุธีธรรมานุเทศ

๕๒๓๐๒๐๕๐๐๘

FM 101.5 MHz

วัดธรรมรังสี

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภณวนารักษ์ ผู้อำนวยการสถานวิทยุวัดตองไม่งาม FM 91.00 MHz ปช.
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

พระครูโสภณ
(พระครูโสภณวนารักษ์)
ผู้อำนวยการสถานวิทยุวัดตองไม่งาม
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๙๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภณธรรมพิทักษ์,ดร. เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒ วัดทุ่งน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย/ร
พระครูโสภณธรรมพิทักษ์
(พระครูโสภณธรรมพิทักษ์,ดร.)
๑ ธันวาคม ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๙๙-๖๘๘๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๙๙

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธีรธรรมวิมล เจ้าคณะตำบลลาลอย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตฺถนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
พระครูธีรธรรมวิมล
(พระครูธีรธรรมวิมล)
เจ้าคณะตำบลลาลอย
๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นามัสการ พระอธิการสัญญา ผาสุโก
ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทาน วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช.
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสรรพยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์
(พระอธิการ สัญญา ผาสุโก)

นามัสการมาด้วยความเคารพ

ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทาน
วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช.
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมควร สายโพธิ์ทอง ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพ
วิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์ ความถี่ 96.50 MHz
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

คุณภาณุ นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

Dr. Dabing

(พระสมณะ สานโพธิ์ทอง)

นางสมควร สายโพธิ์ทอง
กร. ๗๙๓๐๒๐๕๐๐๘
วิทยุกระจายเสียง/สถานีวิทยุ
FM 96.50 MHz
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๘๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปั้น ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอนางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : eps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสำราญ เอี่ยมสะอาด ผู้ประกอบการสถานีวิทยุกระจายเสียงวิทยุ FM 94.75 Mhz
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสมณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรุตโน ภิกษุสงฆ์จำพรรษาที่วัด ๕๔๓๐๒๐๕๐๐๘ นิสิทท์สกลสูตรพุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมาจําเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนํามาใช้ประโยชน์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ติดต่อในการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

94.75 MHz
 29/11/60

ขอแสดงความนับถือ

Lee Jones

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรติดต่o ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางจรี วัชรวงค์ นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปช.
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัทสประจำตวันนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอรับคืนนิสิตเล่มนี้ของ ศ.ดร.สุพล สุยะพรหม

(นางจรี วัชรวงค์)
นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน
FM 104 MHz ปช.
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

สำนักงานเทศบาลตำบลไผ่ใหม่
รับที่ 3004
วันที่ ๒๖ ส.พ. ๒๕๖๐
เวลา 11.35 น.

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ว่าที่ร้อยตรีณัฏฐ์ ปาน้อยนนท์ นายกเทศมนตรีตำบลไผ่ใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสรรพยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาติให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลวิจัย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ว่าที่ร้อยตรี

(ณัฏฐ์ ปาน้อยนนท์)

นายกเทศมนตรีตำบลไผ่ใหม่

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๕-๒๔๔-๖๘๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร ร้านอาหารบอทด่อมหาโชค สามร้อยยอด
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน รัชสประจำตวันนิสิต ๕๔๓๐๒๐๕๐๐๘
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึง
ใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
ศิริรัตน์ วิจิณธนสาร
(นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร)
ร้านอาหารบอทด่อมหาโชค

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ ฉายา วิรตโน
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๔

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ
 - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสีอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
 - ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
๒. โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ
๓. ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ผู้วิจัยจะเป็นความลับ จึงไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านโดยผู้วิจัยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น
๔. การตอบแบบสอบถามของท่านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้

ขออนุโมทนาในความร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วีรตโน)
นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑: ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับตัวท่าน

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ น้อยกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐-๓๐ ปี

☐ ๓๑-๔๐ ปี

☐ ๔๑-๕๐ ปี

☐ ๕๑-๖๐ ปี

☐ มากกว่า ๖๐ ปี

๓. การศึกษา

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ อนุปริญญา

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. พฤติกรรมการรับฟัง (คลื่น แสงธรรมรังสี ความถี่ ๙๗.๕๐ MHz)

☐ โดยเฉลี่ย น้อยกว่า ๓ ครั้ง/สัปดาห์

☐ โดยเฉลี่ย ๓-๕ ครั้ง/สัปดาห์

☐ โดยเฉลี่ย มากกว่า ๕ ครั้ง/สัปดาห์

ตอนที่ ๒: แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสีอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสีอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ว่าอยู่ในระดับใด ตามความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านผู้ส่งสาร					
๑	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจธรรมะอย่างแตกฉาน					
๒	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่รู้จักเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมในการสื่อสารธรรมะ					
๓	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสุขุมเยือกเย็นและมีอารมณ์มั่นคง					
๔	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำเสนอเนื้อหาให้เข้าใจได้โดยง่าย					
๕	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี					
๖	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้ฟังเป็นอย่างดี					
๗	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่สำรวมระวังไม่กล่าวพาดพิงให้เกิดผลในทางลบแก่ผู้อื่น					
๘	พระสงฆ์ที่จัดรายการธรรมะเป็นผู้ที่เสียสละโดยแสวงหาสาระที่ดีมานำเสนอต่อสาธารณชน					

ข้อ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อ วิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอ สามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๒. ด้านสาร					
๑	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่มีเหตุมีผลเชื่อถือได้					
๒	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่เป็นความจริงที่ไม่บิดเบือน					
๓	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่มีความทันสมัย สามารถ ใช้ได้ไม่จำกัดกาล					
๔	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สามารถขัดเกลাজิตหรือบาป อกุศลให้ออกไปจากจิตได้					
๕	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สอดคล้องกับสภาพการณ์ใน ปัจจุบัน					
๖	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่ไม่ขัดกับวิถีชีวิตของคนใน สังคมไทย					
๗	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับ บุคคลทุกเพศทุกวัย					
๘	ธรรมะที่นำมาเผยแพร่ไม่ขัดต่อค่านิยมที่ดีงามของ สังคม					
	๓. ด้านช่องทางการสื่อสาร					
๑	มีการกำหนดผังรูปแบบรายการไว้อย่างชัดเจน					
๒	มีการจัดรายการตามสัดส่วนที่กำหนดไว้					
๓	มีการปรับสัดส่วนรายการให้เหมาะสมกับกลุ่ม ผู้ฟัง					
๔	มีการจัดการรายการที่เชื่อมโยงให้เข้ากับการดำเนิน ชีวิตประจำวันของผู้ฟัง					
๕	มีการจัดรายการเพื่อมุ่งผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความ สบายใจ และพัฒนาจิตใจผู้ฟัง					
๖	มีการบริการข่าวสารสาระณะที่เป็นประโยชน์ต่อ ชุมชนและสังคม					
๗	มีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้แสดงความคิดเห็นหรือ ซักถามในรูปแบบของการสื่อสารสองทาง					
๘	มีการจัดรูปแบบรายการเพื่อให้สถานีมีความเป็น เอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว					

ข้อ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อ วิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอ สามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๔. ด้านผู้รับสาร					
๑	ผู้ฟังมีความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา					
๒	ผู้ฟังเปิดใจรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ					
๓	ผู้ฟังมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับธรรมะในพระพุทธศาสนา					
๔	ผู้ฟังมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ได้รวดเร็วและถูกต้อง					
๕	ผู้ฟังสามารถบังคับความสนใจของตนเองให้อยู่ที่ ธรรมะหรือเรื่องราวที่ผู้จัดรายการเสนออยู่ได้					
๖	ผู้ฟังตั้งใจรับฟังธรรมะเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ที่เกิด แก่ตนและสังคม					
๗	ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและ ชุมชนของตนเองโดยเสนอความคิดเห็นหรือเตือน ภัย/สิ่งผิดปกติดต่อสังคมส่วนรวม					
๘	ผู้ฟังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้					

ตอนที่ ๓: ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียง
ของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑) ด้านผู้ส่งสาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒) ด้านสาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓) ด้านช่องทางการสื่อสาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔) ด้านผู้รับสาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ- นามสกุล
 วุฒิการศึกษา
 ตำแหน่ง
 วัน/เวลาที่สัมภาษณ์
 สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

- ๑) ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้ส่งสาร อย่างไร
- ๒) ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านสาร อย่างไร
- ๓) ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านช่องทางการสื่อสาร อย่างไร
- ๔) ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสื่อวิทยุกระจายเสียงของวัดธรรมรังสี อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ด้านผู้รับสาร อย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรัตน์)
 นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ข
ภาพถ่ายการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์

พระเทพสิทธิวิมล (เอียด สุนฺโต) เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ผู้อำนวยการสถานีวิทยุ FM 101.5 MHz ปช.

สัมภาษณ์
พระศรีปริยัติเมธี (สงวน ปญฺณาสิริ)
ผู้ประสานงานการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ปช.

สัมภาษณ์
 พระครูสุธีธรรมานุเทศ (เทียม จิตทินโน)
 ผู้จัดการรายการธรรมะสถานวิทยุ FM 101.5 MHz ปข.

สัมภาษณ์
พระครูโสภณวนารักษ์(ปิยะเมธีร์ เอกราโช)
ผู้อำนวยการสถานีวิทยุวัดดงไม้งาม FM 91.00 MHz ปช.

สัมภาษณ์
พระครูสุตธรรมพิทักษ์, ดร. (น้ำผึ้ง สุธมฺโม)
เจ้าคณะตำบลกุยบุรี เขต ๒

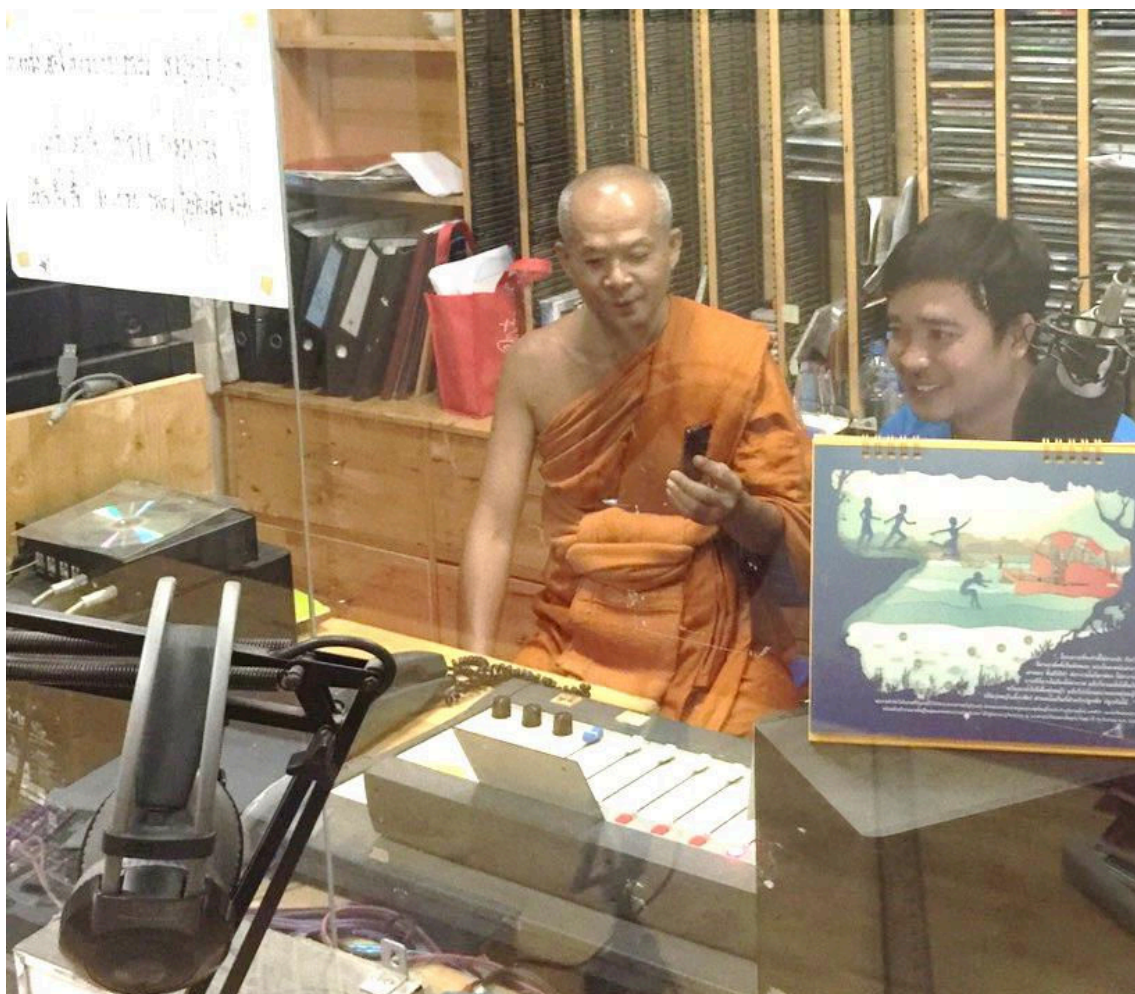
สัมภาษณ์
พระครูศรีธรรมภาณันท์ (อภิเชก มุตตจิตโต)
เจ้าคณะตำบลศิลาลอย

สัมภาษณ์
 พระอธิการสัญญา ผาสุกโก
 ผู้ดูแลสถานีวิทยุเครือข่ายสังฆทานธรรม วัดหนองบัว FM 99.50 MHz ปช.

สัมภาษณ์
นายสมควร สายโพธิ์ทอง
ฝ่ายรายการสถานีวิทยุเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพวิทยาลัยเทคนิคประจวบคีรีขันธ์
ความถี่ 96.50 MHz

สัมภาษณ์
นายสำราญ เอี่ยมสะอาด
ผู้ประกอบการสถานีวิทยุชุมชนคนสามร้อยยอด FM 90.25 MHz ปช.

สัมภาษณ์
นางจรี วัชรวงศ์
นักจัดรายการวิทยุเพื่อประชาชน FM 104 MHz ปข.

สัมภาษณ์
ว่าที่ร้อยตรีदनัย ปาน้อยนนท์
นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่ใหม่

สัมภาษณ์
นางศิริรัตน์ วิจิณธนสาร
ร้านอาหารบอکت่อมหาโชค สามร้อยยอด

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูโสภณธรรมพิทักษ์ (วิรัตน์ วิรตโน)
- เกิด : วันอาทิตย์ ที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒
ณ บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลสามกระทาย
อำเภออุบลบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- การศึกษา : เปรียญธรรม ๓ ประโยค
สำนักเรียนวัดคลองวาฬ อำเภอเมืองฯ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๘
: นักระรมชั้นเอก
สำนักเรียนวัดสามกระทาย อำเภออุบลบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๔
: มัธยมศึกษาปีที่ ๖
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภออุบลบุรี พ.ศ. ๒๕๕๘
: หลักสูตรประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖
: พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๘
- อุปสมบท : วันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒
: โดยมี พระครูประจักษ์ธรรมวัฒน์ (วัดไร่ไหมสามัคคี) เป็นพระอุปัชฌาย์
พระครูประคุณธรรมสาร (วัดธรรมรังสี) เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระครูพิพัฒน์นวกการ (วัดสามกระทาย) เป็นพระอนุสาวนาจารย์
- สังกัด : วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ไหม อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : พระผู้ทรงจำพระปาติโมกข์ พ.ศ. ๒๕๒๔
: เจ้าอาวาสวัดธรรมรังสี ตำบลไร่ไหม อำเภอสามร้อยยอด พ.ศ. ๒๕๓๒
: เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดธรรมรังสี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓
: ครูสอนพระปริยัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓
: พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘
: เจ้าคณะตำบลไร่เก่า-ไร่ไหม พ.ศ. ๒๕๕๓
: พระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๕๓
: พระวินยาธิการ พ.ศ. ๒๕๕๗
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดธรรมรังสี ตำบลไร่ไหม อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๘๐
: โทร. ๐๘๕-๒๙๔-๖๘๘๙